

การประเมินผลกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง : กรณีศึกษา
บ้านหัวช้าง หมู่ที่ 1 ตำบลมะเริง อำเภอเมือง จังหวัด
นครราชสีมา

นางสาวนิษฐา ปอยมะเริง

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต

สาขาวิชาเทคโนโลยีการจัดการ

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี

ปีการศึกษา 2544

คำนำ

รายงานการจัดทำสารนิพนธ์เรื่อง “กองทุนหมู่บ้าน 1 ล้านบาท” กรณีศึกษาบ้านหัวช้าง หมู่ 1 ตำบลมะเร็ง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ผู้ทำวิจัยจัดทำขึ้นเพื่อประกอบการศึกษาในรายวิชา สารนิพนธ์ (Substantive Report) โดยมีจุดประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้าน การจัดระบบบริหารการจัดการเงินกองทุนหมู่บ้านและเงินทุนของกลุ่มสมาชิกในกระบวนการพึ่งพาตนเองของหมู่บ้าน ในการเรียนรู้และการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหา และเสริมสร้างศักยภาพภายในหมู่บ้าน ทั้งในการกู้ยืมและการชำระคืนเงินกู้ การบริหารจัดการของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านว่าจะบรรลุเป้าหมายที่วางไว้และเงินกองทุนมีกำไรเพิ่มขึ้น หรือจำนวนเงินลดลงมากน้อยเพียงใด โดยเน้นในการปฏิบัติในชุมชนท้องถิ่นในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ จากการลงพื้นที่ปฏิบัติและจาก บร.1-บร.12 เพื่อนำมาวิเคราะห์ถึงความเข้มแข็งของหมู่บ้าน และเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจรากฐานของประเทศ รวมทั้งเสริมสร้างระบบทางเศรษฐกิจและสังคมของหมู่บ้านในอนาคตอันใกล้จะถึงนี้

อนึ่ง ผู้ทำวิจัยใคร่ขอขอบคุณต่อ อาจารย์บุญเรือง มะรังศรี และคุณสมิง เดิมพรมราช ที่กรุณาให้คำแนะนำแก้ไขจนทำให้การจัดทำสารนิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลงได้ด้วยดี

ชนิษฐา ปอยมะเร็ง

30 สิงหาคม 2545

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี

บทคัดย่อ

ชื่อนิษฐา ปอชมะเริง : การประเมินโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง : กรณีศึกษา
บ้านหัวช้าง หมู่ที่ 1 ตำบลมะเริง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

อาจารย์ที่ปรึกษา: อาจารย์บุญเรือง มะรังศรี, 15๖ หน้า

สารนิพนธ์ฉบับนี้เป็นรายงานผลการประเมินโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง : กรณีศึกษา กองทุนหมู่บ้าน บ้านหัวช้าง หมู่ที่ 1 ตำบลมะเริง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา โดยทำการเก็บข้อมูลระหว่างวันที่ 13 เดือนธันวาคม พ.ศ. 2544 ถึงวันที่ 30 เดือนกันยายน พ.ศ. 2545 รวมระยะเวลา 10 เดือน ผลการประเมินกองทุนหมู่บ้าน บ้านหัวช้าง หมู่ 1 จากระยะเวลาที่ผ่านมาพบว่า หมู่บ้านมีความเข้มแข็ง มีศักยภาพที่ดีเพราะมีการบริหารจัดการกองทุนที่ดี มีการหมุนเวียนของเงินทุนภายในหมู่บ้าน ทำให้กลุ่มสมาชิกมีเงินทุนในการประกอบอาชีพ สร้างงานสร้างรายได้ มีเงินออม ทั้งยังสร้างความสามัคคี ช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันของประชากรภายในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นการเสริมสร้างกระบวนการพึ่งพาตนเองของหมู่บ้านในด้านการเรียนรู้และการพัฒนา ความคิดริเริ่มและร่วมกันแก้ไขปัญหาเพื่อเป็นการเสริมสร้างศักยภาพทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมสู่การพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน

สาขาเทคโนโลยีการจัดการ

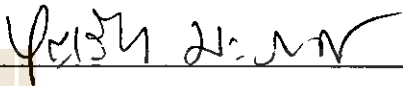
ปีการศึกษา 2544

ลายมือชื่อนักศึกษา.....*ศ. ๒๖*
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....*บุญเรืองมะเริง*
ลายมือชื่ออาจารย์ร่วมปรึกษา.....*ลา*

หน้าอนุมัติ

อาจารย์ที่ปรึกษา และคณะกรรมการสอบ ได้พิจารณาสารนิพนธ์ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรประกาศนียบัตรสาขาการจัดการและการประเมินโครงการของสำนักเทคโนโลยีสังคม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี ได้

อาจารย์ที่ปรึกษา

(อาจารย์บุญเรือง มะรังศรี)

กรรมการการสอบ

(อาจารย์พีระพงษ์ อุซารสกุล)

(นายสมิง เต็มพรมราช)

อนุมัติให้สารนิพนธ์ เป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขาการจัดการและการประเมินโครงการ

(อ.ศ. จางหง จาเจอิมศักดิ์)

คณบดีสำนักวิชาเทคโนโลยีสังคม

- 7 มี.ค. 2545

วันที่ 30 เดือน สิงหาคม พ.ศ. 2545

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์นี้สำเร็จล่วงด้วยดี, ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ บุคคล และกลุ่มบุคคล ต่างๆ ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษา ช่วยเหลือ อย่างดียิ่ง ทั้งในด้านวิชาการ และด้านการดำเนินงานวิจัย อาทิ เช่น

- อาจารย์บุญเรือง มะรังศรี อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์
- คุณสมิง เต็มพรมราช อาจารย์นิเทศน์
- ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ขวัญกมล กลิ่นศรีสุข และคณาจารย์ประจำสาขาวิชา เทคโนโลยีสังคม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารีที่ได้ให้คำแนะนำปรึกษาทาง ด้านวิชาการเกี่ยวกับการจัดทำสารนิพนธ์
- คุณสะอาด สุวรรณเทพ พัฒนาการชุมชนตำบลมะเริง อำเภอเมือง จังหวัด นครราชสีมา ที่ให้คำปรึกษาด้านการปฏิบัติการในพื้นที่ และการสร้างความ คู่แน่นกับชุมชน
- นายอำเภอ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน ประธานกองทุนหมู่บ้านที่ให้ข้อมูลและ อำนาจความสะดวก และขอขอบคุณพี่น้องในหมู่บ้านที่ให้ความอนุเคราะห์ ต่าง ๆ
- ขอขอบคุณรัฐบาลที่ให้โอกาสผู้วิจัยได้ทำงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง เพื่อพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนของผู้วิจัยให้ดีขึ้น

ท้ายนี้ ขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดา ที่ให้การอบรมเลี้ยงดูและส่งเสริมการศึกษาเป็น อย่างดีตลอดมา จนทำให้ผู้วิจัยประสบความสำเร็จในชีวิต

ชนิษฐา ปอยมะเริง

30 สิงหาคม 2545

สารบัญ

	หน้า
คำนำ.....	ก
บทคัดย่อ.....	ข
หน้าอนุมัติ.....	ค
กิตติกรรมประกาศ.....	ง
สารบัญ.....	จ
สารบัญแผนภาพ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฉ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1. หลักการและเหตุผล.....	1
2. วัตถุประสงค์ของการประเมิน โครงการ.....	2
3. กรอบแนวคิดทฤษฎี.....	3
4. วิธีดำเนินการ.....	9
5. ผลที่คาดว่าจะได้รับ.....	10
บทที่ 2 ปรัชญาวัฒนธรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	13
1. นโยบาย หลักการ วัตถุประสงค์ และระเบียบกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ.....	13
2. ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยคณะกรรมการ กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ. 2544.....	14
3. แบบติดตามสังเกตการณ์คัดเลือกคณะกรรมการ กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง.....	19
4. แบบคำขอขึ้นทะเบียนและประเมินความพร้อม ของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง.....	20
5. ระเบียบกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง.....	20
6. การพิจารณาเงินกู้สำหรับคณะกรรมการ กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง.....	22

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
7. หลักการประเมินโครงการรูปแบบ การประเมินแบบชีพโฟมเดล.....	25
8. การวิเคราะห์โครงการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการ กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง.....	26
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการประเมินโครงการ.....	29
1. วิธีการประเมินโครงการ.....	29
2. ประชากรกลุ่มตัวอย่าง.....	30
3. ตัวแปรและตัวชี้วัดที่ใช้ในการประเมินโครงการ.....	33
4. เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินโครงการ.....	40
5. การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	42
6. การวิเคราะห์ข้อมูล.....	43
บทที่ 4 ผลการติดตามการประเมินโครงการ.....	45
1. ผลการประเมินบริบทชุมชน.....	45
2. ผลการประเมินโครงการโดยภาพรวม.....	61
3. ผลอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นจากโครงการ กองทุนหมู่บ้านหัวช้าง หมู่ที่ 1.....	64
4. สรุปการบรรลุวัตถุประสงค์ของการทำสารนิพนธ์.....	64
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....	71
1. วัตถุประสงค์ของการประเมินโครงการ.....	71
2. วิธีดำเนินการ.....	72
3. ผลการดำเนินการ.....	72
4. อภิปรายสรุปได้ดังนี้.....	73
5. ข้อเสนอแนะ.....	74

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บรรณานุกรม.....	76
ภาคผนวก.....	77
อ้างอิง.....	152
ประวัติผู้เขียน.....	153

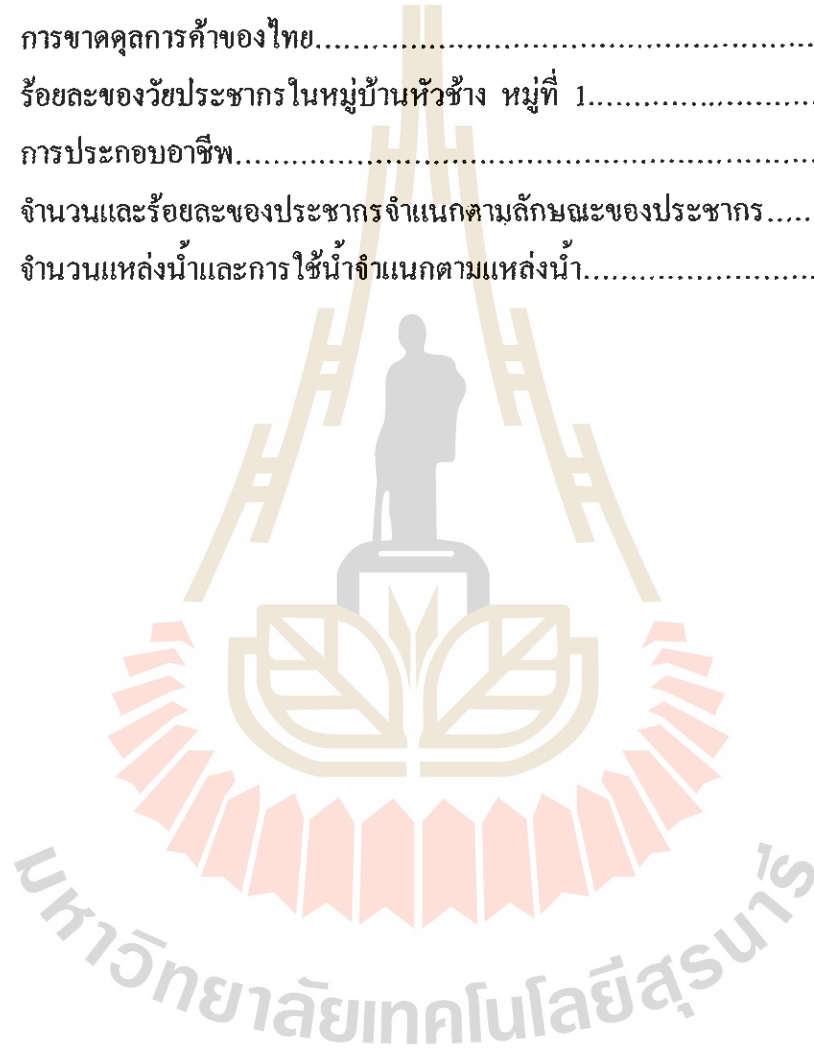
สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่	หน้า
1. แผนภาพความคิดพื้นฐานการประเมินของสตัฟเฟิลบีม.....	5
2. แผนภาพความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการประเมินและ และการตัดสินใจของสตัฟเฟิลบีม.....	7
3. แผนภาพระบบการทำงานของโครงการกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมือง.....	8
4. แผนภาพวัยของประชากรในหมู่บ้านหัวช้าง หมู่ที่ 1.....	56
5. แผนภาพการประกอบอาชีพของประชากรในหมู่บ้าน หัวช้าง หมู่ที่ 1.....	58

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1. โครงสร้างการนำเข้าของไทย.....	49
2. สัดส่วนการส่งเสริมสินค้าอุตสาหกรรม.....	50
3. การขาดดุลการค้าของไทย.....	50
4. ร้อยละของวัยประชากรในหมู่บ้านหัวช้าง หมู่ที่ 1.....	56
5. การประกอบอาชีพ.....	57
6. จำนวนและร้อยละของประชากรจำแนกตามลักษณะของประชากร.....	59
7. จำนวนแหล่งน้ำและการใช้น้ำจำแนกตามแหล่งน้ำ.....	60

บทที่ 1

บทนำ

1. หลักการและเหตุผล

ตามที่รัฐบาลมีนโยบายเร่งด่วนในการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง โดยมีปรัชญาในการสร้างจิตสำนึกความเป็นชุมชนและท้องถิ่น โดยชุมชนเป็นผู้กำหนดอนาคตและจัดการหมู่บ้านและชุมชนให้เห็นคุณค่าและภูมิปัญญาของตนเอง มีการเกื้อกูลผู้ด้อยโอกาสในหมู่บ้านและชุมชนเมือง เชื่อมโยงกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชุมชน ราชการ เอกชน และประชาสังคม เป็นการกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยขั้นพื้นฐาน และเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนในหมู่บ้านและชุมชนเมือง สำหรับกองทุนเพื่อการพัฒนาอาชีพ สร้างรายได้ ลดรายจ่าย และบรรเทาเหตุฉุกเฉินและจำเป็นเร่งด่วน อีกทั้งเพื่อให้ท้องถิ่นมีขีดความสามารถในการจัดระบบและบริหารจัดการเงินกองทุนของตนเอง เพื่อสร้างศักยภาพในการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนในหมู่บ้านและชุมชนเมืองสู่การพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน และเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจฐานรากของประเทศ รวมทั้งเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในอนาคต จากระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ. 2544 ซึ่งประกาศ ณ วันที่ 22 มีนาคม พ.ศ. 2544 และระเบียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ว่าด้วยการจัดตั้งและบริหารกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ. 2544 ทำให้เกิดการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองขึ้น

สำนักคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ จึงเห็นสมควรให้มีการสนับสนุนเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง โดยให้บัณฑิตกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง แต่ละหมู่บ้านและชุมชนเมืองเป็นผู้ส่งเสริม ประเมินและติดตามผลโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ทั้งนี้ในการส่งเสริม ประเมินและติดตามผลโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง เป็นการประเมินและติดตามผลเพื่อทราบถึงกระบวนการการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ว่ามีผลการดำเนินงานบรรลุตามหลักการและวัตถุประสงค์ตามนโยบายหรือไม่ ทราบถึงปัจจัยด้านบวกที่ช่วยให้การดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองประสบผลสำเร็จ ทราบถึงปัจจัยด้านลบที่ก่อให้เกิดปัญหาในการดำเนินงานของกองทุน ทราบถึงภาวะเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในการดำเนินโครงการ เช่น ระเบียบกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ระเบียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง การดำเนินการบริหารกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง การปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ฯลฯ เพื่อสามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ทันเวลา

เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพและพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็งด้านสังคม และเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน เป็นภารกิจที่ต้องมีการดำเนินการ สำนักคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมืองแห่งชาติ จึงเห็นสมควรให้มีการสนับสนุนเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ การบริหารจัดการ กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง โดยให้ทุนการศึกษาแก่บัณฑิตว่างงานเพื่อศึกษาหลักสูตร ประกาศนียบัตรบัณฑิตการจัดการและการประเมินโครงการ ซึ่งเป็นหลักสูตรที่กำหนดการศึกษา เกี่ยวกับการปฏิบัติจริงในพื้นที่ หมู่บ้านและชุมชนเมือง และเขียนเรียบเรียงรายงานการประเมินใน รูปสารนิพนธ์ เพื่อแสดงให้เห็นความสำเร็จของโครงการ ตลอดจนจุดอ่อนที่ควรปรับปรุงของแต่ละท้องถิ่น โดยกำหนดให้นโยบายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง เป็นกิจกรรมหลักของการศึกษา ซึ่ง จะช่วยในการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง รวมทั้งก่อให้เกิดการสร้างงาน สร้าง รายได้แก่ผู้จบการศึกษาระดับปริญญาตรี ซึ่งเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจฐานรากอีกทางหนึ่ง และส่งเสริมให้บัณฑิตที่ต้องการพัฒนาบ้านเกิดมีโอกาสระทำได้ อีกทั้งบัณฑิตได้มีการยกระดับการศึกษา ควบคู่กับการปฏิบัติงานในพื้นที่

2. วัตถุประสงค์ของการประเมินโครงการ

1) เพื่อศึกษากระบวนการดำเนินการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ว่าบรรลุวัตถุประสงค์ของ กองทุนทั้ง 5 ข้อ ที่กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติกำหนดไว้หรือไม่ ดังนี้

1.1 เป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนในหมู่บ้านและชุมชนเมืองสำหรับการลงทุนเพื่อการพัฒนา อาชีพ สร้างงานสร้างรายได้ หรือเพิ่มรายได้ การลดรายจ่าย การบรรเทาเหตุฉุกเฉินและความจำเป็นเร่งด่วน และเป็นการนำไปสู่การสร้างกองทุนสวัสดิภาพที่ดีแก่ประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชน

1.2 ส่งเสริมและพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนเมืองให้มีขีดความสามารถในการจัดระบบ และ บริหารจัดการด้านเงินทุนของตนเอง

1.3 เสริมสร้างกระบวนการพึ่งพาตนเองของหมู่บ้านและชุมชนเมืองในการเรียนรู้ การสร้าง และการพัฒนาความคิดริเริ่มเพื่อแก้ไขปัญหา และเสริมสร้างศักยภาพ รวมทั้งเป็นการส่งเสริม เศรษฐกิจอย่างพอเพียงในหมู่บ้านและชุมชนเมือง

1.4 กระตุ้นเศรษฐกิจ ในระดับฐานรากของประเทศรวมทั้งเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศในอนาคต

1.5 เสริมสร้างศักยภาพและความเข้มแข็งทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนใน หมู่บ้านหรือชุมชนเมือง

2) เพื่อศึกษาปัจจัยด้านบวกที่ส่งผลดีในการดำเนินการกองทุนหมู่บ้านและปัจจัยด้านลบที่ก่อให้เกิด ปัญหา

3) เพื่อให้เกิดองค์การเครือข่ายขององค์กรเพื่อการเรียนรู้

4) เพื่อค้นหาตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชนในทัศนะของประชาชนในพื้นที่เป้าหมาย

3. กรอบความคิดทฤษฎี

1. แนวคิดและรูปแบบการประเมินของไทเลอร์ (Tyler's Rationale and Model of Evaluation)

ไทเลอร์ ได้กล่าวถึงการประเมินว่า “การประเมิน คือ การเปรียบเทียบพฤติกรรมที่สังเกตได้กับจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมที่กำหนดไว้” โดยมุ่งเน้นที่การประเมินทางการศึกษา

1.1 หลักการของแนวคิดของไทเลอร์แบบดั้งเดิม จำแนกเป็น 4 ประการ คือ

1.1.1 กำหนดจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมอย่างชัดเจน มีความเฉพาะเจาะจง

1.1.2 กำหนดเนื้อหาหรือประสบการณ์ที่ช่วยให้ผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์

1.1.3 เลือกวิธีการที่จะช่วยให้การเรียนรู้ในเนื้อหาประสบความสำเร็จ

1.1.4 ประเมินผลว่าผู้เรียนมีความสำเร็จมากหรือน้อยเพียงใด

1.2 กรอบแนวความคิดของการประเมินในยุคใหม่ของไทเลอร์ จำแนกออกเป็น 6 ส่วน คือ

1.2.1 การประเมินจุดประสงค์

1.2.2 การประเมินแผนการเรียนรู้

1.2.3 การประเมินเพื่อแนะแนวในการพัฒนาโครงการ

1.2.4 การประเมินเพื่อนำโครงการไปปฏิบัติ

1.2.5 การประเมินผลลัพธ์ของโครงการทางการศึกษา

1.2.6 การติดตามผลและการประเมินผลกระทบ

ไทเลอร์ (Tyler) ได้สรุปความคิดเห็นเกี่ยวกับการประเมินโครงการว่า เกณฑ์ที่ตัดสินความสำเร็จของโครงการ ควรจะพิจารณาจากความสำเร็จของส่วนรวม และมุ่งเน้นที่การประเมินผลสรุป (Summative Evaluation) มากกว่าการประเมินความก้าวหน้า (Formative Evaluation)

2. แนวคิดการประเมินของอัลคิน (Alkin's Concept of Evaluation) “การประเมิน” ตามความหมายของอัลคิน คือ กระบวนการคัดเลือก การประมวลผลข้อมูลและการจัดระบบสารสนเทศที่มีประโยชน์เพื่อนำเสนอข้อมูลต่อผู้มีอำนาจการตัดสินใจ หรือใช้เป็นข้อมูลในการกำหนดแนวทางในการเลือกการดำเนินการโครงการ ซึ่งอัลคินได้จำแนกการประเมินตามจุดประสงค์ของการใช้ผลการประเมินเป็น 5 ส่วน ได้แก่

2.1 การประเมินระบบ เพื่อกำหนดจุดประสงค์ของโครงการ เป็นการประเมินก่อนเริ่มดำเนินการโครงการให้สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย

2.2 การประเมินวางแผนโครงการ เป็นการประเมินเพื่อหาแนวทาง หรือวิธีการที่จะส่งเสริมให้การดำเนินการโครงการให้บรรลุจุดประสงค์

2.3 การประเมินระหว่างการดำเนินการ เป็นการประเมินเพื่อพิจารณาการดำเนินโครงการเป็นไปตามแผนที่กำหนดให้หรือไม่ หรือการดำเนินการอยู่ในขั้นตอนที่ควรจะเป็นมาก หรือ เพียงใด

2.4 การประเมินเพื่อพัฒนางาน เป็นการประเมินเพื่อแสวงหารูปแบบ แนวทาง หรือข้อเสนอแนะ ในการที่จะส่งเสริมให้โครงการดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ การประเมินเพื่อรับรองผลงาน ยุบ ขยาย หรือปรับเปลี่ยนโครงการ เป็นการประเมินหลังจากสิ้นสุดโครงการ เพื่อตรวจสอบผลผลิตกับจุดประสงค์ของโครงการ และประมวลผลข้อเสนอแนะเพื่อรับรอง ปรับเปลี่ยน ยุบหรือขยายโครงการต่อไป

อัลคิน ได้นำเสนอแนวคิดการประเมินที่เป็นระบบ คือ เริ่มต้นตั้งแต่การประเมินจุดประสงค์ จนกระทั่งการประเมินเพื่อปรับปรุงโครงการ ที่เป็นแนวคิดพื้นฐานของการประเมินโครงการ แต่ยังคงขาดแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน ทำให้การเผยแพร่ยังอยู่ในวงแคบ ๆ เท่านั้น (1)

3. แนวคิดการประเมินของโพรวัส (Provus's Discrepancy Evaluation) โพรวัส ได้กล่าวถึงความหมายของการประเมินว่า เป็นการกำหนดเกณฑ์ มาตรฐาน และการค้นหาช่องว่างระหว่างสิ่งที่เกิดขึ้นจริงกับเกณฑ์มาตรฐาน เพื่อเป็นใช้เป็นตัวชี้วัดข้อบกพร่องของโครงการ และนำรูปแบบการประเมินความสอดคล้อง ที่เป็นกระบวนการของการเปรียบเทียบความแตกต่างของผลการปฏิบัติที่เกิดขึ้นจริงกับมาตรฐานที่กำหนดขึ้นทุกขั้นตอน และจะมีการพิจารณาความแตกต่างระหว่างสิ่งที่เกิดขึ้นจริงกับมาตรฐาน เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปปรับปรุง แก้ไขการดำเนินงานของโครงการให้มีประสิทธิภาพ

ซึ่ง โพรวัสได้จำแนกขั้นตอนของการประเมินโครงการประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้

1.1 การบรรยายโครงการ เพื่อศึกษารายละเอียดของโครงการที่ต้องการประเมิน ได้แก่ ปัจจัยเบื้องต้น กระบวนการ และผลผลิต

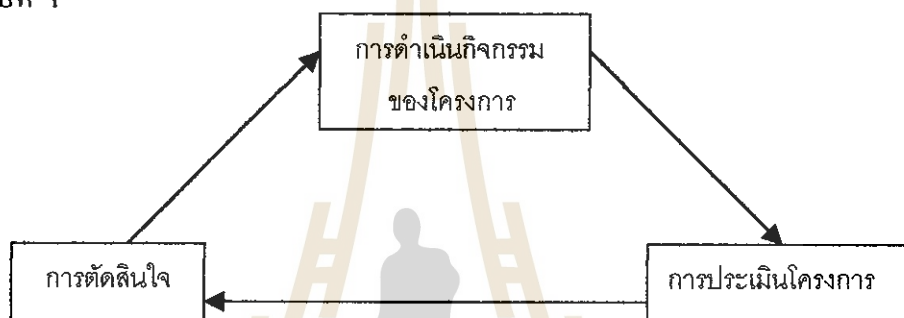
1.2 การประเมินการดำเนินการของโครงการ เพื่อตรวจสอบว่าการดำเนินการของโครงการเป็นอย่างไร และมีอะไรบ้างที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินการ

1.3 การประเมินกระบวนการของโครงการ เพื่อตรวจสอบการดำเนินการของโครงการว่าได้บรรลุจุดมุ่งหมายในแต่ละส่วนมากหรือน้อยเพียงใด

1.4 การประเมินผลผลิตของโครงการ เพื่อตรวจสอบผลผลิตที่เกิดขึ้นตามจุดมุ่งหมายของโครงการ

1.5 การประเมินค่าใช้จ่ายและผลกำไร เพื่อเปรียบเทียบค่าใช้จ่ายกับผลที่ได้รับว่ามีความสมเหตุสมผลกันมากหรือน้อยเพียงใด (2)

4.1 แนวคิดและรูปแบบการประเมินชีพโฟมเดลของสตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam's CIPP Model) สตัฟเฟิลบีม กล่าวว่า “การประเมิน เป็นกระบวนการของการระบุ หรือกำหนดข้อมูลที่ต้องการ รวมทั้งการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล และนำข้อมูลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ให้เกิดสารสนเทศที่มีประโยชน์เพื่อนำเสนอสำหรับใช้เป็นทางเลือกในการตัดสินใจ” โดยมีแนวความคิดพื้นฐาน ดังรูปที่ 1

รูปที่ 1 ความคิดพื้นฐานการประเมินของสตัฟเฟิลบีม

สตัฟเฟิลบีม ได้จำแนกขั้นตอนของการประเมิน เป็น 3 ขั้นตอน

ขั้นตอนที่ 1 กำหนด หรือระบุข้อมูลที่ต้องการ

ขั้นตอนที่ 2 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนที่ 3 วิเคราะห์และจัดการสารสนเทศ เพื่อนำเสนอผู้บริหาร

และสตัฟเฟิลบีม ได้กำหนดประเด็นที่ประเมินออกเป็น 4 ประเด็น ซึ่งเป็นที่มาของการกำหนดชื่อรูปแบบการประเมินว่า รูปแบบการประเมินแบบชีพโฟม (CIPP Model) ที่มาจากอักษรภาษาอังกฤษตัวแรกของประเด็นที่จะประเมิน ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

4.1 การประเมินสภาวะแวดล้อม (Context Evaluation : C) เป็นการประเมินก่อนการดำเนินการโครงการ เพื่อพิจารณาหลักการและเหตุผล ความจำเป็นที่ต้องดำเนินโครงการ ประเด็นปัญหา และความเหมาะสมของเป้าหมายโครงการ

4.2 การประเมินปัจจัยเบื้องต้น (Input Evaluation : I) เป็นการประเมิน เพื่อพิจารณาความเหมาะสมของความพอเพียงของทรัพยากร อาทิ จำนวนคน งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ รวมทั้งเทคโนโลยีและแผนการของการดำเนินการโครงการ

4.3 การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation : P) เป็นการประเมิน เพื่อหาข้อบกพร่องของการดำเนินการ ที่จะใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนา แก้ไข ปรับปรุง ให้การดำเนินการช่วงต่อไปมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยมีการบันทึกไว้เป็นหลักฐานทุกขั้นตอน

4.4 การประเมินผลผลิตที่เกิดขึ้น (Product Evaluation : P) เป็นการประเมิน เพื่อเปรียบเทียบผลผลิตที่เกิดขึ้นกับจุดประสงค์ของโครงการ รวมทั้งการพิจารณาในประเด็นของการยุบ เลิก ขยาย หรือปรับเปลี่ยนโครงการ

นอกจากนี้ได้นำเสนอประเภทของการตัดสินใจที่สอดคล้องกับประเด็นที่ประเมิน ดังนี้

1. การตัดสินใจเพื่อการวางแผน (Planning Decisions) เป็นการตัดสินใจที่ใช้ข้อมูลจากการประเมินสภาพแวดล้อมที่ได้นำไปใช้ใจการกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการให้สอดคล้องกับแผนการดำเนินการ

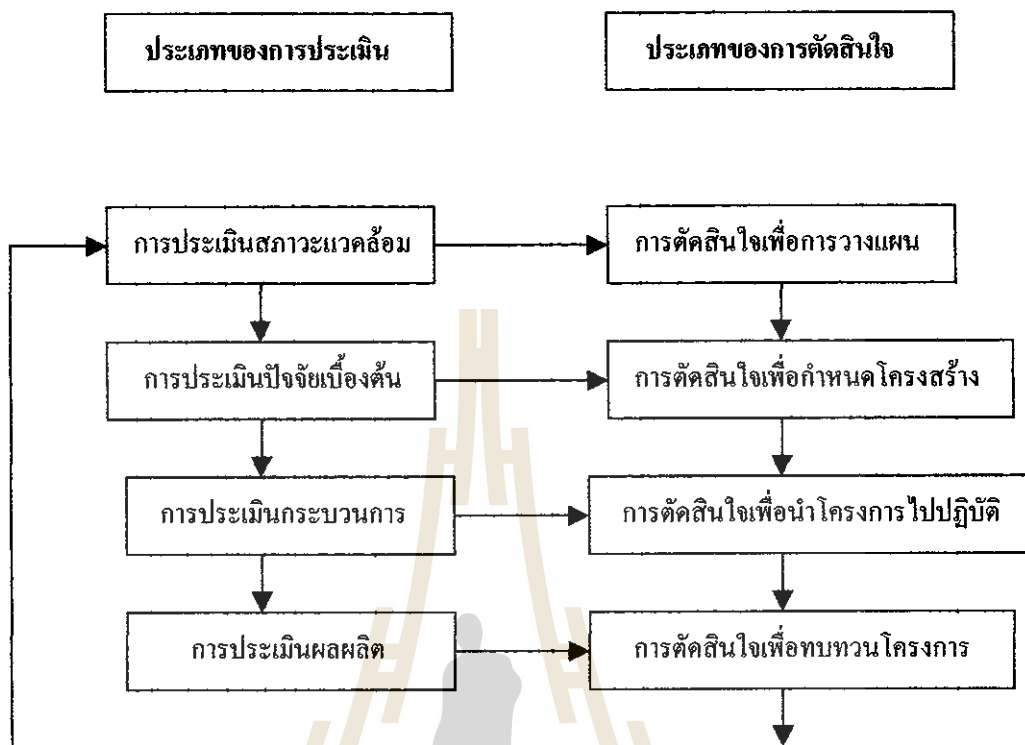
2. การตัดสินใจเพื่อกำหนดโครงสร้างของโครงการ (Structuring Decision) เป็นการตัดสินใจที่ใช้ข้อมูลจากปัจจัยเบื้องต้น ที่ได้นำไปใช้ในการกำหนดโครงสร้างของแผนงาน และขั้นตอนของการดำเนินการของโครงการ

3. การตัดสินใจเพื่อนำโครงการไปปฏิบัติ (Implementing Decision) เป็นการตัดสินใจที่ใช้ข้อมูลจากการประเมินกระบวนการ เพื่อพิจารณาควบคุมการดำเนินการให้เป็นไปตามแผนและปรับปรุงแก้ไขการดำเนินการให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด

4. การตัดสินใจเพื่อทบทวนโครงการ (Recycling Decision) เป็นการตัดสินใจที่ใช้ข้อมูลจากการประเมินผลผลิตที่เกิดขึ้น เพื่อพิจารณาการยุติ ล้มเลิก หรือปรับขยายโครงการที่จะนำไปใช้ในโอกาสต่อไป

และสตีฟเฟิลบีมได้นำแสดงความสัมพันธ์ระหว่างการตัดสินใจและประเภทของการประเมินกับการตัดสินใจ ดังรูปที่ 2

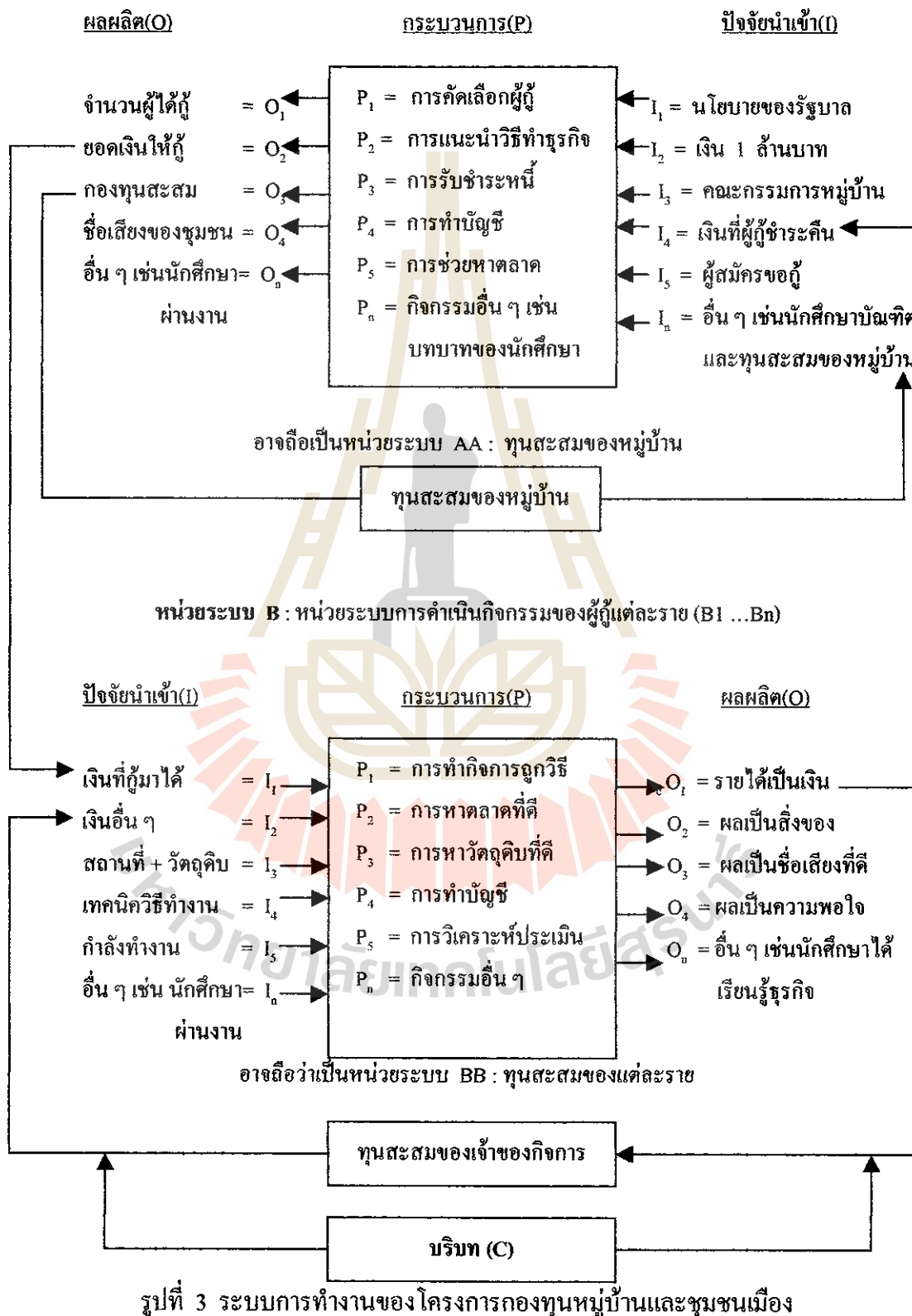
รูปที่ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการประเมินและการตัดสินใจของสตีฟเฟิลบีม

กรอบความคิดทฤษฎี หรือต้นแบบความคิดที่ผู้เขียนสารนิพนธ์ ในการประเมินโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองครั้งนี้ ได้แก่ ต้นแบบทางความคิดเชิงระบบที่เรียกว่า “ซิฟฟ์โมเดล” ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรประกาศนียบัตรการจัดการและการประเมินโครงการ โดยที่อักษรมีความหมาย ดังนี้

C	ย่อมาจาก	Context	คือ	บริบทของหน่วยระบบ
I	ย่อมาจาก	Input	คือ	ปัจจัยนำเข้าของหน่วยระบบ
P	ย่อมาจาก	Process	คือ	กระบวนการของหน่วยระบบ
P	ย่อมาจาก	Product	คือ	ผลผลิตของหน่วยระบบ

แผนภาพแสดงองค์ประกอบภายในของกองทุนหมู่บ้านในรูปแบบของ “ซิฟฟ์โมเดล” ซึ่งมีส่วนประกอบ ดังรูปที่ 3

A : หน่วยระบบการบริหารจัดการและแนะนำส่งเสริมผู้

จากรูปที่ 3 แสดงภาพรวมของการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านและผู้กู้จึงประกอบด้วย 2 ส่วน

ส่วนที่ 1 เป็นหน่วยระบบ A ได้แก่ หน่วยระบบการบริหารจัดการและแนะนำ ส่งเสริมผู้กู้ โดยมีหน่วยระบบสะสมทุนเป็นหน่วยระบบพ่วง คือ หน่วยระบบ AA

ส่วนที่ 2 เป็นหน่วยระบบ B ได้แก่ หน่วยระบบการดำเนินกิจการของผู้กู้แต่ละราย โดยมีหน่วยระบบสะสมทุนเป็นหน่วยระบบพ่วง คือ หน่วยระบบ BB

สำหรับหน่วยระบบ A มีปัจจัยนำเข้า ได้แก่ I ตามรายการต่าง ๆ ดังปรากฏในแผนภาพมีกระบวนการทำงาน ได้แก่ P ตามรายการต่าง ๆ ดังปรากฏในแผนภาพ และมีผลผลิต ได้แก่ O ตามรายการต่าง ๆ ดังปรากฏในแผนภาพ

หน่วยระบบ B คล้ายกันกับหน่วยระบบ A คือ เป็นหน่วยระบบของผู้กู้แต่ละคน มีปัจจัยนำเข้า ได้แก่ I ที่จะนำมาประกอบกิจการของผู้กู้แต่ละราย มี P คือ กระบวนการทำอาชีพตามรายการ และมี O ได้แก่ ผลผลิตตามรายการ

ความเชื่อมโยงที่สำคัญของหน่วยระบบ A และ B คือ หน่วยระบบกองทุนเป็นผู้ให้เงินกู้แก่หน่วยระบบ B และอาจจะช่วยหาตลาดจำหน่ายสินค้าบางอย่าง ตลอดจนช่วยหาวิธีแนะนำ ดำเนินกิจการให้ได้ผลดี ส่วนหน่วยระบบ B เมื่อดำเนินการได้ผลดี ส่งคืนเงินกู้พร้อมดอกเบี้ยให้กับหน่วยระบบ A

บริบท (C) ในที่หมายรวมถึงบริบทของหน่วยระบบ A และ B เช่นสภาพภูมิประเทศ และประชากรของชุมชน ตลอดจนสภาพเศรษฐกิจโดยทั่วไปของประเทศและนโยบายของรัฐบาลเกี่ยวกับกองทุนดังกล่าว

4. วิธีดำเนินการ

การประเมินโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ใช้วิธีดำเนินการศึกษาข้อมูลและเลือก ทฤษฎีแบบซัพพอร์ตโมเดล

การดำเนินการประเมินโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ศึกษาให้เข้าใจเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง
2. ศึกษาสภาพการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้าน บ้านหัวช้าง หมู่ที่ 1 ตำบลมะเริง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

3. ใช้ทฤษฎีชีพชีพอโมเดลของสตัฟเฟิลบีม ในการวิเคราะห์การดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง และกำหนดตัวชี้วัดตลอดจนตัวแปรที่ทำการเก็บรวบรวมข้อมูล
4. เก็บรวบรวมข้อมูลโดยอาศัยข้อมูลบางส่วนจากแบบ บร. ต่าง ๆ ซึ่งรวบรวมมาจากการสัมภาษณ์ สังเกต สอบถาม และเอกสาร (จปฐ. กชช.2ค. แผนพัฒนาตำบล 1 ปี แผนพัฒนาตำบล 5 ปี เอกสารกองทุนหมู่บ้าน)
5. ประมวลสังเคราะห์ข้อมูลตามประเด็นที่ต้องเขียนในบทที่ 3 และบทที่ 4
6. ลงมือเขียนบทที่ 1,2,3,4,5 บรรณานุกรม และภาคผนวกจนสมบูรณ์

แหล่งข้อมูล

แหล่งข้อมูล หมายถึง แหล่งที่เก็บรวบรวมข้อมูลที่เป็นกลุ่มเป้าหมายที่เป็นคน เอกสาร วัตถุหรือสถานการณ์ ที่สามารถให้ข้อมูลตามตัวชี้วัดที่กำหนด เพื่อใช้ตอบประเด็นความถาม โดยจะต้องมีความสอดคล้องกับจุดประสงค์ของโครงการนั้น ๆ ซึ่งจำแนกแหล่งข้อมูล ดังนี้

1. แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data Source) เป็นแหล่งข้อมูลที่ผู้ประเมินสามารถเก็บรวบรวมข้อมูลได้โดยตรงจากกลุ่มเป้าหมายด้วยตนเอง ได้แก่ การสัมภาษณ์ สังเกต สอบถาม

2. แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data Source) เป็นแหล่งข้อมูลที่ผู้ประเมินได้เลือกใช้ข้อมูล จากแหล่งข้อมูลที่มีผู้เก็บรวบรวมและสรุปผลไว้แล้ว อาทิ เอกสารหลักฐาน จุดหมายเหตุ บันทึกต่าง ๆ ซึ่งการนำข้อมูลจากแหล่งข้อมูลนี้ มาใช้จะต้องมีการตรวจสอบความถูกต้อง และความเชื่อมั่นของข้อมูล ที่จะสามารถตอบคำถามได้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ จปฐ. กชช.2ค. แผนพัฒนาตำบล 1 ปี แผนพัฒนาตำบล 5 ปี เอกสารกองทุนหมู่บ้าน

ซึ่งแหล่งข้อมูลทั้งสองประเภทมีข้อดีและข้อบกพร่องแตกต่างกันไป กล่าวคือ ข้อมูลจากแหล่งปฐมภูมิจะเป็นข้อมูลที่มีความสอดคล้องกับจุดประสงค์ และความต้องการใช้ข้อมูลของผู้ประเมิน อันเนื่องจากไม่ได้ถูกตัดทอนจากขอบเขตและการสรุปผล และการตีความหมายที่คลาดเคลื่อนจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ แต่ถ้าเป็นแหล่งข้อมูลทุติยภูมิจะมีข้อดีที่มีความสะดวก รวดเร็ว และประหยัด ทั้งเวลาและค่าใช้จ่ายในการเก็บรวบรวมข้อมูลมากกว่า ดังนั้นการที่จะเลือกใช้ข้อมูลจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิหรือทุติยภูมิ จะต้องพิจารณาจากจุดประสงค์เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง และมีความครอบคลุมทุกประเด็น ตามตัวชี้วัดที่จะสามารถนำมาใช้ตอบคำถามของประเด็นที่ต้องการประเมินได้อย่างมีประสิทธิภาพ (3)

ประเภทของข้อมูล

ข้อมูลที่เกี่ยวข้องรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ จำแนกออกได้ 2 ลักษณะ

1. **ข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Data)** เป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องรวบรวมได้เป็นตัวเลขอย่างชัดเจน เป็นข้อมูลที่สามารถนำมาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการทางสถิติได้หลากหลายวิธี เช่น รายได้ของชาวบ้าน จำนวนสมาชิกในครอบครัว เป็นต้น

2. **ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data)** เป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องรวบรวมได้ที่เป็นการบรรยายความเกี่ยวกับความคิดเห็น เจตคติ ซึ่งมีวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลที่แตกต่างจากข้อมูลเชิงปริมาณ โดยการนำข้อมูลมาวิเคราะห์ด้วยวิธีการเชิงคุณภาพ อาทิ การวิเคราะห์คุณลักษณะ การวิเคราะห์เนื้อหา เป็นต้น ข้อมูลประเภทนี้ ได้แก่ ความเข้าใจของชาวบ้านเกี่ยวกับกองทุน การเปลี่ยนแปลงของชุมชนหลังจากกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองเข้าสู่หมู่บ้าน เป็นต้น (4)

5. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินการและกระบวนการจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง
2. มีความรู้และความเข้าใจปัญหาและอุปสรรคของการดำเนิน โครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง
3. มีความรู้และความเข้าใจแนวทางในการแก้ปัญหาของหมู่บ้านและชุมชนเมือง เพื่อให้การดำเนินงานของหมู่บ้านและชุมชนเมืองมีความเข้มแข็ง
4. เป็นพื้นฐานของการบริหารงานในระดับชุมชนเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของประชาชนในหมู่บ้านและชุมชนเมือง
5. มีความรู้และความเข้าใจการทำงานที่เป็นระบบและมีความคิดวิเคราะห์ที่อาศัยหลักความเป็นจริง
6. เป็นแนวดำเนินงานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในอนาคต

สรุปเนื้อหาของสารนิพนธ์

บทที่ 1 บทนำ เป็นการนำเสนอความเป็นมาและความสำคัญของวัตถุประสงค์ของการประเมินโครงการ กรอบแนวคิดทฤษฎี วิธีดำเนินการ ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษาที่เกี่ยวข้องในการจัดทำสารนิพนธ์ครั้งนี้

บทที่ 2 เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย นโยบาย หลักการ วัตถุประสงค์ และระเบียบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และแบบติดตาม คำขอขึ้นทะเบียนของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

เมือง รวมทั้งการพิจารณาเงินกู้ หลักการประเมินโครงการในรูปแบบ CIPP Model การวิเคราะห์โครงการและเอกสารหลักวิชาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

บทที่ 3 วิธีการดำเนินการประเมินโครงการ เป็นการนำเสนอวิธีการประเมินโครงการกลุ่มตัวอย่าง ตัวแปรและตัวชี้วัด เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินโครงการ รวมทั้งการเก็บรวบรวมและการเคราะห์ข้อมูลของกองทุน 1 ล้านบาท

บทที่ 4 ผลการติดตามการประเมินโครงการ เป็นการนำเสนอผลการประเมินบริบทชุมชน ประเมินโครงการโดยภาพรวม ประมวลผลเทคนิควิธีทำธุรกิจของผู้กู้ รวมถึงผลอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นจากโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง สรุปผลการบรรลุวัตถุประสงค์ของการประเมินโครงการมากน้อยเพียงใด

บทที่ 5 สรุปอภิปรายผลและข้อเสนอแนะของกองทุนเงิน 1 ล้านบาท หมู่บ้านหัวช้าง หมู่ 1 โดยพิจารณาจากการบริหารจัดการกองทุน การปรับปรุงแก้ไขระเบียบข้อบังคับ การพัฒนากิจกรรมอาชีพและข้อเสนอแนะสำหรับการคืนคว้าวิจัยตั้งแต่เริ่มต้น (บทที่ 1-5) จนจบการเสนอรายงานผลการวิจัย ในการจัดทำสารนิพนธ์ครั้งนี้

บทที่ 2

ปรัชญาบรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.นโยบาย หลักการ วัตถุประสงค์และระเบียบกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ

1.1 นโยบายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง เป็นนโยบายของรัฐบาลซึ่งมี พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี เพื่อเป็นการเสริมสร้างกระบวนการพึ่งพาตนเองของหมู่บ้านและชุมชนเมืองในด้านการเรียนรู้ การสร้างและพัฒนาความคิดริเริ่ม และการแก้ไขปัญหาและเสริมสร้างศักยภาพทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนในหมู่บ้านและชุมชนเมือง

โดยรัฐบาลจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง กองทุนละ 1 ล้านบาท พร้อมเสริมสร้างและพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนเมืองให้มีขีดความสามารถ ในการจัดระบบบริหารจัดการเงินกองทุนหมุนเวียนในหมู่บ้านและชุมชนเมืองกันเอง

1.2 หลักการสำคัญของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ

1) ความพร้อมของหมู่บ้านและชุมชนเมือง ทั้งความพร้อมของคนและครัวเรือน การควบคุมดูแลกันเองในหมู่บ้านและชุมชนเมือง ประสบการณ์ในการบริหารจัดการกองทุน สังคมของหมู่บ้านและชุมชนเมืองเอง เช่น กลุ่มออมทรัพย์ ธนาคารหมู่บ้าน กองทุนอาชีพ กองทุนสวัสดิการ ฯลฯ

2) การบริหารจัดการเงินกองทุนหมุนเวียนของหมู่บ้าน ทั้งในส่วนเงินอุดหนุนจากกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ กับกองทุนทางสังคมของชุมชน และกองทุนที่หน่วยงานราชการจัดตั้งขึ้น เพื่อให้กองทุนดังกล่าวมีการบริหารจัดการให้สอดคล้องและเกื้อกูลกัน

3) การปฏิรูประบบราชการแผ่นดิน ตามแนวทางให้หมู่บ้านและชุมชนเมืองเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา การพัฒนาเป็นของหมู่บ้านและชุมชนเมือง โดยส่วนราชการเป็นผู้สนับสนุนในด้านวิชาการและจัดการกองทุน

4) การติดตามและประเมินผล โดยมีตัวชี้วัดประสิทธิภาพของกองทุน ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการพึ่งพาตนเอง เพื่อความโปร่งใส มีประสิทธิภาพ

1.3 วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

1) เป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนในหมู่บ้านและชุมชนเมือง สำหรับการลงทุนเพื่อการพัฒนาอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้หรือเพิ่มรายได้ การลดรายจ่าย การบรรเทาเหตุฉุกเฉินและความจำเป็นเร่งด่วนและสำหรับการนำไปสู่การสร้างกองทุนสวัสดิภาพที่ดีแก่ประชาชนในหมู่บ้านและชุมชน

- 2) ส่งเสริมและพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนเมืองให้มีขีดความสามารถในการจัดระบบ และบริหารจัดการเงินทุนของตนเอง
- 3) เสริมสร้างกระบวนการพึ่งพาตนเองของหมู่บ้านและชุมชนเมืองในการเรียนรู้ การสร้าง และพัฒนาความคิดริเริ่ม เพื่อแก้ไขปัญหาและเสริมสร้างศักยภาพและส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง ในหมู่บ้านและชุมชนเมือง
- 4) กระตุ้นเศรษฐกิจในระดับฐานรากของประเทศรวมทั้งเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศในอนาคต
- 5) เสริมสร้างศักยภาพและความเข้มแข็งทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนในหมู่บ้านและชุมชนเมือง

1.4 ระเบียบกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ มีระเบียบที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

- 1) ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมือง แห่งชาติ พ.ศ. 2544
- 2) ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมือง แห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2544
- 3) ระเบียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ว่าด้วยการจัดตั้ง และบริหารกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ. 2544
- 4) ระเบียบข้อบังคับคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน บ้านหัวช้าง หมู่ที่ 1 ตำบลมะเริง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

2. ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง แห่งชาติ พ.ศ. 2544

โดยที่รัฐบาลมีนโยบายเร่งด่วน ในการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง เห็นควรมี ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ เพื่อให้ มีอำนาจและหน้าที่รับผิดชอบในการวางนโยบาย และแผนงานในการจัดตั้งและบริหารกองทุน หมู่บ้านและชุมชนเมือง เพื่อให้ได้ดำเนินงานตามนโยบายของรัฐบาลที่ได้แถลงต่อรัฐสภา

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 11 (8) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 นายกรัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี จึงวางระเบียบไว้ดังนี้

ข้อ 1 ระเบียบนี้เรียกว่า “ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ. 2544”

ข้อ 2 ระเบียบนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา เป็นต้นไป

ข้อ 3 บรรดาระเบียบ ข้อบังคับ มติคณะรัฐมนตรี และคำสั่งอื่นใดในส่วนที่กำหนดไว้แล้ว
ในระเบียบนี้ หรือ ซึ่งขัดหรือขัดแย้งระเบียบนี้ ให้ใช้ระเบียบนี้แทน

ข้อ 4 ในระเบียบนี้

“คณะกรรมการ” หมายความว่า คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ

“กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง” หมายความว่า กองทุนในระดับชาติ

“กองทุน” หมายความว่า กองทุนหมู่บ้าน อีกทั้งชุมชนเมือง ตามเงื่อนไขที่คณะกรรมการ
กำหนดให้เป็นหมู่บ้านตามระเบียบนี้

“หมู่บ้าน” หมายความว่า หมู่บ้านที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายว่าด้วยลักษณะปกครองท้องที่

“ชุมชนเมือง” หมายความว่า ชุมชนในเขตกรุงเทพมหานคร เมืองพัทยา เทศบาลในเขตปก
ครองท้องที่พิเศษและชุมชนอื่น ตามเงื่อนไขที่คณะกรรมการกำหนด

“สำนักงาน” หมายความว่า สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่ง
ชาติ

ข้อ 5 ให้นายกรัฐมนตรีรักษาการตามระเบียบนี้

หมวด 1

คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ

ข้อ 6 ให้มีคณะกรรมการคณะหนึ่ง เรียกว่า “คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง
แห่งชาติ” โดยมีชื่อย่อว่า กทบ. ประกอบด้วยนายกรัฐมนตรี หรือรองนายกรัฐมนตรี ที่นายกรัฐมนตรีมอบหมายเป็นประธาน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเป็นรองประธานคนที่หนึ่ง รัฐ
มนตรีว่าการกระทรวงการคลังเป็นรองประธานคนที่สอง รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ที่
นายกรัฐมนตรีมอบหมายเป็นรองประธานคนที่สาม ผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ เลขาธิการคณะ
กรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ปลัดกระทรวงมหาดไทย ปลัดกระทรวงการคลัง
ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ปลัดกระทรวงพาณิชย์ ปลัดกระทรวงอุตสาหกรรม ปลัด
กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม เลขาธิการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ผู้อำนวยการ
ธนาคารออมสิน ผู้จัดการธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งคณะ
รัฐมนตรีแต่งตั้งจำนวนไม่เกิน 10 คน เป็นกรรมการ เลขาธิการนายกรัฐมนตรี เป็นกรรมการและ
เลขาธิการ

คณะกรรมการอาจแต่งตั้งกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ จำนวนไม่เกิน 3 คน

ให้มีที่ปรึกษาคณะกรรมการ ซึ่งคณะรัฐมนตรีแต่งตั้งโดยคำแนะนำของคณะกรรมการ
จำนวนอย่างน้อยสามคนแต่ไม่เกินเจ็ดคน

ข้อ 7 กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิมีวาระอยู่ในตำแหน่งคราวละสองปี และอาจได้รับแต่งตั้งอีกได้ ในกรณีที่กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิพ้นจากตำแหน่งก่อนครบวาระหรือ ในกรณีที่คณะรัฐมนตรี แต่งตั้งกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิเพิ่มขึ้นในระหว่างที่กรรมการซึ่งแต่งตั้งไว้แล้วยังมีวาระอยู่ในตำแหน่ง ให้ผู้ที่ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งแทนหรือเป็นกรรมการเพิ่มขึ้นอยู่ในตำแหน่งเท่ากับวาระที่เหลืออยู่ของกรรมการซึ่งได้แต่งตั้งไว้แล้ว

เมื่อครบกำหนดวาระตามวรรคหนึ่ง หากยังไม่มีกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิขึ้นใหม่ ให้กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งพ้นจากตำแหน่งตามวาระนั้น ปฏิบัติหน้าที่ต่อไปจนกว่ากรรมการผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งได้รับแต่งตั้งใหม่เข้ารับหน้าที่

ข้อ 8 นอกจากการพ้นจากตำแหน่งตามวาระตามข้อ 7 กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิพ้นจากตำแหน่งเมื่อ

- (1) ตาย
- (2) ลาออก
- (3) เป็นบุคคลล้มละลาย
- (4) คณะรัฐมนตรีมีมติให้พ้นจากตำแหน่ง
- (5) เป็นคนไร้ความสามารถหรือคนเสมือนไร้ความสามารถ
- (6) ได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก

ข้อ 9 การประชุมของคณะกรรมการ ต้องมีกรรมการมาประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการทั้งหมด จึงจะเป็นองค์ประชุม

ในการประชุมคราวใด ถ้าประธานกรรมการไม่มาประชุมหรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้รองประธานกรรมการผู้มีอาวุโสตามลำดับเป็นประธานในที่ประชุม ถ้าไม่มีรองประธานกรรมการมาประชุมหรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ให้กรรมการที่มาประชุมเลือกกรรมการคนหนึ่งเป็นประธานในที่ประชุม

การวินิจฉัยชี้ขาดของที่ประชุมให้ถือเสียงข้างมาก กรรมการคนหนึ่งให้มีเสียงหนึ่งในการลงคะแนน ถ้าคะแนนเสียงเท่ากัน ให้ประธานในที่ประชุมออกเสียงเพิ่มขึ้นอีกเสียงหนึ่งเป็นเสียงชี้ขาด

ข้อ 10 คณะกรรมการมีอำนาจและหน้าที่ ดังต่อไปนี้

- (1) กำหนดนโยบาย การจัดตั้ง และแนวทางการบริหารกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง และกองทุน
- (2) กำหนดแผนการจัดหาเงินทุนกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง และแผนการจัดสรรให้แก่กองทุน
- (3) จัดทำร่างกฎหมายเกี่ยวกับกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ เสนอต่อคณะรัฐ

มนตรี

(4) กำหนดแผนงาน และออกระเบียบ ข้อบังคับและประกาศในการจัดตั้ง และแนวทางการบริหารงานกองทุน

(5) ออกระเบียบเกี่ยวกับการรับเงิน การจ่ายเงิน การเก็บรักษาเงิน จัดหา และจัดสรรผลประโยชน์ของกองทุน

(6) ออกระเบียบเกี่ยวกับคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน และการบริหารกองทุน

(7) แต่งตั้งคณะกรรมการ คณะทำงาน เพื่อดำเนินการตามระเบียบนี้

(8) ออกระเบียบ คำสั่ง และประกาศอื่น ๆ เพื่อปฏิบัติการตามระเบียบนี้

(9) เพื่อประโยชน์ในการบริหารงานของสำนักงาน อาจมีคำสั่งให้ข้าราชการหรือลูกจ้างของส่วนราชการ หรือคณะกรรมการอาจของให้คณะรัฐมนตรีมีมติให้พนักงาน หรือลูกจ้างของรัฐ วิชาทกิจ หรือหน่วยงานอื่นของรัฐ ไปช่วยปฏิบัติงานเป็นเจ้าหน้าที่ของสำนักงานได้ โดยถือว่าเป็นการปฏิบัติราชการหรือปฏิบัติงานตามปกติ โดยจะให้ไปช่วยปฏิบัติงานเต็มเวลา บางเวลา หรือนอกเวลาก็ได้ อีกทั้งอาจกำหนดค่าตอบแทนให้แก่ผู้ไปช่วยปฏิบัติงานด้วยก็ได้

(10) รายงานผลการดำเนินงาน ปัญหาและอุปสรรค รวมทั้งฐานะการเงินของกองทุนให้คณะรัฐมนตรีทราบอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง

(11) ปฏิบัติหน้าที่อื่น หรือตามที่กฎหมายอื่นบัญญัติให้เป็นอำนาจและหน้าที่ของคณะกรรมการ หรือตามที่คณะรัฐมนตรีมอบหมาย

ข้อ 11 การประชุมของคณะกรรมการให้นำข้อ 9 มาใช้กับการประชุมและวินิจฉัยชี้ขาดของที่ประชุมอนุกรรมการ โดยอนุโลม

ข้อ 12 ให้คณะกรรมการ ที่ปรึกษา และคณะอนุกรรมการที่ได้รับการแต่งตั้งตามระเบียบนี้ได้เทียบประชุมค่าตอบแทนตามอัตราที่กำหนด ในพระราชกฤษฎีกาเบี่ยประชุมและค่าตอบแทนที่ปรึกษา ซึ่งนายกรัฐมนตรีแต่งตั้ง พ.ศ. 2523 และที่แก้ไขเพิ่มเติม โดยเบิกจ่ายจากสำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี

หมวด 2

สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ

ข้อ 13 ให้มีสำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ให้สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี

ข้อ 14 สำนักงานมีอำนาจ หน้าที่ ดังต่อไปนี้

(1) ทำหน้าที่เป็นสำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการ

(2) ปฏิบัติงานธุรการของคณะกรรมการ ที่ปรึกษาคณะกรรมการและคณะอนุกรรมการ

- (3) ศึกษารวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการดำเนินงานของคณะกรรมการและของกองทุน
- (4) ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้ทราบถึงการจัดตั้ง นโยบาย และแนวทางการบริหารกองทุน
- (5) ดำเนินการและประสานงานกับส่วนราชการและองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อเตรียมความพร้อม ในการจัดตั้งกองทุน และแนวทางการบริหารกองทุน
- (6) จัดให้มี หรือสนับสนุนให้มีการประชุมชี้แจงและฝึกอบรมบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานกองทุน
- (7) พิจารณาความเห็นต่อคณะกรรมการในการพิจารณาแผนการบริหารและจัดการกองทุน
- (8) ให้การสนับสนุน ปรึกษาหารือ และข้อเสนอแนะแก่คณะกรรมการเกี่ยวกับนโยบาย ระเบียบ หลักเกณฑ์ การดำเนินงานกองทุน
- (9) ดำเนินการหรือมอบหมายให้หน่วยงานอื่น ๆ ดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกองทุน และรายงานผลต่อคณะกรรมการดำเนินการในส่วนการบริหารกองทุน
- (10) รายงานผลการปฏิบัติงานประจำปีของสำนักงานเสนอต่อคณะกรรมการ
- (11) ดำเนินการอื่นใดตามที่คณะกรรมการมอบหมาย

ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ
(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2544

โดยที่เป็นการสมควรปรับปรุงแก้ไขระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ. 2544 ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 11(8) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2544 นายกรัฐมนตรี โดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี จึงวางระเบียบไว้ดังนี้

ข้อ 1 ระเบียบนี้เรียกว่า “ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2544”

ข้อ 2 ระเบียบนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

ข้อ 3 ให้ยกเลิกความในวรรคสองของข้อ 6 แห่งระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ. 2544 และให้ใช้ความดังต่อไปนี้แทน

“คณะกรรมการอาจแต่งตั้งกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ จำนวนไม่เกิน 4 คน”

3. แบบติดตามสังเกตการณ์คัดเลือกคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

แบบติดตามสังเกตการณ์คัดเลือกคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง มีส่วนสำคัญในการประเมินความพร้อมของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองต่าง ๆ เนื่องจากกระบวนการเลือกคณะกรรมการกองทุน จะต้องเป็นไปตามข้อที่ 41 ของระเบียบคณะกรรมการว่าด้วยการจัดตั้งและบริหารกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ. 2544 กล่าวว่

ในวาระเริ่มแรกในส่วนของหมู่บ้าน ให้ผู้ใหญ่บ้านเรียกประชุมหัวหน้าครัวเรือนในหมู่บ้านครัวเรือนละหนึ่งคน เพื่อเปิดเวทีชาวบ้านในการดำเนินการเลือกคณะกรรมการกองทุนจากผู้ที่มีความสมบัติตามข้อ 17 โดยมีคณะกรรมการสนับสนุนระดับอำเภอเป็นผู้ให้คำปรึกษาแนะนำ ตลอดจนสนับสนุนให้การเลือกสรรดำเนินไปด้วยความโปร่งใส บริสุทธิ์ ยุติธรรม

การประชุมตามวรรคหนึ่ง ผู้มาประชุมจะต้องมีหัวหน้าครัวเรือนจำนวนไม่น้อยกว่าสามในสี่ของครัวเรือนทั้งหมดในหมู่บ้าน ทั้งนี้ หัวหน้าครัวเรือนอาจมอบหมายให้ผู้แทนครัวเรือนเข้าประชุมแทนได้

เมื่อที่ประชุมกำหนดวิธีการเลือกแล้วเสร็จ ให้ผู้ใหญ่บ้านและประชาคมหมู่บ้านตลอดจนคณะกรรมการสนับสนุนระดับอำเภอสนับสนุนให้การเลือกคณะกรรมการกองทุนเป็นไปตามมติของเวทีชาวบ้าน

ในส่วนของชุมชนเมืองให้ประธานคณะกรรมการสนับสนุนระดับอำเภอเป็นผู้ทำหน้าที่ผู้ใหญ่บ้านตามวรรคแรก

สำหรับคุณสมบัติของคณะกรรมการกองทุน จะต้องเป็นตาม ข้อ 17 ของระเบียบคณะกรรมการว่าด้วย การจัดตั้งและบริหารกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ. 2544 ดังนี้

- (1) เป็นผู้ที่มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านและอาศัยอยู่ในหมู่บ้านติดต่อกันเป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่าสองปี ก่อนวันที่ได้รับคัดเลือกเป็นคณะกรรมการกองทุน
- (2) เป็นผู้บรรลุนิติภาวะ โดยมีอายุยี่สิบปีบริบูรณ์
- (3) ปฏิบัติตนอยู่ในหลักศาสนา มีความรับผิดชอบ เสียสละ มีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน ไม่ติดการพนัน ไม่เกี่ยวข้องกับสิ่งเสพติด และไม่มีประวัติเสียทางด้าน การเงิน ตลอดจนยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตย
- (4) ไม่เป็นบุคคลล้มละลาย คนไร้ความสามารถ หรือคนเสมือนไร้ความสามารถ
- (5) ไม่เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท
- (6) ไม่เคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่ามีความผิดแต่รอการกำหนดโทษหรือรอการลงโทษใน

ความคิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน ยกเว้นความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์สินและความผิดฐานบุกรุก

(7) ไม่เคยถูกให้ออก ปลดออก หรือไล่ออกจากราชการ องค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ เพราะทุจริตต่อหน้าที่หรือสร้างความเสียหายอย่างร้ายแรงแก่ทางราชการ องค์กร หรือหน่วยงานที่สังกัด

(8) ไม่เป็นผู้ไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งที่เสียสิทธิตามมาตรา 68 วรรคสอง ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540

(9) ไม่เป็นผู้ที่เคยพ้นจากตำแหน่งคณะกรรมการกองทุนตามข้อ 20 (3) และ (4)

4. แบบคำขอขึ้นทะเบียนและประเมินความพร้อมของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

การขอขึ้นทะเบียนและประเมินความพร้อมของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองนั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อให้คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ได้ประเมินความพร้อมในด้านต่าง ๆ ของหมู่บ้านและชุมชนเมือง ตามสภาพความเป็นจริง สำหรับหมู่บ้านและชุมชนเมืองจะต้องมีความพร้อมในด้านต่าง ๆ ดังนี้

- (1) ข้อมูลทั่วไปของหมู่บ้านและชุมชนเมือง
- (2) คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง
- (3) การเตรียมความพร้อมของหมู่บ้านและชุมชนเมือง
- (4) ทุนดำเนินการของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง
- (5) แนวคิดในการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง เมื่อได้รับสนับสนุนเป็นวง

เงิน 1 ล้านบาท จากกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ

5. ระเบียบกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

ระเบียบข้อบังคับคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน บ้านหัวช้าง หมู่ที่ 1 ตำบลมะเร็ง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

1. ที่ตั้งกองทุนหมู่บ้าน ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน บ้านเลขที่ 28 หมู่ที่ 1 บ้านหัวช้าง ตำบลมะเร็ง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา โทร. 044-264620

2. วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งกองทุน

- (1) เป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนให้กับสมาชิก
- (2) ให้บริการเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำแก่สมาชิก เพื่อให้สมาชิกนำไปลงทุนประกอบอาชีพ
- (3) เพื่อพัฒนาสมาชิกให้เป็นคนดี มีคุณธรรม ดังนี้ คือ
  - มีความเอื้อเฟื้อ
  - มีความสามัคคีในหมู่คณะ

- มีความซื่อสัตย์สุจริต
- มีความเสียสละเพื่อส่วนรวม
- มีความคิดสร้างสรรค์ รู้จักคิด รู้จักแก้ปัญหาและพัฒนาอาชีพ
- มีความรับผิดชอบต่อน้ำที่การทำงาน
- มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อทุก ๆ คน

3. แหล่งที่มาของกองทุนประกอบด้วยเงินและทรัพย์สิน ดังนี้

- (1) เงินอุดหนุนที่รัฐบาลจัดสรรให้
- (2) เงินกู้ยืม
- (3) ดอกผลหรือผลประโยชน์ใด ๆ ที่เกิดขึ้นจากเงินกองทุน
- (4) เงินค่าหุ้น
- (5) เงินหรือทรัพย์สินอื่น ๆ ที่มีผู้บริจาคให้โดยปราศจากภาระผูกพัน

4. คุณสมบัติของสมาชิก

- (1) เป็นผู้ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในหมู่บ้านหัวช้าง หมู่ที่ 1 เป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่า 1 ปี
- (2) อายุไม่ต่ำกว่า 20 ปีบริบูรณ์
- (3) เป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี พร้อมทั้งจะปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับของกองทุน
- (4) ไม่เป็นผู้มีสติฟั่นเฟือน หรือคนไร้ความสามารถ
- (5) ไม่เป็นนักพรต หรือนักบวช
- (6) ไม่เป็นบุคคลที่มีหนี้สินล้นพ้นตัว หรือเป็นบุคคลล้มละลาย
- (7) ต้องเป็นบุคคลที่ไม่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด และไม่ติดการพนัน
- (8) เป็นผู้ที่คณะกรรมการกองทุนเห็นชอบด้วยเสียงข้างมากให้เป็นสมาชิก

5. การสมัครเข้าเป็นสมาชิก

ยื่นคำขอสมัครเป็นสมาชิกกองทุนหมู่บ้านต่อคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน ณ ที่ทำการกองทุนหมู่บ้าน บ้านหัวช้าง หมู่ที่ 1 ตำบลมะเริง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

6. การพ้นสภาพจากการเป็นสมาชิก

- (1) เสียชีวิต
- (2) ลาออก
- (3) วิกลจริต จิตฟั่นเฟือน หรือถูกศาลตั้งให้เป็นคนไร้ความสามารถ
- (4) ขาดคุณสมบัติของสมาชิก ตามข้อที่ 4
- (6) นำเงินกองทุนที่กู้ยืมไปใช้ลงทุนผิดวัตถุประสงค์ ไม่ตรงกับโครงการที่เสนอต่อ

คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน โดยไม่ขอความเห็นชอบต่อคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน ก่อนดำเนินการ

6. การพิจารณาเงินกู้สำหรับคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

การพิจารณาเงินกู้ให้กับผู้กู้นั้น คณะกรรมการจะต้องดำเนินการตามหมวด 7 ว่าด้วยการกู้ยืมเงินกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ตามระเบียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ว่าด้วยการจัดตั้งและบริหารกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ. 2544 ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

ข้อ 30 สมาชิกตามข้อ 18(3) ที่ประสงค์จะขอกู้เงินจากกองทุนต้องจัดทำคำขอกู้โดยระบุวัตถุประสงค์ในการกู้ยืมเงินอย่างชัดเจน โดยให้ยื่นคำขอกู้ดังกล่าว ต่อคณะกรรมการกองทุนให้คณะกรรมการกองทุนให้คณะกรรมการกองทุนพิจารณาเงินกู้ ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กองทุนกำหนด

ข้อ 31 คณะกรรมการกองทุนมีอำนาจในการอนุมัติเงินกู้รายหนึ่งไม่เกินจำนวนสองหมื่นบาท

ในกรณีที่คณะกรรมการกองทุนมีมติเห็นควรอนุมัติเงินกู้รายใดเกินกว่าจำนวนที่กำหนดไว้ตามวรรคหนึ่งให้คณะกรรมการกองทุนเรียกประชุมสมาชิกเพื่อให้สมาชิกพิจารณาวินิจฉัยชี้ขาดต่อไป แต่ทั้งนี้การอนุมัติเงินกู้รายหนึ่งต้องไม่เกินจำนวนห้าหมื่นบาท

การอนุมัติเงินกู้ฉุกเฉิน ให้คณะกรรมการกองทุนพิจารณาตามความเหมาะสมและจำเป็น

ข้อ 32 ในกรณีที่คณะกรรมการกองทุนมีมติอนุมัติเงินกู้ตามคำขอกู้ทั้งหมดหรือบางส่วน ให้บันทึกความเห็นในแบบคำขอกู้ยืมเงิน พร้อมทั้งส่งสำเนาแบบคำขอกู้ยืมเงินตลอดจนเงื่อนไขและรายละเอียดในการอนุมัติเงินกู้ แจ้งให้ผู้ขอกู้และธนาคารรับทราบ โดยเร็ว

ให้คณะกรรมการกองทุนแต่งตั้งผู้แทนกรรมการกองทุนอย่างน้อยสองคน เป็นผู้แทนคณะกรรมการกองทุนในการทำสัญญากู้ยืมเงินกับผู้ขอกู้ที่ได้รับอนุมัติเงินกู้

ให้ผู้ขอกู้ที่ได้รับอนุมัติเงินกู้ เปิดบัญชีออมทรัพย์กับธนาคาร และแจ้งหมายเลขบัญชีออมทรัพย์ให้คณะกรรมการกองทุนรับทราบ โดยเร็ว

การโอนเงินเข้าบัญชีผู้กู้ตามวรรคสอง ธนาคารจะเป็นผู้ทำหน้าที่โอนเงินเข้าในบัญชีผู้กู้ที่ผ่านการพิจารณาอนุมัติจากคณะกรรมการกองทุน ตามคำสั่งและเงื่อนไขของคณะกรรมการกองทุน

ข้อ 33 คณะกรรมการกองทุนอาจเรียกหลักประกันเงินกู้ ไม่ว่าจะส่วนบุคคลหรือทรัพย์สิน ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กองทุนกำหนด

ข้อ 34 ให้คณะกรรมการกองทุนกำหนดอัตราดอกเบี้ยหรือค่าตอบแทนเงินฝากและเงินกู้เป็นอัตราที่แน่นอนตามความเห็นชอบจากที่ประชุมสมาชิก โดยคำนึงถึงจารีตประเพณี และสภาพเศรษฐกิจและสังคมในหมู่บ้านและชุมชนเมืองเป็นหลัก และปิดประกาศอัตราดอกเบี้ยหรือค่าตอบแทนดังกล่าวอย่างเปิดเผย

ข้อ 35 การกำหนดระยะเวลาชำระคืนเงินกู้ ให้คณะกรรมการกองทุนพิจารณาตามความเหมาะสมแห่งสัญญาเงินกู้แต่ละราย การชำระคืนเงินต้นพร้อมดอกเบี้ยหรือค่าตอบแทนให้ผู้กู้ชำระให้แล้วเสร็จสิ้นภายในกำหนดระยะเวลาไม่เกินหนึ่งปี นับแต่วันที่ทำสัญญา

การชำระคืนเงินกู้หรือเงินลงทุนทุกประเภท ผู้กู้หรือผู้ที่นำเงินไปลงทุนจะต้องนำเงินไปส่งคืน ณ ธนาคาร และนำหลักฐานการส่งชำระคืนเงินกู้หรือเงินลงทุนไปมอบให้คณะกรรมการกองทุน เพื่อเป็นหลักฐานในการจัดทำบัญชีหรือดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้อง

ข้อ 36 ในกรณีที่ผู้กู้ผิดสัญญาไม่ชำระคืนเงินต้นพร้อมดอกเบี้ยหรือค่าตอบแทนตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในสัญญากู้ยืมเงิน ให้ผู้กู้เสียเบี้ยปรับตามจำนวนที่ระเบียบหรือข้อบังคับที่กองทุนกำหนดไว้อย่างแน่นอนสำหรับจำนวนที่ขาดหรือค้างชำระ เว้นแต่ผู้กู้ได้รับอนุญาตให้ผ่อนผันการชำระหนี้

คณะกรรมการกองทุนอาจพิจารณาลดหรือปรับลดเบี้ยปรับให้แก่ผู้กู้อย่างหนึ่งรายใดก็ได้เมื่อมีเหตุผลอันสมควร และด้วยความเห็นชอบจากที่ประชุมสมาชิกด้วยเสียงเกินกึ่งหนึ่ง หรือดำเนินการอื่น ๆ ตามระเบียบที่กองทุนกำหนด

ข้อ 37 ในกรณีที่ผู้กู้มิได้เริ่มดำเนินการตามวัตถุประสงค์ในการขอกู้ยืมเงินหรือเมื่อมีหลักฐานอันควรเชื่อได้ว่าผู้กู้ นำเงินไปใช้นอกกรอบวัตถุประสงค์โดยปราศจากเหตุผลอันสมควร ให้คณะกรรมการกองทุนมีอำนาจยกเลิกสัญญาและเรียกคืนเงินกู้พร้อมดอกเบี้ยหรือค่าตอบแทนที่ค้างชำระคืนเต็มจำนวนได้โดยทันที

ให้คณะกรรมการกองทุนเรียกประชุมสมาชิกเพื่อลงมติให้ผู้กู้ซึ่งนำเงินกู้ไปใช้นอกกรอบวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในคำขอกู้ยืมเงินพ้นจากสมาชิกภาพในระยะเวลาสามสิบวันหลังจากวันยกเลิกสัญญา

สมาชิกซึ่งที่ประชุมสมาชิกมีมติให้พ้นจากสมาชิกภาพตามวรรคสอง ห้ามมิให้สมัครเข้าเป็นสมาชิกของกองทุนเป็นระยะเวลาสองปี

กรณีกองทุนหมู่บ้าน บ้านหัวช้าง หมู่ที่ 1 ตำบลมะเริง อำเภอเมือง จังหวัด นครราชสีมา มีเกณฑ์การพิจารณาเงินกู้ ดังนี้

หลักเกณฑ์การพิจารณาเงินกู้ จะพิจารณาถึง

1. ความพร้อมของสมาชิกที่จะกู้
2. คุณสมบัติของสมาชิกต้องครบทุกประการ
3. เป็นโครงการที่ต้องสามารถดำเนินการ ได้จริงและต้องเป็น โครงการที่คุ้มต่อการลงทุน

วิธีการในการควบคุมและติดตามการใช้เงินกู้ มีดังนี้

1. สมาชิกผู้กู้ที่กู้เงินไปต้องเขียนรายละเอียดความก้าวหน้าของโครงการที่ดำเนินงาน ให้คณะกรรมการทราบ ทุก ๆ 3 เดือนต่อหนึ่งครั้ง
2. คณะกรรมการจะลงไปดูความก้าวหน้าของโครงการเพื่อนำมาวิเคราะห์ และสรุปผลงานเป็นระยะ ๆ

วิธีการป้องกันความเสี่ยงภัยในการให้กู้ ประกอบด้วย

1. คณะกรรมการต้องมีการสอบประวัติผู้กู้และพยานทั้งหมด
2. คณะกรรมการต้องลงไปดูสถานที่จริงของโครงการของผู้กู้พร้อมกับศึกษาหาข้อมูลของโครงการนั้น ๆ เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์และสรุปว่าเห็นสมควรจะอนุมัติเงินกู้หรือไม่อนุมัติเงินกู้ ในแต่ละโครงการ

วิธีการแก้ไขปัญหาในกรณีที่สมาชิกได้รับเงินกู้ไปแล้วไม่ส่งใช้คืนเงินต้นและดอกเบี้ยเงินกู้คืนตามสัญญา คือ

คณะกรรมการมีการควบคุมและป้องกันไว้แล้วในระดับต้น ๆ ไม่ว่าจะเป็นการตรวจสอบประวัติผู้กู้ การลงไปดูพื้นที่จริงของโครงการก่อนที่จะอนุมัติเงินกู้ ฉะนั้นทางคณะกรรมการเชื่อมั่นและมั่นใจเหลือเกินว่าผู้กู้คงจะไม่มีปัญหาในจุดนี้ แต่ถ้ามีระเบียบข้อบังคับได้ร่างไว้อย่างชัดเจนว่าถ้าสมาชิกผู้กู้ผิดสัญญาต้องชำระ ดังนี้

1. สมาชิกผู้กู้ผิดสัญญาต้องชำระดอกเบี้ยร้อยละ 9 บาท (เก้าบาทถ้วน) ต่อปี สำหรับผู้กู้ที่ผิดสัญญาการชำระหนี้การกู้ปกติ
2. สมาชิกผู้กู้ผิดสัญญาต้องชำระดอกเบี้ยร้อยละ 6 บาท (หกบาทถ้วน) ต่อเก้าสิบวัน สำหรับผู้กู้ที่ผิดสัญญาการชำระหนี้การกู้ฉุกเฉิน
3. สำหรับระยะเวลาในการผิดสัญญาการชำระหนี้ ให้กำหนดว่าถ้าไม่ถึง 1 ปีให้นับเป็น 1 ปี และระยะเวลาที่ผิดสัญญาแม้ว่าไม่ถึง 90 วัน ให้นับเป็น 90 วัน

แนวทางในการบริหารกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ในด้านการจัดสวัสดิการให้แก่ประชาชนในหมู่บ้านและชุมชนเมือง มีแนวทางดังนี้

1. จัดตั้งการศึกษาและพัฒนาอาชีพภายในหมู่บ้าน
2. จัดสรรงบประมาณให้แก่คนพิการและคนชราที่ยากไร้ในหมู่บ้าน
3. จัดงบประมาณการศึกษาดูงาน

7. หลักการประเมินโครงการรูปแบบการประเมินแบบชีพชีโอมเดล

1. รูปแบบการประเมินโครงการแบบชีพชีโอมเดล

จำเนียร สุขหลาย และคณะ ได้สรุป “รูปแบบการประเมินแบบ ชีพชีโอมเดล” ในหนังสือรวมบทความทางการประเมินโครงการ (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, (บรรณาธิการ), 2544 : 221-234) ดังนี้

แบบจำลองประเภทนี้ไม่เพียงแต่ประเมินว่า บรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่เท่านั้น แต่ยังเป็น การประเมินเพื่อให้รายละเอียดต่าง ๆ เพื่อช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการอีกด้วย โดยเฉพาะ การประเมินผลโครงการประชุม ซึ่งมีลักษณะเป็นแบบการประเมินความก้าวหน้าเพื่อบ่งชี้จุดเด่น จุดด้อยของการประชุม เพื่อนำผลไปปรับปรุงกิจกรรมแผนการประชุมได้ทันที่ และมีการ ประเมินรวมสรุปหลังโครงการประชุมสิ้นสุดแล้ว เพื่อบ่งชี้ผลสัมฤทธิ์ของโครงการประชุมแบบ จำลองที่เหมาะสม ที่จะใช้เป็นกรอบความคิดในการประเมินแบบชีพชีโอม จึงเป็นที่นิยมใช้ ทั้งนี้ เพราะนักประเมินจะได้ข้อดีข้อบกพร่อง และประสิทธิภาพของโครงการที่จะประเมินได้เป็นอย่างดี ซึ่งนับได้ว่าเป็นการรับข่าวสารแบบสะสม ช่วยในการตัดสินใจของผู้บริหารเป็นอย่างมาก ทั้งยังเป็นแบบจำลองที่เข้าใจง่าย สะดวกในการปฏิบัติ จึงเป็นที่นิยมกว้างขวาง

แบบจำลองชีพชีโอมจะประเมินในด้านต่าง ๆ ดังนี้ คือ

- (1) การประเมินสถานะแวดล้อม (Context Evaluation) ซึ่งจะช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับการวางแผนในการกำหนดวัตถุประสงค์
- (2) การประเมินปัจจัยเบื้องต้น (Input Evaluation) เป็นการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงสร้างเพื่อกำหนดรูปแบบของโครงการ
- (3) การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) เป็นการตัดสินใจในด้านการประยุกต์ใช้ เพื่อควบคุมการดำเนินการของโครงการ
- (4) การประเมินผลผลิต (Product Evaluation) จะช่วยในการตัดสินใจเพื่อตัดสินใจและดูผลสำเร็จของโครงการ

2. รูปแบบการประเมินแบบ ซิปป์โมเดล (เยวดี ราชชัยกุลวิบูลย์ศรี, 2542 : 46-60)

สต๊อฟเฟิลบีม กล่าวว่า “การประเมิน เป็นกระบวนการของการระบุ หรือกำหนดข้อมูลที่ต้องการ รวมทั้งการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล และนำข้อมูลมาวิเคราะห์ให้เกิดสารสนเทศที่มีประโยชน์เพื่อนำเสนอสำหรับใช้เป็นทางเลือกในการตัดสินใจ”

และสต๊อฟเฟิลบีม ได้กำหนดประเด็นที่ประเมินออกเป็น 4 ประเภท ซึ่งเป็นที่มาของการกำหนดชื่อของรูปแบบการประเมินว่า รูปแบบการประเมินแบบซิปป์ (CIPP Model) ที่มาจากอักษรภาษาอังกฤษตัวแรกของประเด็นที่จะประเมิน ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

(1) การประเมินสถานะแวดล้อม (Context Evaluation : C) เป็นการประเมินก่อนการดำเนินการโครงการ เพื่อพิจารณาหลักการและเหตุผล ความจำเป็นที่ต้องดำเนินโครงการ ประเด็นปัญหา และความเหมาะสมของเป้าหมายโครงการ

(2) การประเมินปัจจัยเบื้องต้น (Input Evaluation : I) เป็นการประเมินเพื่อพิจารณาความเหมาะสมของความพอเพียงของทรัพยากร อาทิ จำนวนคน งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ รวมทั้งเทคโนโลยีและแผนการของการดำเนินการโครงการ

(3) การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation : P) เป็นการประเมินเพื่อหาข้อบกพร่องของการดำเนินการที่จะใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนา แก้ไข ปรับปรุง ให้การดำเนินการช่วงต่อไปมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยมีการบันทึกไว้เป็นหลักฐานทุกขั้นตอน

(4) การประเมินผลผลิตที่เกิดขึ้น (Product Evaluation : P) เป็นการประเมินเพื่อเปรียบเทียบผลผลิตที่เกิดขึ้นกับจุดประสงค์ของโครงการ รวมทั้งการพิจารณาในประเด็นของการขยาย เลิก ขยาย หรือปรับเปลี่ยนโครงการ

8.การวิเคราะห์โครงการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

โครงการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองเป็น โครงการที่มุ่งสนับสนุนการเพิ่มประสิทธิภาพบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านที่ได้รับอนุมัติกองทุนแล้วเสร็จ เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง นำไปสู่ความเข้มแข็งด้านสังคมและเศรษฐกิจของชุมชนอย่างยั่งยืน โดยการจัดสรรทุนการศึกษาแก่บัณฑิตให้เข้าศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิตการจัดการและการประเมินโครงการ โดยกำหนดให้ศึกษาเกี่ยวกับการปฏิบัติจริงในพื้นที่หมู่บ้านและชุมชนเมือง ให้เป็นกิจกรรมหลักของการศึกษา โดยเนื้อหาหลักสูตรจะมุ่งเน้นเกี่ยวกับการบริหารจัดการ การเงิน การบัญชี การจัดทำโครงการ การวิเคราะห์โครงการ การวิจัยและการประเมินผลโครงการ การออกแบบผลิตภัณฑ์และการตลาด รวมถึงการเรียนรู้ชุมชน การประเมินผลและ

พัฒนาชุมชนที่ใช้การวิจัยเป็นเครื่องมือ และผู้จบหลักสูตรจะได้รับ “ประกาศนียบัตรบัณฑิต” ซึ่งเป็นการประเมินบัณฑิตดังกล่าวทางหนึ่ง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ให้พึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน โดยกระบวนการของการศึกษาระดับบัณฑิต เพื่อเขาไปช่วยเหลือส่งเสริมการพัฒนาและติดตามประเมินผลวิจัยนโยบายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองให้ดำเนินการอย่างมีคุณภาพ
2. เพื่อสร้างรายได้ สร้างโอกาสสำหรับบัณฑิตว่างงาน 74,881 คน โดยเฉพาะบัณฑิตในหมู่บ้านชนบท
3. เพื่อสร้างศักยภาพและยกระดับการศึกษาของบัณฑิตให้มีทักษะในการบริหารจัดการ ซึ่งเป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อีกทางหนึ่ง
4. เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับนโยบายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง รวมทั้งข้อมูลของหมู่บ้านและชุมชนเมืองที่เป็นระบบและมีประสิทธิภาพ

เป้าหมาย

1. เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง จำนวน 74,881 กองทุน
2. ให้บัณฑิตได้ยกระดับฐานะการศึกษา และมีศักยภาพด้านการบริหารโครงการ จำนวน 74,881 คน
3. มีรายงานผลความก้าวหน้านโยบายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองเป็นระยะ ๆ อย่างต่อเนื่อง และรายงานผลการวิจัยกองทุน รวมทั้งสิ้น 74,881 กองทุน

ระยะเวลาดำเนินงาน : 1 ปี

การบริหารจัดการและการติดตามประเมินผล

1. ดัชนีวัดผลสำเร็จของโครงการ
  - 1) จำนวนเงินกองทุน 1 ล้านบาทยังคงอยู่
  - 2) จำนวนบัณฑิตที่ว่างงาน มีรายได้
  - 3) จำนวนบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาหลักสูตรการศึกษาระดับ ประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขาการบริหารจัดการ โครงการ
  - 4) จำนวนการรายงานผลความก้าวหน้านโยบายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง เป็นระยะ ๆ อย่างต่อเนื่อง และรายงานผลการวิจัยของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

2. กลไกการติดตามประเมินผล

1) มีคณาจารย์ติดตามประเมินผลและส่งเสริมโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง เป็นระยะ ๆ จากนักศึกษาที่ได้รับทุนทุก ๆ 15 วัน และ 1 เดือน เพื่อรายงานความก้าวหน้า ผลลัพธ์ ปัญหาอุปสรรคของโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

2) มีการประชุมสัมมนา 3 เดือน ของคณะกรรมการส่วนกลาง และคณะกรรมการระดับจังหวัด เพื่อนำปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นมาปรับปรุงแก้ไข และเสนอต่อคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนแห่งชาติ

3. ผลประโยชน์ของโครงการ

1) บัณฑิตที่ว่างงาน จำนวน 74,881 คน จะได้รับเงินถึงร้อยละ 93.8 จากงบประมาณทั้งหมดของโครงการ เนื่องจากลักษณะของโครงการเป็นการให้ทุนฝึกอบรม โดยจ่ายเป็นเงินสดในอัตราเดือนละ 6,360 บาท จำนวนผู้รับทุน 74,881 คน ซึ่งทำให้ในแต่ละเดือนมีเม็ดเงินประมาณ 476 ล้านบาท หมุนเวียนและกระจายไปทั่วประเทศ นอกจากนั้น ยังมีค่าบริหารจัดการ มีการสัมมนาติดตามผลโครงการเป็นระยะ ๆ ทุก 15 วัน 1 เดือน และ 3 เดือน ซึ่งจะทำให้มีการใช้จ่ายเงินนำไปสู่การกระตุ้นเศรษฐกิจ และเชื่อมโยงไปสู่ภาคธุรกิจการค้า บริการ และภาคประชาชน อันเป็นเศรษฐกิจฐานรากอย่างต่อเนื่องอื่น ๆ อีกมาก

2) ผู้ได้รับผลประโยชน์จากโครงการ คือ ผู้สำเร็จการฝึกอบรม ซึ่งได้รับประกาศนียบัตรบัณฑิต หลักสูตรการจัดการและการประเมินโครงการ โดยใช้ชุมชนเป็นห้องเรียน มีการเรียนรู้ ปฏิบัติงานและแก้ไข้ปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่ ซึ่งจะมีประสบการณ์จริงนำไปใช้ในการทำงานต่อไป นอกจากนี้ยังมีโอกาสหางานได้ง่ายขึ้นและมีโอกาสได้รับการจ้างงานจากคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติหรือ อบต. และสามารถนำประกาศนียบัตรไปใช้เป็นหน่วยกิตสมทบในการศึกษาต่อระดับปริญญาโทได้

3) กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง มีการบริหารจัดการกองทุนที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น มีกระบวนการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการ การติดตามประเมินผลและส่งเสริมการพัฒนานโยบายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ซึ่งเป็นการสร้างเสริมกิจกรรมของนโยบายที่มีอยู่ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการประเมินโครงการ

1. วิธีการประเมินโครงการ

1.1 ความหมายของรูปแบบการประเมินโครงการ

แนวคิดและรูปแบบการประเมินโครงการ เป็นกรอบความคิดของประเด็นที่จะประเมิน หรือ เค้าโครงร่างในลักษณะของการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ และต่อเนื่องอย่างเป็นระบบ หรือเป็นสิ่งที่แสดงภาพรวมของประเด็นที่จะประเมินโครงการ

1.2 ประเภทของรูปแบบการประเมินโครงการ

แนวคิดและรูปแบบการประเมินโครงการ มีอยู่อย่างหลากหลายรูปแบบตามแนวความคิดของผู้เชี่ยวชาญ ด้านการประเมินแต่ละบุคคลที่ได้นำมาเสนอแนวคิด โดยการเชื่อมโยงความคิดกับประสบการณ์ของตนเอง ดังนั้นการเลือกรูปแบบการประเมิน เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการประเมินโครงการ ควรจะได้พิจารณาความเหมาะสม หรือความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและจุดประสงค์ของโครงการที่จะประเมินและจากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องพบว่า ผู้เชี่ยวชาญด้านการประเมินได้จำแนกรูปแบบการประเมินตามจุดประสงค์ของการนำไปใช้ เป็น 3 รูปแบบ ดังนี้

1) รูปแบบการประเมินที่เน้นจุดมุ่งหมาย (Objective Base Evaluation Model) เป็นรูปแบบการประเมินที่เน้นการตรวจสอบผลที่คาดหวังว่าจะเกิดขึ้นหรือไม่ โดยตรวจสอบผลที่ระบุไว้ในจุดมุ่งหมายกับผลที่เกิดจากการปฏิบัติงานในโครงการว่าบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ ผู้เชี่ยวชาญด้านการประเมินที่นำเสนอแนวคิดในรูปแบบนี้ ได้แก่ ไทเลอร์ ครอนบาค และเคริก แพตทริกเป็นต้น

2) รูปแบบการประเมินเพื่อตัดสินใจ (Decision Oriented Evaluation Model) เป็นรูปแบบการประเมินที่มีหลักการของการประเมินที่เป็นระบบโดยมีการกำหนดขั้นตอนในการดำเนินการ ที่จะทำให้เกิดสารสนเทศ เพื่อที่จะนำไปใช้ประกอบการพิจารณาการตัดสินใจที่เหมาะสม ซึ่งผู้เชี่ยวชาญด้านการประเมินที่นำเสนอแนวคิดในรูปแบบนี้ ได้แก่ สตัฟเฟิลบีม อัลคิน เป็นต้น

3) รูปแบบการประเมินเพื่อการตัดสินคุณค่า (Value -Oriented Evaluation Model) เป็นรูปแบบการประเมินที่มีหลักการว่า การประเมินเป็นการกำหนดคุณค่า หรือศึราค่าของสิ่งที่ได้รับการประเมิน รวมทั้งการให้ความสำคัญกับผลผลิตทั้งหมดของโครงการ โดยใช้กระบวนการประเมินที่

เป็นระบบ ผสานกับวิธีการแบบธรรมชาติ (Naturalistic Approach) ซึ่งผู้เชี่ยวชาญด้านการประเมินที่นำเสนอแนวคิดในรูปแบบนี้ ได้แก่ สควิพเวน สเตก โพรวัส เป็นต้น (5)

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กระบวนการวิจัยประกอบด้วยระเบียบวิธีการและขั้นตอนต่างๆ มากมาย กระบวนการและขั้นตอนมีความสำคัญต่อการวิจัยทั้งสิ้น เรื่องที่สำคัญเรื่องหนึ่งในส่วนที่เกี่ยวกับแผนการวิจัย คือ การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ประชากรและกลุ่มตัวอย่างคืออะไร ทำไมจะต้องมีการกำหนดประชากรก่อนที่จะศึกษาวิจัย กลุ่มตัวอย่างมีความสำคัญและจำเป็นอย่างไร คำถามต่างๆ เหล่านี้ล้วนเป็นประเด็นสำคัญที่ผู้วิจัยจะต้องทำความเข้าใจก่อนที่จะเริ่มต้นทำวิจัย

2.1 ความหมายและประเภทของประชากร

คำว่า ประชากร (Population) ที่มีใช้ในการวิจัยมีความหมายว่า กลุ่มทั้งหมดของสิ่งที่ต้องการศึกษาวิจัย ซึ่งอาจเป็นบุคคล กลุ่มบุคคล องค์กร การ หน่วยการปกครอง เช่น จังหวัด อำเภอ เป็นต้น หรืออาจเป็นสิ่งมีชีวิตอื่นๆ หรือเป็นสิ่งไม่มีชีวิต เช่น วัตถุ หิน แร่ธาตุต่างๆ ก็ได้ ซึ่งมีลักษณะที่ผู้วิจัยสามารถมองเห็นและรับรู้ได้ ประชากรของการวิจัยจะมีลักษณะเป็นอย่างไรหนึ่งดังกล่าวข้างต้นย่อมขึ้นอยู่กับเรื่องที่ผู้วิจัยต้องการศึกษาและวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นสำคัญเนื่องจากประชากรที่ใช้สำหรับการวิจัยมีหลายลักษณะเพื่อความสะดวกจึงจัดแบ่งประชากรของการวิจัยออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1) ประชากรแบบจำกัด (Finite Population) ประชากรแบบจำกัดคือ ประชากรที่ผู้วิจัยสามารถแจ้งนับจำนวนประชากรได้ทั้งหมดว่ามีจำนวนที่แน่นอนเป็นเท่าใด เช่น จำนวนนักเรียนในจังหวัดสุรินทร์ จำนวนรถยนต์ในจังหวัดนครราชสีมา จำนวนอำเภอ และตำบลในประเทศไทย เป็นต้น

2) ประชากรแบบไม่จำกัด (Infinite Population) คือ ประชากรที่ผู้วิจัยไม่สามารถแจ้งนับจำนวนประชากรออกมาได้ทั้งหมดว่ามีอยู่เป็นจำนวนที่แท้จริงเป็นเท่าใด เช่น จำนวนเมล็ดทรายที่อยู่บนหาดบางแสน จำนวนปลาในมหาสมุทร จำนวนผู้บริโภคที่ซื้อผลิตภัณฑ์ของบริษัทในตลาด เป็นต้น การกำหนดขอบเขตของประชากรเพื่อการวิจัยว่า มีความกว้างมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับขอบเขตการวิจัยที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ ถ้าผู้วิจัยกำหนดขอบเขตไว้กว้างก็จะส่งผลทำให้ขอบเขตของประชากรกว้างตามไปด้วย การกำหนดขอบเขตของการวิจัยให้กว้างหรือแคบมากน้อยเพียงใดย่อมขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการวิจัย และประโยชน์ที่จะนำผลการวิจัยไปใช้

2.2 ความสำคัญของประชากร

การวิจัยของศาสตร์ใดๆ หลังจากที่มีการกำหนดปัญหาการวิจัย การกำหนดวัตถุประสงค์ ของการวิจัย การสำรวจแนวคิดทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา การกำหนดสมมติฐานของการวิจัยแล้ว เรื่องที่สำคัญมากอีกประการหนึ่งก็คือ การกำหนดประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัย ซึ่งถ้าไม่มีการกำหนดประชากรที่ต้องการศึกษาให้มีความชัดเจน จะส่งผลกระทบต่อทำให้ขอบเขตของการศึกษาไม่มีทิศทางที่ชัดเจน รวมถึงการสำรวจข้อมูลจะไม่มีกรอบที่ชัดเจน ตลอดจนการสรุปผลอ้างอิงก็ไม่สามารถทำได้ ทำให้เกิดปัญหาต่อทั้งความเที่ยงตรงภายในและความเที่ยงตรงภายนอกของการวิจัยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ หากกล่าวโดยสรุปในการกำหนดประชากรของการวิจัยมีความสำคัญพอสรุปได้ คือ เพื่อให้มีกรอบของการศึกษาวิจัยที่ชัดเจนเกี่ยวกับประชากร ประชากรอาจเป็นบุคคล หน่วยงาน หน่วยการปกครอง พืช สัตว์ วัตถุ ฯลฯ ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการวิจัย การกำหนดประชากรที่ชัดเจนช่วยทำให้ผู้วิจัยทราบว่าประชากรของการวิจัยประกอบด้วยอะไรบ้าง และไม่รวมอะไรบ้าง

ในการวิจัย ผู้วิจัยสามารถกำหนดขอบเขตของประชากรให้มีความแคบลงได้เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ระยะเวลาและงบประมาณ เช่น แทนที่จะศึกษาความคิดเห็นของประชาชนทั่วประเทศ ผู้วิจัยอาจจำกัดขอบเขตเฉพาะพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งก็ได้ เช่น พื้นที่บ้านหัวช้าง หมู่ 1 เป็นต้น ทำให้การสำรวจข้อมูลมีทิศทางที่ชัดเจน ถ้าผู้วิจัยกำหนดประชากรที่ชัดเจน จะส่งผลทำให้ผู้วิจัยดำเนินการสำรวจข้อมูลเฉพาะ ที่อยู่ในขอบเขตของประชากรที่ได้ถูกกำหนดไว้เท่านั้น โดยที่อยู่นอกเหนือขอบเขตของประชากร ผู้วิจัยก็จะไม่เข้าไปดำเนินการสำรวจข้อมูล เช่น ศึกษาวิจัยเฉพาะพื้นที่บ้านหัวช้าง หมู่ 1 เพียงหมู่บ้านเดียวไม่รวมหมู่บ้านอื่น ทำให้การสรุปผลการวิจัยและการสรุปอ้างอิงผลการศึกษาวิจัยสามารถทำได้ ในกรณีที่ผู้วิจัย ไม่มีการกำหนดประชากรที่ชัดเจน นอกเหนือจากจะส่งผลทำให้การสำรวจข้อมูลไม่มีทิศทางแล้ว ยังส่งผลทำให้ผู้วิจัยไม่สามารถสรุปผลยืนยันได้ว่าผลงานวิจัยมีความถูกต้องเชื่อถือได้ ซึ่งในการวิจัยเราเรียกว่า ปัญหาของการขาดความเที่ยงตรงภายใน (Internal Validity) รวมถึงการที่ไม่สามารถที่จะนำไปเป็นข้อสรุปทั่วไปได้ ซึ่งในการวิจัยเราเรียกว่า ปัญหาของการขาดความเที่ยงตรงภายนอก (External Validity)

2.3 ความหมายของกลุ่มตัวอย่าง

คำว่า กลุ่มตัวอย่าง (Sample or Sampling Group) ในการวิจัยหมายถึง กลุ่มที่ถูกเลือกจากประชากรขึ้นมาเป็นตัวอย่างเพื่อใช้เป็นตัวแทนของประชากรในการศึกษา ดังนั้นกลุ่มตัวอย่าง คือ ตัวแทนของประชากรที่ผู้วิจัยนำมาใช้ในการศึกษา ผลการศึกษาที่ได้จากกลุ่มตัวอย่าง ย่อมเป็นผลการศึกษาจากประชาชนด้วยเช่นกัน กลุ่มตัวอย่างต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ 2 ประการ คือ

- 1) วิธีการสุ่มตัวอย่างจากประชากร
- 2) ขนาดกลุ่มตัวอย่างต้องเป็นตัวแทนที่ดีของประชากร

จะเห็นว่าองค์ประกอบหลังมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อผลการวิจัยที่ได้ เพราะถ้าผู้วิจัยดำเนินการสุ่มตัวอย่างแล้ว ได้กลุ่มตัวอย่างที่ไม่สามารถเป็นตัวแทนของประชากรได้ จะทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนของการสรุปผลการวิจัยเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เพราะผู้วิจัยได้สุ่มตัวอย่างไม่ว่าจะใช้โดยวิธีการใดเพื่อให้ได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่างแล้ว ผู้วิจัยอาจทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างนั้น การสรุปผลก็ใช้การพรรณนาและอธิบาย บนพื้นฐานของข้อค้นพบที่มาจากคุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย รวมถึงการสรุปผลเชิงอนุมานกลับไปเพื่ออธิบายคุณลักษณะของประชากรก็จะเกิดความคลาดเคลื่อนตามไปด้วย

ในหลักการของการสุ่มตัวอย่างเพื่อให้ได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยต้องคำนึงถึงหน่วยการวิเคราะห์ของประชากรอยู่เสมอเช่นกัน เพื่อให้ทราบว่าหน่วยการวิเคราะห์เป็นบุคคล กลุ่มบุคคล เขตพื้นที่ หน่วยงาน หน่วยการปกครอง สิ่งมีชีวิตหรือวัตถุ การสุ่มเลือกกลุ่มตัวอย่างต้องทำให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่มีสัดส่วนที่เพียงพอ และมีคุณลักษณะที่สะท้อนคุณลักษณะของประชากรได้เป็นอย่างดี

2.4 ความสำคัญของกลุ่มตัวอย่าง

โดยปกติการดำเนินงานวิจัยเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลนั้นสามารถทำได้ 2 แนวทางใหญ่ๆ คือ

- 1) แนวทางการศึกษาทุกหน่วยของประชากร (Census) ทำได้โดยเมื่อกำหนดประชากรของการศึกษาวิจัยที่ชัดเจนได้แล้ว ผู้วิจัยจะต้องดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากทุกหน่วยของประชากร โดยไม่มีการยกเว้น การใช้แนวทางในลักษณะนี้มีทั้งข้อดีและข้อเสียกล่าวคือ การเก็บรวบรวมโดยใช้แนวทางการศึกษาทุกหน่วยของประชากรหรือที่เรียกอีกชื่อว่าการทำสำมะโน จะทำให้ผู้วิจัยสามารถทราบค่าจริงของลักษณะประชากรที่ศึกษาได้ ในทางสถิติเรียกค่าพารามิเตอร์ (Parameter) แต่มีข้อเสียที่สำคัญคือ ในทางปฏิบัติสามารถทำได้ยากที่จะต้องหาให้ได้ครบทุกหน่วยของประชากร หรือถ้าทำได้ก็จะเสียเวลาและงบประมาณมาก

- 2) แนวทางการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่าง (Sample Survey) ทำได้โดยเมื่อมีการกำหนดประชากรของการศึกษาวิจัยที่ชัดเจนไว้แล้ว ในขั้นตอนนี้ต่อไปผู้วิจัยจะต้องใช้วิธีการสุ่มเพื่อเลือกกลุ่มตัวอย่าง (Sampling Methods) เพื่อสุ่มเลือกตัวอย่างประชากรที่ต้องการศึกษาเพื่อให้ได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนของประชากรที่ดีได้ จากนั้นผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างนั้น ซึ่งแนวทางนี้มักจะถูกนำมาใช้กันมากในการวิจัยทางสังคมศาสตร์ เนื่องจากเป็นวิธีที่สะดวกไม่ใช้ระยะเวลาและงบประมาณมากเหมือนกับแนวทางแรก แต่แนวทางนี้มีข้อจำกัดที่สำคัญคือ ผู้วิจัยจะไม่ได้ค่าที่แท้จริงจากลักษณะของประชากร แต่จะได้ค่าจากลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง

ซึ่งในทางสถิติเรียกว่า ค่าสถิติ (Statistics) อย่างไรก็ตาม มิได้หมายความว่าค่าประมาณหรือค่าสถิติดังกล่าวจะไม่มีคุณภาพหรือความเชื่อถือได้เหมือนกับค่าพารามิเตอร์ แต่ในการวิจัยและวิชาการทางสถิติสามารถใช้วิธีการต่างๆ ในการสร้างความเชื่อถือได้ของข้อมูลที่ได้มาจากกลุ่มตัวอย่างได้ และสามารถสรุปผลอ้างอิงจากคุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง กลับไปเพื่ออธิบายคุณลักษณะของประชากรได้

2.5 วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยที่ได้ผลตรงกับลักษณะของประชากรที่ต้องการศึกษาต้องได้จากการศึกษากับประชากร แต่เนื่องจากมีข้อจำกัดในการศึกษากับประชากร ดังนั้น การเลือกกลุ่มตัวอย่างจากประชากรเพื่อใช้เป็นตัวแทนที่ดีของประชากร ใช้ในการศึกษาจึงเป็นวิธีที่นักวิจัยทั้งหลายนำมาใช้กันมาก วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างจากประชากรสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 วิธี คือ

- 1) การเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ทฤษฎีความน่าจะเป็น (Probability Sampling)
- 2) การเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยไม่ใช้ทฤษฎีความน่าจะเป็น (Non Probability Sampling)

เป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่างที่ทุกหน่วยของประชากรมีโอกาสถูกเลือกไม่เท่าเทียมกัน และผู้วิจัยไม่สามารถกำหนดหรือประมาณค่าโอกาสที่ใช้เลือกกลุ่มตัวอย่างได้ (6)

3. ตัวแปรและตัวชี้วัดที่ใช้ในการประเมินโครงการ

3.1 ตัวแปร

การวิจัยเป็นการแสวงหาความรู้ความจริงเพื่อตอบปัญหาวิจัยหรือข้อสงสัยที่เกิดขึ้น กระบวนการที่นำมาใช้ในการหาคำตอบของปัญหาต้องเป็นกระบวนการที่เป็นเหตุเป็นผลมีความน่าเชื่อถือสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการหาคำตอบของปัญหาวิจัยมีหลายประเภท อาจมีค่าคงที่หรือแปรเปลี่ยนค่าไปได้ขึ้นอยู่กับลักษณะและ โครงสร้างของสิ่งที่ผู้วิจัยกำลังศึกษา ในทางวิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์สิ่งที่ผู้วิจัยต้องการหาคำตอบนั้น เรียกว่า ตัวแปร (Variable) ตัวอย่างของตัวแปรที่มีการศึกษาทางด้านสังคมวิทยา จิตวิทยาและการศึกษา ได้แก่ เพศ รายได้ การศึกษา การจัดชั้นทางสังคม การเปลี่ยนอาชีพ ระดับความพึงพอใจ เจตคติ ความวิตกกังวล ผลสัมฤทธิ์ ฯลฯ อาจกล่าวได้ว่าคุณสมบัติอย่างหนึ่งของตัวแปรทั้งหลายคือ ค่าของตัวแปร ซึ่งมีค่าแตกต่างกันไปตามลักษณะของตัวแปร โดยค่าตัวแปรเหล่านี้อาจกำหนดแทนได้ด้วยตัวเลข (Numeric) หรือค่าที่ถูกกำหนดขึ้น เช่น X เป็นสัญลักษณ์ที่กำหนดขึ้นเพื่อใช้เป็นตัวแปรตัวหนึ่ง ดังนั้น เราสามารถกำหนดค่าซึ่งเป็นตัวเลขต่างๆ เพื่อนำมาแทนลงในตัวแปร X ได้ ขึ้นอยู่กับว่าค่าของตัวแปรนั้นถูกกำหนดให้เป็นอะไร จึงอาจสรุปได้ว่า สิ่งใดก็ตามที่มีค่าคงที่ไม่เปลี่ยนแปลง สิ่งนั้นไม่มีตัวแปร เช่น สุนัข คน แมว ชาย หรือหญิง เป็นต้น เราเรียกสิ่งที่มีค่าเดียนี้ว่า ค่าคงที่ (Constant) และเขียนแทนด้วยตัวพิมพ์

เล็กในภาษาอังกฤษ เช่น a เป็นต้น แต่ถ้าเป็นเชื้อชาติของคน ชนิดของแมว พันธุ์สุนัข ความงามของผู้หญิง เหล่านี้มีค่าไม่คงที่เพราะสามารถเปลี่ยนแปลงค่าไปได้ตลอดเวลา สิ่งใดก็ตามที่มีค่าเปลี่ยนแปลงได้หลายค่าหรือมีค่าไม่คงที่ เราเรียกว่า ตัวแปร (Variable) เพราะมีค่าแปรเปลี่ยนไปหลายๆ ค่า เช่น ผู้วิจัยต้องการศึกษาเกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์โดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ในที่นี้ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์เป็นตัวแปรซึ่งให้เป็น X โดยค่าของตัวแปร X คือ คะแนนที่ได้จากการที่นักเรียนแต่ละคนทำแบบทดสอบมีค่าตั้งแต่ต่ำสุดถึงมากที่สุด โดยค่าของตัวแปร X อาจเป็น 50-100 คะแนน ก็ได้ (7)

3.2 ตัวชี้วัด

ความหมายของตัวชี้วัด

ตัวชี้วัด หมายถึง ข้อความที่แสดงหรือระบุประเด็นที่ต้องการประเมินหรือตัวแปรที่ต้องการศึกษานั้น จะบรรลุผลสำเร็จตามเกณฑ์นั้น จะมีสภาพหรือคุณลักษณะที่ค่อนข้างเป็นรูปธรรมอย่างไรซึ่งตัวชี้วัดจะมีทั้งในส่วนที่แสดงลักษณะในเชิงปริมาณและในส่วนที่แสดงลักษณะในเชิงคุณภาพ

การกำหนดค่าตัวชี้วัด

ในการกำหนดค่าของตัวชี้วัดนั้น สามารถจำแนกเป็น 2 ลักษณะ คือ

- 1) การกำหนดค่าของตัวชี้วัดในเชิงปริมาณ เป็นการกำหนดค่าตัวชี้วัดที่เป็นตัวเลขโดยใช้ค่าสถิติอย่างง่าย ๆ อาทิ ร้อยละ อัตราส่วน จำนวน หรือค่าเฉลี่ย เป็นต้น
- 2) การกำหนดค่าของตัวชี้วัดในเชิงคุณภาพ เป็นการกำหนดค่าตัวชี้วัดในลักษณะของข้อความที่ระบุมุมความคิดเห็น ความสอดคล้อง ความเหมาะสมตามความคิดเห็นของรายบุคคล หรือกลุ่มบุคคล ซึ่งในบางกรณีอาจจะต้องแปลงการกำหนดค่าในเชิงคุณภาพเป็นเชิงปริมาณให้อยู่ในรูปของร้อยละหรือสัดส่วนระหว่างสิ่งที่ต้องการได้

ประเภทของตัวชี้วัด

ในการจำแนกประเภทของตัวชี้วัดนั้น ผู้ประเมินสามารถจำแนก โดยใช้เกณฑ์ในการพิจารณาดังนี้

จำแนกตามลักษณะของตัวชี้วัด ได้แก่

- 1) ตัวชี้วัดโดยตรง เป็นตัวชี้วัดที่ระบุสิ่งที่เกิดขึ้นโดยตรงในประเด็นในการประเมิน
- 2) ตัวชี้วัดที่ใกล้เคียง เป็นตัวชี้วัดที่ระบุสิ่งที่เกิดขึ้นโดยใช้ข้อมูลที่สามารถสื่อความหมายที่จะนำไปสู่ประเด็นในการประเมินได้
- 3) ตัวชี้วัดผสม เป็นตัวชี้วัดที่สามารถจำแนกออกเป็นส่วนย่อย ๆ ที่เมื่อนำมาพิจารณาในภาพรวมแล้วสามารถที่จะสรุปผลที่จะนำไปสู่ประเด็นในการประเมินได้

จำแนกตามลักษณะของกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

- 1) ตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจ เป็นตัวชี้วัดที่ระบุประเด็นที่เกี่ยวข้องทางด้านเศรษฐกิจ อาทิ สถานการณ์การลงทุน การออมเงินของประชาชน อัตราการมีรายได้เฉลี่ย หรืออัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจ เป็นต้น
- 2) ตัวชี้วัดทางสังคม เป็นตัวชี้วัดที่ระบุประเด็นที่เกี่ยวข้องทางสังคม อาทิ ความหนาแน่นของการตั้งบ้านเรือน ความสามัคคีของชุมชน เป็นต้น
- 3) ตัวชี้วัดทางการเมือง เป็นตัวชี้วัดที่ระบุประเด็นที่เกี่ยวข้องทางการเมือง อาทิ การไปเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร อัตราการเปลี่ยนแปลงพรรคของนักการเมืองในท้องถิ่น เป็นต้น

จำแนกตามลักษณะของข้อมูลที่ได้รับ ได้แก่

- 1) ตัวชี้วัดด้านกายภาพ เป็นตัวชี้วัดที่ระบุประเด็นที่สามารถสังเกตเป็นรูปธรรมได้อย่างชัดเจน อาทิ จำนวนผู้รับบริการการกู้ยืมเงินของกองทุน หรือจำนวนเงินที่กู้ยืม การเพิ่มขึ้นของสาธารณูปโภค ฯลฯ
- 2) ตัวชี้วัดด้านคุณลักษณะ เป็นตัวชี้วัดที่ระบุประเด็นที่เป็นนามธรรม ไม่สามารถสังเกตได้อย่างชัดเจน โดยส่วนมากจะเป็นด้านจิตใจ ความรู้สึก ความคิดเห็นที่มีต่อสิ่งนั้น ๆ อาทิ ความพึงพอใจต่อการมีส่วนร่วมในโครงการ การยอมรับผลการตัดสินใจของสมาชิกส่วนมาก ฯลฯ

จำแนกตามลักษณะของสิ่งที่ได้รับการประเมิน ได้แก่

- 1) ตัวชี้วัดของปัจจัยเบื้องต้น (Input Indicators) เป็นตัวชี้วัดที่ระบุความสอดคล้องของประสิทธิภาพ หรือประสิทธิผลของปัจจัยเบื้องต้นกับผลที่ได้รับ
- 2) ตัวชี้วัดของกระบวนการ (Process Indicators) เป็นตัวชี้วัดที่ระบุกระบวนการดำเนินการในแต่ละช่วงเวลามีความสำเร็จที่เกิดขึ้นมากหรือน้อยเพียงใด
- 3) ตัวชี้วัดของผลผลิต (Product/output Indicators) เป็นตัวชี้วัดที่ระบุจำนวนหรือคุณภาพของผลผลิตที่ได้รับหลังจากโครงการได้ดำเนินการจนสิ้นสุด
- 4) ตัวชี้วัดของผลกระทบ (Impact/Effect Indicators) เป็นตัวชี้วัดที่ระบุผลกระทบหรือผลลัพธ์ของโครงการที่เกิดขึ้นหลังจากการดำเนินการโครงการสิ้นสุดไปแล้วระยะเวลาหนึ่ง ว่ามีอะไรบ้างอย่างไร โดยอาจนำไปเทียบกับเกณฑ์สัมบูรณ์ หรือเกณฑ์สัมพัทธ์ (8)

ตัวชี้วัดบริบท หมายถึง ตัวชี้วัดสภาพแวดล้อมของหน่วยระบบ A เป็นสำคัญ

ตัวชี้วัดบริบทของหน่วยระบบกองทุนหมู่บ้าน แบ่งเป็น 2 ระดับ คือ

- 1) บริบทระดับประเทศ เช่น สภาพของดิน, ป่าไม้ สภาพศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น และตัวบ่งชี้อื่น ๆ ในแบบรายงาน บร.1

มี ตัวชี้วัดบริบทระดับประเทศ หรือ ตัวชี้วัดบริบทรอบนอก ประกอบไปด้วยตัวแปรดังต่อไปนี้

1. ความยากจนของประเทศ
2. นโยบายการพัฒนาอุตสาหกรรมและวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs)
3. ภาวะการขาดดุลการค้าของประเทศ
4. สภาพแวดล้อมของประเทศในปัจจุบัน
5. ความเดือดร้อนและการเป็นหนี้สินของประชาชน
6. บรรยากาศของความอ่อนแอในท้องถิ่นชนบท บางคน เรียกว่า ความล้มสลายของท้องถิ่นชนบท
7. ค่านิยมในกระแสวัฒนธรรมและสินค้าต่างประเทศ
8. อื่น ๆ

2) บริบทระดับท้องถิ่น เช่น สภาพภูมิศาสตร์ของหมู่บ้านและชุมชน สภาพป่าและหนองน้ำ สภาพที่ดินทำกินของชาวบ้านในหมู่บ้านและชุมชนและตัวบ่งชี้อื่น ๆ ในแบบรายงาน บร. 1

ตัวชี้วัดบริบทระดับท้องถิ่น หรือตัวชี้วัดบริบทภายในท้องถิ่น ประกอบไปด้วย ตัวแปรตาม บร. 1 ดังต่อไปนี้

1. ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านและชุมชน
2. สภาพปัจจุบัน
3. ด้านเศรษฐกิจทั้งหมู่บ้านและชุมชน
4. ด้านวัฒนธรรม
5. ข้อมูลด้านอื่น ๆ เช่น
  - 5.1 ลักษณะบางประการด้านเศรษฐกิจและอาชีพ เช่น การมีหนี้สินของชาวบ้าน การมีที่ทำกินของตนเอง การเช่าที่ทำกิน การมีทัศนคติอยากได้สิ่งนั้น สิ่งนี้จึงต้องขายทรัพย์สินเดิมหรือกู้หนี้ยืมสิน การตลาดสำหรับผลิต และระดับฐานะทางการเงินหรือสินทรัพย์
  - 5.2 วัฒนธรรมประเพณี หรือแบบแผนการดำเนินชีวิตที่เด่น ๆ ของท้องถิ่นและชุมชน
  - 5.3 ลักษณะบางประการที่เป็นศักยภาพในด้านดี ซึ่งจะเอื้ออำนวยต่อการสร้างความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนให้แก่ชุมชน เช่น ความสามัคคี ความขยัน การมีแหล่งท่องเที่ยว การมีแหล่งอาหาร เป็นต้น
  - 5.4 ลักษณะบางประการที่สื่อแสดงถึงความไม่เข้มแข็งของชุมชนและท้องถิ่น เช่น การละทิ้งถิ่น การแตกแยกของครอบครัว ความไม่สามัคคี โรคภัยประจำท้องถิ่น เป็นต้น

โครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองโดยภาพรวมตามแนวคิดเชิงระบบประกอบไปด้วย 2 หน่วยระบบ ดังนี้

1. หน่วยระบบ A หน่วยระบบการบริหารจัดการและแนะนำส่งเสริมผู้กู้
2. หน่วยระบบ B หน่วยระบบการดำเนินกิจการของผู้กู้แต่ละราย

ดังนั้นในการกำหนดตัวชี้วัดเพื่อที่จะประเมิน โครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองจึงเป็นไปตามกรอบความคิดทฤษฎีที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ซึ่งได้รายการตัวชี้วัด ดังนี้

ตัวชี้วัดของหน่วยระบบ A

หน่วยระบบ A คือ หน่วยระบบการบริหารจัดการและแนะนำส่งเสริมผู้กู้ ประกอบไปด้วย ตัวชี้วัดจำนวน 4 หมวด คือ

1. ตัวชี้วัดบริบท (Context Indicator) สำหรับตัวชี้วัดบริบทของหน่วยระบบ A นี้ ก็คือ ตัวชี้วัดที่กล่าวมาแล้ว ในตอนที่ 3

2. ตัวชี้วัดปัจจัยนำเข้าของหน่วยระบบ A ประกอบไปด้วยตัวแปรดังต่อไปนี้
  - 2.1 นโยบายของรัฐบาลด้านการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น
  - 2.2 เงิน 1 ล้านบาท
  - 2.3 คณะกรรมการหมู่บ้าน
  - 2.4 เงินที่ผู้กู้ชำระคืน
  - 2.5 ผู้สมัครขอกู้
  - 2.6 อื่น ๆ
3. ตัวชี้วัดกระบวนการของหน่วยระบบ A ประกอบไปด้วย ตัวแปร ดังต่อไปนี้
  - 3.1 การคัดเลือกผู้กู้
  - 3.2 การแนะนำวิธีทำธุรกิจ
  - 3.3 การรับชำระหนี้
  - 3.4 การทำบัญชี
  - 3.5 การช่วยเหลือติดตาม
4. ตัวชี้วัดผลผลิตของหน่วยระบบ A แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ดังนี้
  - 4.1 ผลโดยตรง (Immediate Result) ได้แก่ ตัวแปร
    - จำนวนผู้กู้
    - ยอดเงินให้กู้
  - 4.2 ผลกระทบโดยตรง (Direct Impact)

- จำนวนผู้ที่กู้ได้
- จำนวนทุนสะสมของหมู่บ้าน
- การขยายกิจการของผู้กู้
- การเกิดกิจการใหม่ ๆ ขึ้นในท้องถิ่น

4.3 ผลกระทบทางอ้อม (Indirect Impact)

- กองทุนหมู่บ้านมีศักยภาพและความเข้มแข็ง
- ท้องถิ่นมีเครือข่ายการเรียนรู้
- ท้องถิ่นมีเครือข่ายการตลาด
- ท้องถิ่นมีภูมิคุ้มกันทางด้านเศรษฐกิจ

ตัวชี้วัดของหน่วยระบบ B

หน่วยระบบ B คือ หน่วยระบบการดำเนินงานของผู้กู้แต่ละราย ประกอบไปด้วยตัวชี้วัดจำนวน 4 หมวด คือ

1. ตัวชี้วัดบริบทของหน่วยระบบ B แบ่งออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้

1.1 ตัวชี้วัดบริบทระดับประเทศ ซึ่งเป็นตัวชี้วัดบริบทชนิดเดียวกับ ตัวชี้วัดระดับประเทศของหน่วยระบบ A (ตามที่กล่าวไว้ในตอนที่ 3)

1.2 ตัวชี้วัดบริบทระดับท้องถิ่น ซึ่งเน้นตัวชี้วัดบริบทชนิดเดียวกับ ตัวชี้วัดบริบทระดับท้องถิ่นของหน่วยระบบ A (ตามที่กล่าวมาแล้วในตอน 3)

1.3 ตัวชี้วัดบริบทเฉพาะตัว ประกอบไปด้วยตัวแปรดังต่อไปนี้

- ความรู้ความสามารถของผู้กู้และครอบครัว
- ทรัพย์สินของผู้กู้และเครือญาติ
- หนี้สินธนาคารของผู้กู้
- หนี้สินนอกระบบของผู้กู้
- อาชีพหลักของผู้กู้
- รายได้ของครอบครัว
- ประสบการณ์ในการดำเนินงาน

2. ตัวชี้วัดปัจจัยนำเข้าของหน่วยระบบ B ประกอบไปด้วยตัวแปรดังต่อไปนี้

2.1 เงินที่กู้มาได้

2.2 เงินอื่น ๆ

2.3 สถานที่ และวัตถุดิบ

- 2.4 เทคนิควิธีทำงาน
- 2.5 กำลังทำงาน
3. ตัวชี้วัดกระบวนการของหน่วยระบบ B ประกอบไปด้วยตัวแปรดังต่อไปนี้
  - 3.1 การทำกิจการถูกวิธี
  - 3.2 การหาตลาดที่ดี
  - 3.3 การหาวัตถุดิบที่ดี
  - 3.4 การทำบัญชี
  - 3.5 การวิเคราะห์ประเมิน
4. ตัวชี้วัดผลผลิตของหน่วยระบบ B แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ดังนี้
  - 4.1 ผลโดยตรง (Immediate Result) ได้แก่
    - รายได้เป็นเงิน
    - ผู้กู้อได้ผลผลิตเป็นสิ่งของ
  - 4.2 ผลกระทบโดยตรง (Direct Impact)
    - ผู้กู้อได้ขยายกิจการ
    - ผู้กู้อได้ทำการด้วยเทคนิควิธีที่ดีขึ้นอันเนื่องมาจากการ ได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง
  - 4.3 ผลกระทบทางอ้อม (Indirect Impact) ได้แก่
    - ผู้กู้อมีการพึ่งตนเอง
    - ผู้กู้อมีศักยภาพและมีความเข้มแข็งในกิจการของตนเองอย่างยั่งยืน
    - การกลับคืนถิ่นของประชาชน

กล่าวโดยสรุป ตัวชี้วัดการประเมินโครงการ โดยภาพรวมของหน่วยระบบ A และหน่วยระบบ B นั้น มีความเชื่อมโยงต่อกัน เช่น ปัจจัยนำเข้าของหน่วยระบบ A บางตัว ต้องพึ่งผลผลิตของหน่วยระบบ B คือ รายได้เป็นเงิน ผู้กู้อแต่ละรายต้องส่งคืนกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ดังนั้น เงินที่ผู้กู้อระคืนเป็นตัวชี้วัดปัจจัยนำเข้าของหน่วยระบบ A

ความสำเร็จของโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองนั้น ต้องประเมินทั้ง 2 หน่วยระบบเพราะหน่วยระบบ A ประสบความสำเร็จหรือไม่ขึ้นอยู่กับผลผลิตที่ได้จากหน่วยระบบ B กล่าวคือ ถ้าหน่วยระบบการดำเนินกิจการของผู้กู้อประสบความสำเร็จ เงินที่ผู้กู้อระคืนก็จะส่งเข้าไปเป็นปัจจัยนำเข้าให้แก่หน่วยระบบ A มากขึ้น ในทำนองคล้ายกันกับผลผลิตของหน่วยระบบ A คือ ยอดเงินกู้อที่ให้กับผู้กู้อ ถ้าออกไปสู่คนดีและมากพอ หน่วยระบบ B จะประสบความสำเร็จด้วย

4.เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินโครงการ

4.1 สังเกต (Observation)

เป็นเครื่องมือวิจัยที่จะต้องใช้ตัวบุคคลซึ่งในที่นี้คือ ตัวของผู้วิจัยเองมาทำหน้าที่ในการวัด โดยใช้หู และตาเป็นเครื่องมือสำคัญในการติดตาม เพื่อสังเกตพฤติกรรมของบุคคลซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่าง แล้วทำการจดบันทึกข้อมูลที่ไว้ป้องกันการลืมสิ่งที่ได้จากการสังเกต ก่อนการบันทึกควรมีการตีความหมายของพฤติกรรมภายหลังการสังเกตแต่ไม่ควรตีความหมายในขณะที่ทำการสังเกต และผู้วิจัยต้องไม่ลืมว่าพฤติกรรมที่แสดงออกที่สังเกตนั้นจะต้องเป็นพฤติกรรมที่ผู้วิจัยต้องการศึกษา

การสังเกตอาจต้องใช้หรือไม่ใช้ความรู้ตื้นกึกคึกของผู้วิจัยก็ได้ การเก็บข้อมูลด้วยการสังเกต ผู้วิจัยต้องมีการวางแผนล่วงหน้า หรือควรมีการฝึกซ้อมการสังเกตซ้ำหลาย ๆ ครั้ง และควรมีแบบประกอบในการสังเกต และต้องไม่ให้ผู้ถูกสังเกตรู้ว่าผู้กำลังเฝ้ามองอยู่ เพื่อไม่ให้เกิดการสังเกตนั้น ออกนอกประเด็นที่ต้องการศึกษา ควรใช้เวลาในการสังเกตช่วงสั้น ๆ ไม่ควรให้นานเกินไป และควรมีผู้ร่วมสังเกตอย่างน้อย 2 คนสังเกตพฤติกรรมในเรื่องเดียวกัน รูปแบบของการสังเกตอาจแบ่งออกได้เป็น 2 แบบ คือ

1. การสังเกตโดยตรง (Direct Observation) เป็นการสังเกตพฤติกรรมของกลุ่มตัวอย่างแต่ละคนโดยตัวผู้วิจัยเอง
2. การสังเกตทางอ้อม (Indirect Observation) เป็นการให้ผู้อื่นสังเกตพฤติกรรมของกลุ่มตัวอย่างแล้วมาเล่าให้ผู้วิจัยฟังในภายหลัง

ข้อจำกัดของการสังเกต คือ ผู้สังเกตจะไม่สามารถทำการเก็บข้อมูลที่ต้องการได้ถ้าเหตุการณ์ที่ผู้สังเกตต้องการไม่เกิดขึ้นในระยะเวลาที่ทำการเก็บข้อมูล (9)

4.2 สัมภาษณ์ (Interview)

การสัมภาษณ์เป็นรูปแบบหนึ่งของการสนทนา แต่เป็นการสนทนาอย่างมีจุดมุ่งหมายตามที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ ผู้สัมภาษณ์ที่ดีจะต้องเป็นผู้ฟัง มากกว่าที่จะพูดเสียเอง และต้องไม่หลงเชื่อคำพูดของผู้ถูกสัมภาษณ์ง่าย ๆ เครื่องมือการสัมภาษณ์จะเป็นแบบเดียวกับการสังเกต ผู้สัมภาษณ์ต้องเตรียมการและเตรียมตัวให้พร้อม ต้องไม่ทำให้บรรยากาศของการสัมภาษณ์เคร่งเครียดโดยใช้เหตุควรใช้การพูดคุยอย่างเป็นกันเองกับผู้ถูกสัมภาษณ์ และควรแจ้งให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ทราบถึงวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ว่าต้องการนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ครั้งนี้ไปใช้ทำอะไร และจะเกิดประโยชน์ในด้านใด

การสัมภาษณ์เป็นการเก็บข้อมูลที่มีความสอดคล้องกับการวิจัยชุมชนท้องถิ่นเป็นอย่างมาก เพราะผู้ให้ข้อมูลสามารถให้ข้อมูลได้โดยตรงตามข้อคำถามที่ผู้วิจัยต้องการทราบ ตัวอย่างของคำถามที่ผู้วิจัยสามารถนำไปใช้ในการสอบถามกับกลุ่มตัวอย่าง เช่น ข้อคำถามจาก บร.ต่าง ๆ ที่ใช้เป็น

ส่วนหนึ่งของการเก็บข้อมูลจากข้อมูลจากชุมชนหมู่บ้านสำหรับโครงการบัณฑิตกองทุน โดยคำถามเหล่านั้นเป็นเรื่องเกี่ยวกับชุมชน หมู่บ้าน หรือแม้กระทั่งข้อมูลระดับบุคคล (10)

4.3 แบบสอบถามและสำรวจ

เครื่องมือวิจัยประเภทนี้ประกอบด้วย

แบบสำรวจ (Inventory) เครื่องมือวิจัยแบบนี้ที่ให้ผู้ตอบทำเครื่องหมายเลือกเช่นเดียวกับแบบ Checklist แตกต่างกันตรงที่แบบสำรวจจะถามเพียงเรื่องใดเรื่องหนึ่งเท่านั้น โดยในแต่ละเรื่องอาจมีข้อคำถามหลายข้อเพื่อให้ครอบคลุมสิ่งที่ต้องการจะถาม เรื่องที่ถามอาจเป็นเรื่องของความสนใจ เจตคติ พฤติกรรม หรือคุณธรรมด้านต่าง ๆ

แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือวิจัยที่นิยมใช้กันมากที่สุดในการเก็บข้อมูล อาจเป็นแบบให้เขียนตอบ กรอกข้อความสั้น ๆ หรือตอบยาว ๆ ก็ได้ หรืออาจเป็นแบบ Checklist ผสมกับแบบ Inventory ร่วมกันก็ได้ รูปแบบของแบบสอบถามที่นิยมใช้กันทั่วไปมี 3 แบบ คือ

แบบสอบถามแบบปลายปิด (Closed Form Questionnaire) มักจะมีข้อคำถามและคำตอบให้ผู้ตอบเลือกตอบโดยมีตัวเลือกตอบ 2-3 ข้อ หรืออาจมีมากกว่าก็ได้

แบบสอบถามแบบปลายเปิด (Opened Form Questionnaire) เป็นแบบสอบถามที่ไม่มีการกำหนดคำตอบแต่จะเปิดโอกาสให้ผู้ตอบสามารถแสดงความคิดเห็นในเรื่องที่ถาม ได้อย่างอิสระ

แบบสอบถามประเภทรูปภาพ (Pictorial Form Questionnaire) เป็นแบบสอบถามที่ใช้รูปภาพแทนข้อความ

ส่วนประกอบของแบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูลการวิจัยนั้นจะมีลักษณะการเก็บข้อมูลอยู่ 2 ตอน คือ ข้อคำถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม เช่น เพศ อายุ อาชีพ สถานภาพสมรส วุฒิกการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน และข้อคำถามที่เป็นความคิดเห็นที่ต้องการถาม เป็นการเก็บข้อมูลที่เป็นเรื่องของความคิดเห็นของผู้ตอบ โดยข้อคำถามอาจเป็นปลายปิดหรือปลายเปิดก็ได้

มาตราจัดอันดับ (Rating Scale) บางครั้งเรียกว่า มาตรการจัดอันดับคุณภาพเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินสถานการณ์ หรือคุณลักษณะต่าง ๆ ที่ไม่สามารถวัดออกมาเป็นเชิงปริมาณได้โดยตรง เช่น การวัดความประพฤติ การทดสอบทางภาคปฏิบัติ เป็นต้น โดยผู้สร้างแบบสอบถามอาจแบ่งคุณลักษณะที่ต้องการวัดออกมาเป็นระดับต่าง ๆ กัน เช่น มากที่สุด มาก น้อย น้อยที่สุด หรือ ดีมาก ดี ปานกลาง ไม่ดี ไม่ดีที่สุด หรืออาจกำหนดเป็นระดับตัวเลขโดยเรียงจากมากที่สุดไปจนถึงน้อยที่สุด เช่น 5, 4, 3, 2, 1 เป็นต้น (11)

5.การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นกระบวนการที่มีขั้นตอนเริ่มต้น ตั้งแต่การระบุประเด็นที่ต้องการการเก็บรวบรวมข้อมูล การจัดลำดับข้อมูลอย่างเป็นระบบ ด้วยวิธีการและหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนแน่นอน และมีการกำหนดตัวชี้วัดของประเด็นที่ต้องการประเมิน ซึ่งข้อมูลที่ได้รวบรวมได้มีทั้งในเชิงปริมาณที่เป็นตัวเลข และเชิงคุณภาพที่เป็นการบรรยายลักษณะของข้อมูลในรูปแบบของข้อความ

ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับชุมชนและกองทุนหมู่บ้าน ไว้ในแบบรายงาน บร. ต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

บร.1 (แบบเก็บข้อมูลบริบทชุมชนหมู่บ้าน) ใช้ข้อมูลมือสอง ได้แก่ จปฐ. กชช.2ค. แผนที่หมู่บ้าน สัมภาษณ์ประชากร ในชุมชนและบุคลากรของโรงเรียนในพื้นที่

บร.2 (แบบเก็บข้อมูลตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชน) ใช้การสัมภาษณ์ แบบสอบถาม ซึ่งจะสัมภาษณ์ผู้นำหมู่บ้านและตัวแทนครัวเรือน

บร.3 (แบบรายงานความรู้ความเข้าใจและทัศนคติที่มีต่อกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง) ใช้การสัมภาษณ์กรรมการกองทุนหมู่บ้านและประชากรในหมู่บ้าน

บร.4 (แบบรายงานการปฏิบัติงานรายเดือน) ใช้การสัมภาษณ์ประธานกองทุนหมู่บ้าน สมาชิกผู้กู้เงิน และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารของกองทุน เพื่อรายงานความเคลื่อนไหวของกองทุนหมู่บ้านทุกเดือน

บร.5 (แบบรายงานผลการจัดเวทีบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง) ใช้ข้อมูลจากการจัดเวทีประชาคมของตำบลมะเรียง

บร.6 (แบบรายงานผลการจัดเวทีกลุ่มผู้กู้เงินจากกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง) ใช้ข้อมูลจากการจัดเวทีประชาคมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของกลุ่มผู้กู้เงิน และผู้มีอาชีพเดียวกัน

บร.7 (แบบรายงานการสัมภาษณ์เพื่อค้นหาตัวชี้วัดความเข้มแข็งทางชุมชนในทัศนะประชาชน) ใช้การสัมภาษณ์ประชากรของบ้านหัวช้าง หมู่ 1

บร.8 (โครงการเศรษฐกิจชุมชนหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์) ใช้ประกอบการศึกษารายวิชาการจัดการและวางแผนธุรกิจ

บร.9 (แบบบันทึกการสัมภาษณ์) ใช้การสัมภาษณ์ประชากรของบ้านหัวช้าง หมู่ 1

บร.10 (แบบสรุปบทเรียนชุมชนหมู่บ้าน) ใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์และสรุปบทเรียนระดับหมู่บ้านและระดับตำบล

บร.11 (แบบศึกษาเจาะลึกรายกรณี) ใช้การสัมภาษณ์ผู้กู้เงินในกองทุนทุกราย

บร.12 (การวิเคราะห์จัดทำแผนแม่บทชุมชน) ใช้ข้อมูลจากการจัดเวทีประชาคมวิเคราะห์แผนแม่บทชุมชนระดับหมู่บ้านและระดับตำบล

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล (Analysis of Data) เป็นกระบวนการนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้มาจัดกระทำให้เป็นระบบ ระเบียบ เพื่อสะดวก รวดเร็ว และง่ายต่อการทำความเข้าใจ แปลความ และสรุปความ โดยเริ่มตั้งแต่ขั้นตอนของการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล การจำแนกประเภทของข้อมูล เป็นต้น แล้วนำข้อมูลนั้น ๆ มาคำนวณด้วยมือ หรือเครื่องคอมพิวเตอร์

ประเภทของการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ เป็นกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลที่อยู่ในลักษณะของตัวเลข แล้วสรุปผลโดยใช้ค่าสถิติ เพื่อที่จะนำค่าสถิติไปใช้ตอบคำถามในประเด็นที่ต้องการ

วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ เป็นกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลที่อยู่ในลักษณะของข้อความที่เขียนบรรยายความคิดเห็นในประเด็นที่กำหนดให้ แล้วสรุปผลโดยการประมวลความคิดเห็นเป็นข้อความที่จะนำไปใช้อธิบายในประเด็นที่ต้องการ

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

ความหมายของสถิติ

คำว่า “สถิติ” (Statistics) จำแนกได้ 2 ความหมาย คือ

1. สถิติ หมายถึง ข้อมูลหรือตัวเลขที่แทนข้อเท็จจริงเกี่ยวกับประเด็นที่สนใจ ทั้งที่เป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติหรือเหตุการณ์ โดยจะต้องเป็นข้อมูลในภาพรวมที่มีจำนวนมาก
2. สถิติ หมายถึง ศาสตร์หรือวิชาที่ว่าด้วยหลักการและวิธีการทางสถิติ ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนของการเก็บรวบรวมข้อมูล การจัดระเบียบข้อมูล หรือการนำเสนอข้อมูล และการแปลความหมายข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการบรรยายลักษณะของข้อมูล

สถิติเชิงบรรยาย (Descriptive Statistics) เป็นค่าสถิติที่แสดงลักษณะและแปลผลอย่างครอบคลุมเฉพาะกลุ่มเป้าหมายที่ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเท่านั้น โดยค่าสถิติที่ได้มีการนำมาใช้อย่างสม่ำเสมอ ดังนี้

การแจกแจงความถี่ (Frequency) เป็นค่าสถิติที่แสดงจำนวน ในลักษณะของความถี่ของข้อมูลที่เกิดขึ้นในแต่ละสถานการณ์ เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับอย่างง่าย ๆ โดยใช้ตารางนำเสนอ มีขั้นตอนดังนี้

- 1.1 พิจารณารายละเอียดของข้อมูลทั้งหมดเพื่อกำหนดประเด็นที่จะนำเสนอ
- 1.2 นำข้อมูลมาพิจารณาให้สอดคล้องกับประเด็น โดยใช้รอยขีด
- 1.3 นับจำนวนรอยขีดที่ได้เป็นจำนวนไปใส่ในช่องความถี่

ค่าร้อยละ (Percentage) เป็นค่าสถิติพื้นฐานที่นำมาเปรียบเทียบกัน ที่แสดงว่า กลุ่มเป้าหมาย คิดเป็นเท่าไร โดยอาศัยฐานข้อมูลที่มีฐานเท่ากับ 100 หน่วย มีสูตรการคิดคำนวณ ดังนี้

$$\text{ค่าร้อยละ} = \frac{\text{จำนวนกลุ่มเป้าหมาย}}{\text{จำนวนข้อมูลทั้งหมด}} \times 100$$

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

เป็นกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลที่อยู่ในลักษณะของข้อความที่เขียนบรรยายเกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจ หรือความคิดเห็น ในประเด็นที่กำหนดอย่างลึกซึ้ง ซึ่งเป็นข้อความที่ได้จากแบบสอบถามการบันทึกผลการสัมภาษณ์หรือจากการสังเกต โดยการนำข้อมูลมาดำเนินการตามขั้นตอนของการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยใช้หลักการของตรรกะ เพื่อหาข้อสรุปของข้อมูลที่สามารถนำไปอธิบายในประเด็นที่ต้องการคำตอบได้อย่างชัดเจน

3. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลที่มีประสิทธิภาพ มีข้อเสนอแนะที่ควรพิจารณา ดังนี้
การวิเคราะห์ข้อมูล จะต้องสอดคล้องกับจุดประสงค์หรือประเด็นที่ประเมิน ไม่ควรที่จะวิเคราะห์ข้อมูลในประเด็นที่ไม่เกี่ยวข้อง เพราะจะทำให้เสียเวลาโดยไม่มีประโยชน์
การเลือกใช้ค่าสถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล ควรจะได้พิจารณาความเหมาะสมของค่าสถิติกับระดับของข้อมูล

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลจะต้องอธิบาย และนำเสนอในรูปแบบที่ง่าย ไม่ซับซ้อน สามารถทำความเข้าใจได้ง่าย โดยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในประเด็นต่อไปนี้

- ลักษณะที่สำคัญของข้อมูล ที่จะใช้ตอบคำถามของประเด็นที่ต้องการ
- ข้อมูลมีความสอดคล้องกับจุดประสงค์ และประเด็นของการประเมินอย่างไร
- ข้อมูลมีความสอดคล้อง ชัดแจ้งกับแนวความคิดหรือทฤษฎีอย่างไรบ้าง
- ข้อจำกัดของข้อมูลต่อการตีความหมายของข้อมูลมีหรือไม่ อย่างไร (12)

บทที่ 4

ผลการติดตามการประเมินโครงการ

1. ผลการประเมินบริบทชุมชน

1.1 บริบทระดับประเทศ

1) ความยากจนของประเทศ

สำหรับความยากจนนั้น เป็นปัญหาที่ยืดเยื้อและเรื้อรังมานาน ทางภาครัฐก็พยายามที่จะแก้ปัญหาตลอด โดยจะเห็นได้ว่าสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กำหนดเรื่องการลดความยากจนเป็นเป้าหมายสำคัญของแผนพัฒนาประเทศ นอกจากนี้เมื่อประเทศไทยประสบกับวิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นตั้งแต่กลางปี 2540 ส่งผลให้ปัญหาดังกล่าวยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้น ส่วนราชการและนักวิชาการเริ่มทบทวนถึงปรัชญาการแก้ไขปัญหา จนกระทั่ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระราชดำรัส เรื่อง “เศรษฐกิจพอเพียง” เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2540 ซึ่งภาครัฐได้น้อมนำกระแสพระราชดำริมาเป็นแนวทางกำหนดเป็นปรัชญานำทางในแผนพัฒนาประเทศฉบับที่ 9 และคณะรัฐมนตรีมีมติเมื่อวันที่ 9 มิถุนายน 2541 จัดสรรงบประมาณให้กับกรมการปกครองจำนวน 200 ล้านบาท เพื่อดำเนินโครงการเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง ขณะเดียวกันนับตั้งแต่วันที่ 25 กรกฎาคม 2544 เป็นต้นมา รัฐบาลได้ทยอยจัดสรรเงินกองทุน 1 ล้านบาท แก่หมู่บ้านแล้วเป็นจำนวนประมาณ 3 หมื่นหมู่บ้าน เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนสร้างงานสร้างรายได้ ให้แก่หมู่บ้านและชุมชนเมือง

สำหรับนักวิชาการก็มีการนำเสนอแนวคิดที่เกี่ยวกับการแก้ปัญหาเศรษฐกิจตามแนวทางดังกล่าว เช่น สังคีต พิริยะรังสรรค์ (2541) กล่าวว่า “ภายใต้ภาวะวิกฤตการณ์เศรษฐกิจในปัจจุบัน มีเพียงแนวคิดทฤษฎีเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเองเท่านั้นที่กล้าให้คำมั่นสัญญาว่าเกษตรกรที่ดำรงการผลิตและดำรงชีพตามแนวทางนี้จะไม่เพียงแต่พออยู่พอกินในระยะเริ่มต้นเท่านั้น แต่จะอยู่ดีมีสุขในระยะต่อไปได้ด้วย แนวความคิดและการปฏิบัติของเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเอง ดำรงอยู่ในสังคมไทยมาช้านาน แต่ขอบเขตของกิจกรรมทางเศรษฐกิจประเภทนี้ค่อนข้างจำกัด และไม่ใคร่แพร่หลายนัก” ประเวศ วะสี (2544) ได้กล่าวว่า “การพัฒนาในช่วง 40 ปีที่ผ่านมา คือ การทำลายฐานล่างของสังคมให้อ่อนแอ โดยสรุป คือ การไปเอาของที่เป็นประโยชน์ร่วมกันของคนส่วนใหญ่มาเป็นเงินของคนส่วนน้อย เช่น ทรัพยากรต่าง ๆ อันได้แก่ ที่ดิน ป่าไม้ แหล่งน้ำ วิถี

ชีวิตร่วมกันของชุมชนหรือวัฒนธรรม คุณค่าที่ผูกพันผู้คนไว้ด้วยกันเป็นชุมชน เช่น ความใกล้ชิด ความเอื้ออาทรต่อกัน ความเชื่อถือ ไว้วางใจต่อกัน การเรียนร่วมกัน ซึ่งอาจเรียกว่าทุนทางสังคม ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมชุมชน ทำให้เกิดเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเชื่อมโยงเป็นบูรณาการกับชีวิต สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และจิตวิญญาณ การพัฒนาที่ผ่านมาทำลายฐานเหล่านี้ลงทุก ๆ ทาง ทั้งฐานทางสังคม คือ ชุมชน ฐานทางวัฒนธรรม ฐานทางสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร ฐานทางเศรษฐกิจชุมชน และฐานทางคุณค่าหรือจิตวิญญาณ ถ้าทั้ง 70,000 หมู่บ้านหายจน ชาวบ้านย่อมมีอำนาจซื้อสูง เศรษฐกิจข้างบนก็จะเจริญและมั่นคง ทิศทางใหญ่การพัฒนา คือ สนับสนุนให้ชุมชนเข้มแข็ง พลังชุมชนจะเป็นพลังแผ่นดินที่ทำให้ประเทศไทยมั่นคง”

2) นโยบายการพัฒนาอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs)

การดำเนินการของธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมมีความสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ รัฐบาลจึงควรให้ความสนใจต่อการดำเนินการเป็นอย่างยิ่ง และผู้ประกอบการควรให้ความสนใจต่อ นโยบายของรัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

นโยบายของรัฐบาล

จากคำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี ต่อรัฐสภา เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2544 แสดงเจตนารมณ์ ยุทธศาสตร์และนโยบายของรัฐบาลที่มุ่งมั่นจะสร้างเสถียรภาพและความมั่นคงในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศ เพื่อประโยชน์สุขของประเทศไทยนั้น มีหลาย ๆ ประเด็น และในหลาย ๆ ประเด็นมีนโยบายที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมโดยตรง อย่างเช่น นโยบายการสร้างรายได้ นโยบายด้านพาณิชย์และเศรษฐกิจระหว่างประเทศ

ก. นโยบายการสร้างรายได้ ได้พูดถึงการแก้ปัญหาหนี้สินของประเทศด้วยการสร้างรายได้ โดยเน้นการสร้างรายได้ทุกระดับ โดยส่งเสริมแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงตามศักยภาพของชุมชน ในระดับฐานรากของประเทศ ตั้งแต่การผลิตเพื่อบริโภค การนำผลผลิตที่เหลือออกจำหน่ายเพื่อสร้างรายได้ในครอบครัว ส่งเสริมการรวมตัวเพื่อดำเนินเศรษฐกิจระดับชุมชน เร่งพัฒนาผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดย่อม รวมทั้งส่งเสริมเชื่อมโยงอย่างเกื้อกูลและสนับสนุนซึ่งกันและกันกับธุรกิจขนาดใหญ่ สู่ตลาดทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ เพื่อสร้างเสริมรายได้ให้กับประชาชนอย่างเป็นระบบ

รัฐบาลจะสนับสนุนให้เกิดการปรับเปลี่ยนโครงสร้างการผลิตทั้งภาคเกษตร อุตสาหกรรม และบริการ เพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดยุคใหม่ โดยคำนึงถึงทรัพยากรธรรมชาติ และศักยภาพของทักษะที่โดดเด่น เพื่อสร้างฐานการกระจายโอกาส กระจายความเสี่ยง และฐานการ

ผลิตของผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดย่อม โดยมีแนวนโยบายครอบคลุม 3 ด้าน คือ ด้าน การเกษตร ด้านอุตสาหกรรม และด้านการบริการ

ด้านการเกษตร ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ การฟื้นฟูและเสริมสร้างความเข้มแข็งของ เกษตรกร โดยการปรับโครงสร้างด้านสินเชื่อ การส่งเสริมการทำเกษตรผสมผสาน และส่งเสริม ให้เกษตรกรมีที่ดินทำกินโดยการพัฒนาการตรวจสอบคุณภาพ มาตรฐาน และส่งเสริมการประมง ชายฝั่ง

ด้านอุตสาหกรรม รัฐบาลได้มีแนวนโยบายหลาย ๆ ด้าน ดังนี้

- 1) ปรับโครงสร้างการผลิตในการผลิตในภาคอุตสาหกรรม โดยคำนึงถึงทรัพยากร ธรรมชาติ ทักษะฝีมือภูมิปัญญาไทย ศักยภาพทางการผลิตและการตลาด
  - 2) เสริมสร้างให้มีการพัฒนาอุตสาหกรรมพื้นฐาน
  - 3) พัฒนาบุคลากรและแรงงานภาคอุตสาหกรรมให้สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนา
  - 4) ส่งเสริมพัฒนาอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อมให้มี บทบาทสำคัญต่อการ พัฒนาภาคอุตสาหกรรมของประเทศ โดยให้การสนับสนุนและส่งเสริมความร่วมมือในการวิจัย และพัฒนาผลิตภัณฑ์ และเทคโนโลยีระหว่างภาครัฐ เอกชน และสถาบันการศึกษา รวมทั้งผลักดันให้เกิดเครือข่ายสารสนเทศเกี่ยวกับปัจจัยการผลิตและการตลาด
  - 5) ส่งเสริมบทบาทของสถาบันการเงิน รวมทั้งสนับสนุนการจัดตั้งและการดำเนินงาน ของกองทุน ตลอดจนระบบการค้าประกันสินเชื่อ เพื่อพัฒนาธุรกิจอุตสาหกรรมขนาดกลางและ ขนาดย่อม
  - 6) สนับสนุนให้เกิดผู้ประกอบการใหม่ ๆ ในธุรกิจอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาด ย่อม สำหรับเศรษฐกิจใหม่ที่ใช้ความรู้เป็นฐาน จะเห็นว่าแนวนโยบายทางด้านอุตสาหกรรมใน 3 ประเด็นหลัง เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมสนับสนุนธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม โดยตรง
- ด้านบริการและการท่องเที่ยว** รัฐบาลมีแนวนโยบายในการส่งเสริมคุณภาพและมาตรฐานในการให้บริการ และยกระดับความสามารถในการแข่งขันของภาคบริการและการท่องเที่ยว โดย
- 1) พัฒนาภาคบริการจากการปรับปรุงและพัฒนาปัจจัยพื้นฐาน จัดหน่วยงานและองค์กร เพื่อให้มีการใช้ศักยภาพบริการอย่างเต็มที่ รวมทั้งเร่งรัดพัฒนาผู้ประกอบการด้านบริการให้มีความรู้ และทักษะทั้งด้านภาษา มาตรฐานการบริการและการจัดการ
  - 2) ส่งเสริมการท่องเที่ยว ด้วยการเร่งฟื้นฟูระดับความสัมพันธ์ และความร่วมมือกับ ประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อให้ไทยเป็นประตูหลักของการท่องเที่ยวในภูมิภาคนี้ ทั้งทางด้าน การตลาด การขนส่ง การลงทุน การบริหารจัดการ รวมทั้งอุปสรรคในการท่องเที่ยว นอกจากนี้ ได้มีแนว

ทางด้านบริหารท่องเที่ยว โดยใช้กลยุทธ์การตลาดเชิงรุก โดยการสร้างกิจกรรมท่องเที่ยวทั้งในระดับภายในประเทศและระหว่างประเทศเชื่อมโยงกับวิสาหกิจขนาดกลาง ขนาดย่อม และธุรกิจชุมชน เพื่อพัฒนาคุณภาพการท่องเที่ยว และยกระดับประเทศไทยให้เป็นศูนย์กลางการประชุมสัมมนา และการแสดงสินค้าของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

นอกจากนี้ได้มีแนวทางในการเพิ่มความหลากหลายของการท่องเที่ยวรูปแบบต่าง ๆ ทั้งเชิงอนุรักษ์ เชิงคุณภาพ รวมทั้งการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการ ทั้งในรูปแบบการจัดสหกรณ์การท่องเที่ยว และการพัฒนาพื้นที่ชุมชนรวมทั้งการเพิ่มมาตรการอำนวยความสะดวกสร้างความปลอดภัยและการเอาเปรียบนักท่องเที่ยว

ข. นโยบายด้านพาณิชย์และเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ได้มีความมุ่งมั่นในการพัฒนาเครือข่ายการค้าเข้าสู่ระดับโลก ด้วยการผลักดันให้มีการแข่งขันเสรีเวทีการค้าระหว่างประเทศ ส่งเสริมให้ไทยเป็นศูนย์กลางการค้าสินค้า รวมทั้งส่งเสริมพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ ฯลฯ แต่ที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม โดยตรงคือ การส่งเสริมให้ธุรกิจค้าปลีกขนาดกลางและขนาดย่อมสามารถดำรงอยู่และปรับตัวรองรับการแข่งขันการเปิดเสรีด้านการค้าและบริการได้

รัฐบาลมีนโยบายชัดเจนที่จะส่งเสริมผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดย่อม (SME) ให้มีความเข้มแข็ง พร้อม ๆ กับการเร่งสร้างผู้ประกอบการ SME รายใหม่ เพื่อให้เกิดการสร้างงานสร้างรายได้ อันเป็นฐานภาษีให้กับประเทศในระยะยาว โดยได้ดำเนินการ ดังนี้

1. คณะรัฐมนตรีเห็นชอบจัดตั้งธนาคารพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SME Development Bank) จึงอนุมัติหลักการให้ปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องเพื่อแปรสภาพบริษัทเงินทุนอุตสาหกรรมขนาดย่อม (บอย.) เป็นธนาคาร เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนให้กับ SME ทั้งในรูปเงินกู้และการค้าประกันสินเชื่อ นอกเหนือจากการจัดตั้งกองทุนร่วมทุนเพื่อเป็นแหล่งเงินทุนสำหรับ SME

2. มอบหมายให้ธนาคารพาณิชย์ของรัฐเร่งรัดปล่อยสินเชื่อให้กับ SME

3. ลดภาษีเงินได้นิติบุคคลให้กับ SME เฉพาะกรณีที่ผู้ประกอบการมีทุนจดทะเบียนชำระแล้วไม่เกิน 6 ล้านบาท จากอัตราภาษีปัจจุบัน 30% เป็นดังนี้

- SME ที่มีกำไรไม่เกิน 1 ล้านบาท เสียภาษี 20%
- SME ที่มีกำไรไม่เกิน 1 – 3 ล้านบาท เสียภาษี 25%
- SME ที่มีกำไรไม่เกิน 3 ล้านบาทขึ้นไป เสียภาษี 30%

4. ให้สิทธิประโยชน์ทางภาษีสำหรับธุรกิจเงินร่วมลงทุน (Venture Capital) เพื่อจูงใจให้นำเงินไปลงทุนในกิจการ SME ที่มีศักยภาพในการเติบโตดังนี้

- ยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคลให้สำหรับรายได้ที่เป็นเงินปันผลหรือผลประโยชน์ที่ได้จากการโอนหุ้นที่ธุรกิจร่วมลงทุนได้รับ

- ยกเว้นภาษีเงินได้สำหรับเงินปันผลและผลประโยชน์จากการโอนหุ้นที่ผู้ลงทุนได้รับจากการลงทุนในธุรกิจเงินร่วมลงทุนจากที่กล่าวมาชี้ให้เห็นว่ารัฐบาลได้ให้ความสำคัญของธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม และได้ส่งเสริมธุรกิจประเภทนี้อย่างจริงจัง ดังนั้นจะเห็นว่ามีความหน่วยงานต่าง ๆ มากมายทั้งในภาครัฐและเอกชน ได้เข้ามาจับบทบาทต่อการส่งเสริมธุรกิจดังกล่าว

3) ภาวะการขาดดุลการค้าของประเทศ ซึ่งขณะนี้ได้เกิดความผิดพลาดของแนวทางพัฒนาได้ปรากฏผลที่เลวร้ายที่ยากแก่การแก้ไข ได้แก่ โครงสร้างอุตสาหกรรมไทย ซึ่งเป็นโครงสร้างของการพึ่งพา เป็น อุตสาหกรรมการพึ่งพาการนำเข้าที่ยังมีการผลิตมากก็ยังมี การนำเข้ามากขึ้นเท่านั้น เช่น การนำเข้าเครื่องจักร วัตถุดิบแปรรูป และเทคโนโลยี ตารางข้างล่างนี้ชี้ให้เห็นว่ามูลค่าการนำเข้าเครื่องจักรและสินค้าเพื่อการอุตสาหกรรมนั้นมีสัดส่วนเป็นกว่าร้อยละ 80 ของมูลค่าการนำเข้าเปอร์เซ็นต์

กลุ่มสินค้า	2530	2533	2539
สินค้าอุปโภค	10.0	8.6	12.6
สินค้าแปรรูปเพื่อการผลิต	37.0	33.9	35.9
เครื่องจักร	29.7	39.2	48.8
อื่น ๆ	23.3	18.3	2.7

ตารางที่ 1 โครงสร้างการนำเข้าของไทย

ที่มา : คำนวณจากตัวเลขของธนาคารแห่งประเทศไทย

การพัฒนาอุตสาหกรรมไทยจึงต้องควบคู่กันไปกับการขาดดุลการค้า ความเชื่อทางทฤษฎีที่ว่า การพัฒนาอุตสาหกรรมช่วงแรกย่อมมีการขาดดุลการค้า เพราะมีการนำเข้าสินค้าทุน แต่เมื่อสินค้าทุนเกิดดอกออกผลแล้วจะทำให้การส่งออกมากขึ้น ดุลการค้าจะลดลง แต่ความจริงกลายเป็นว่าแม้สินค้าอุตสาหกรรมจะส่งออกได้มากขึ้น แต่การนำเข้าเพื่อการอุตสาหกรรมกลับเพิ่มเร็วกว่า เราจึงต้องขาดดุลการค้าเพิ่มขึ้นดูตัวเลขจาก 2 ตารางต่อไปนี้ คือ ตารางสัดส่วนการส่งสินค้าอุตสาหกรรมออกและการขาดดุลการค้าของไทยก็จะเห็นได้ว่า การส่งสินค้าอุตสาหกรรมออกเพิ่มขึ้นมิได้ช่วยแก้ปัญหาดุลการค้าแต่อย่างใด

เปอร์เซ็นต์

กลุ่มสินค้า	2535	2536	2537	2538	2539
สินค้าเกษตร	15.9	16.0	16.8	17.1	20.3
สินค้าอุตสาหกรรม	74.1	74.9	75.3	75.2	73.6
อื่น ๆ	10.0	9.1	7.9	7.7	6.1

ตารางที่ 2 สัดส่วนการส่งสินค้าอุตสาหกรรมออก
ที่มา : ธนาคารกรุงเทพ รายงานประจำปี 2539

ปี	ยอดขาดดุลการค้า	คิดเป็นเปอร์เซ็นต์ของ GDP
2531	109,544	7.2
2532	146,364	8.2
2533	254,635	12.2
2534	233,201	9.7
2535	208,601	7.3
2536	230,733	7.2
2537	231,437	6.4
2538	357,276	8.4
2539	420,725	9.0

ตารางที่ 3 การขาดดุลการค้าของไทย
ที่มา : ธนาคารแห่งประเทศไทย

ที่ยกตัวอย่างตัวเลขในช่วงนี้มาก็เพราะว่าช่วงนี้ถือว่าเป็นยุคทองของการส่งออกในภาคสินค้าอุตสาหกรรม ซึ่งสัดส่วนของสินค้าอุตสาหกรรมส่งออกถึงร้อยละ 74-75 ของมูลค่าการส่งออกทั้งหมด แต่ปรากฏว่ายอดของการขาดดุลการค้ากลับเพิ่มสูงขึ้น โดยเฉพาะในช่วงของปี 2535 เป็นต้นมา เพิ่มขึ้นอย่างน่าตกใจเมื่อเทียบกับแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1-2 ซึ่งประมาณร้อยละ 50-60 ของมูลค่าการส่งออกเป็นสินค้าเกษตรกรรมการขาดดุลการค้าประมาณ 10,000-12,000 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 4-5 ของ GDP แต่เมื่อถึงยุคทองของการส่งออกสินค้าในภาคอุตสาหกรรม ผลกลับปรากฏว่า การขาดดุลการค้ากลับเพิ่มขึ้นเป็นประมาณร้อยละ 8-9 ของ GDP ซึ่งจะแสดงให้เห็นถึงความเชื่อเชิงทฤษฎีที่เกี่ยวกับการพัฒนาอุตสาหกรรมไทยที่ผิดพลาด เพราะการพัฒนาอุตสาหกรรม

กรรมไทยเป็นการพัฒนาที่พึ่งพามากเกินไป ในขณะที่ภาคการเกษตรมีการพึ่งพาน้อยมากเมื่อเทียบกับภาคอุตสาหกรรม แต่กลับไม่ได้รับการเหลียวแลเท่าที่ควร หากมีการพัฒนาในภาคของการเกษตรและยกระดับไปสู่เกษตร อุตสาหกรรม ก็คงจะไม่ประสบกับปัญหาการขาดดุลการค้ามากมายขนาดนี้

สำหรับการขาดดุลการค้ายิ่งเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งจะนำไปสู่ปัญหาการขาดดุลบัญชีเดินสะพัด (ดุลการค้า และดุลบริการ) เพราะรายได้จากภาคของการบริการ ในที่สุดแล้วก็ไม่เพียงพอที่จะนำมาชดเชยกับดุลการค้า ยิ่งการนำเข้าและการส่งออกของไทยต้องพึ่งพาการขนส่งของบริษัทเดินเรือต่างประเทศ จึงต้องเสียค่าธรรมเนียมและค่าประกันภัยให้ต่างประเทศมากขึ้น ยังมีการส่งออกและการนำเข้ามากขึ้นเท่าไรค่าใช้จ่ายในส่วนนี้ก็ยิ่งมากขึ้นตามไปด้วย ฉะนั้นในช่วงของปี 2538 – 2539 ทำให้ดุลบัญชีเดินสะพัดสูงมากถึงประมาณร้อยละ 9 ของ GDP

การขาดดุลเช่นนี้นำไปสู่ปัญหาเงินทุนระหว่างประเทศหรือเงินรายได้ที่เป็นเงินตราต่างประเทศ ซึ่งเป็นหลักค้ำประกันค่าเงินบาทซึ่งมีการขาดดุลการค้ามากเท่าไรก็หมายความว่า เงินตราประเทศก็ยิ่งลดลง ในช่วงของปี 2538 – 2539 ที่เงินตราสำรองยังสูงถึงระดับ 35,000 – 39,000 ล้านดอลลาร์นั้น ปัจจัยค้ำหนุนเงินสำรองที่สำคัญคือเงินกู้ยืมจากต่างประเทศทั้งการกู้ยืมในภาครัฐและภาคเอกชน ซึ่งปรากฏว่า เมื่อต้นปี 2539 เงินกู้ยืมสูงถึงประมาณ 90,000 ล้านดอลลาร์ ของเอกชน 72,000 ล้านดอลลาร์ ของรัฐ 18,000 ล้านดอลลาร์ เมื่อถึงกำหนดการชำระหนี้โดยเฉพาะหนี้ระยะสั้นที่ต้องชำระในปี 2540 – 2541 ซึ่งมีอยู่ถึงประมาณ 48,000 ล้านดอลลาร์ (ทั้งหมดเป็นของภาคเอกชน) ส่งผลให้ค่าเงินบาทตกต่ำและจะต้องปล่อยให้ค่าเงินบาทลอยตัวในที่สุด เมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม 2540 เพราะสถานการณ์แสดงให้เห็นว่า เงินสำรองที่มีอยู่ไม่เพียงพอสำหรับการนำไปชำระหนี้ ถ้านำเงินสำรองที่มีอยู่ไปชำระหนี้หมด ก็จะไม่เหลือหลักประกันค่าเงินบาทที่จะต้องหมดไปด้วย เพราะฉะนั้นจึงต้องเข้าสู่ภาวะวิกฤตทางการเงิน

4) สภาพแวดล้อมของประเทศในปัจจุบัน

ภาวะวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในปี 2540 ได้ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจส่วนรวมอย่างรุนแรงและก่อให้เกิดปัญหาความยากจนเพิ่มมากขึ้น เกิดความขัดสนด้านรายได้ในการยังชีพ ประกอบกับภาวะเศรษฐกิจโลกที่คาดว่ายังมีแนวโน้มที่จะชะลอตัวต่อไปอีกระยะหนึ่ง จึงต้องปรับฐานเศรษฐกิจของประเทศให้เข้มแข็งและขยายตัวต่อเนื่องอย่างมีคุณภาพ รวมถึงสภาพทางสังคมที่เกี่ยวกับสถาบันครอบครัวที่ล่มสลาย ปัญหาสุขภาพจิตที่ทวีความรุนแรงขึ้นทุกวัน วัฒนธรรมตะวันตกที่เข้ามาแทรกซึมอย่างรวดเร็ว การขาดภูมิคุ้มกันทางสังคมที่เข้มแข็ง ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก ปัจจุบันความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนเมืองกับชุมชนชนบทมีความใกล้ชิดกันมากขึ้น เนื่องจากการคมนาคมที่สะดวกขึ้น จึงมีชาวเมืองเดินทางเข้าไปในชนบทและชาวชนบทเดินทางเข้า

ไปในเมืองมากขึ้นไม่ว่าจะเป็นในรูปของการนำเที่ยว ซื้อขายผลผลิต หรือการเข้ามาทำงานทำในเมืองใหญ่ของคนในชนบท เป็นต้น การอพยพย้ายถิ่นที่ทำกินระหว่างชนบทกับเมืองหลวงจึงมีมากขึ้น ประกอบกับการสื่อสารที่ทันสมัย เช่น โทรศัพท์ วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น จึงทำให้คนในชนบท รับเอา วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตแบบคนเมืองเข้ามาใช้มากขึ้น เช่น การแต่งกายตามสมัยนิยม การใช้สินค้าใหม่ ๆ การรับเทคโนโลยีในการผลิตแบบใหม่ ๆ ตลอดจนการเป็นลูกหนี้ของพ่อค้าและธนาคาร ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวนาในชนบทส่วนใหญ่ได้เปลี่ยนจากการเป็นชาวไร่ชาวนาที่ทำไร่ทำนาเฉพาะเพื่อเลี้ยงชีพเท่านั้นเปลี่ยนเป็นต้องการที่จะผลิตเพื่อขายจึงส่งผลให้ชาวไร่ชาวนาต้องเป็นหนี้ หรือบางคนถึงขนาดต้องขายที่ดินของตนเองเพื่อใช้หนี้ก็มี เพราะยังทำมากก็ยังไม่เป็นหนี้มากเพราะผลผลิตบางปีอาจจะขาดทุนบางปีอาจจะได้กำไร

5) ความเคียดแค้นและการเป็นหนี้สินของประชาชน

ภาวะเศรษฐกิจฟองสบู่ ที่เริ่มตั้งแต่ปี 2531 มีผลให้ราคาที่ดินและราคาหุ้นพุ่งสูงขึ้น จนเกินความเป็นจริงและจูงใจให้มีการลงทุนในด้านนี้มาก แต่เนื่องจากเงินออมภายในไม่พอ ทำให้สถาบันการเงินในประเทศและบริษัทใหญ่ ๆ หันไปกู้เงินจากต่างประเทศมาลงทุน ประกอบกับทั้งเงินกู้จากต่างประเทศดอกเบี้ยถูกและธนาคารแห่งประเทศไทยมีนโยบายกำหนดอัตราแลกเปลี่ยนคงที่ ทำให้ผู้กู้ไม่ต้องเสี่ยงกับการเปลี่ยนแปลงของค่าเงิน ยิ่งกว่านั้นในปี 2536 มีการกำหนดงาน BIFB คืออนุญาตให้มีการนำเงินเข้า - ออกได้อย่างเสรี คือ อัตราดอกเบี้ยถูกอัตราแลกเปลี่ยนภายในคงที่ มีผลให้เงินกู้จากต่างประเทศในภาคเอกชนเข้ามาสู่ประเทศไทยมากถึง 72,000 ล้านดอลลาร์ดังกล่าวแล้วแต่การที่ธุรกิจการค้าและอุตสาหกรรม ไม่ได้นำเงินกู้ไปลงทุนให้เกิดดอกออกผลเป็นเงินตราต่างประเทศ แต่ครั้นถึงเวลาใช้หนี้ต้องใช้หนี้เป็นเงินตราต่างประเทศจึงทำให้เกิดภาวะวิกฤตคือขาดแคลนเงินตราต่างประเทศเพื่อชำระหนี้เงินสำรองที่มีอยู่เดิมร่อยหรอลงเพราะขาดดุลบัญชีเดินสะพัดและถูกแลกเปลี่ยนนำไปชำระหนี้ต่างประเทศด้วย

6) บรรยากาศของความอ่อนแอในท้องถิ่นชนบท บางคน เรียกว่า ความล่มสลายของท้องถิ่นชนบท

เนื่องจากชาวนาชนบทส่วนใหญ่ทำการเกษตรอยู่แล้ว จึงมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับธรรมชาติ เช่น แสงแดดผืนแผ่นดิน ป่าไม้ พืช และสัตว์เลี้ยงต่าง ๆ วิถีชีวิต ค่านิยม ความเชื่อจารีตประเพณีและทัศนคติของชาวนาชนบทจึงเป็นแบบเดียวกันทั้งหมด ความแตกต่างหลากหลายระหว่างกลุ่มและบุคคลแทบจะมองไม่เห็นฐานะทางเศรษฐกิจและชีวิตทางสังคมมักไม่แตกต่างกัน การดำรงชีวิตเป็นแบบง่าย ๆ และจำเจ กิจกรรมต่าง ๆ ในรอบปี ดำเนินไปตามฤดูกาล เช่น การเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ หรือการประมง ความคิดความเชื่อของคนในชนบทที่ทำการเกษตรมักจะถูกพันกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือสิ่งที่มีอำนาจเหนือจากธรรมชาติ เนื่องจากชีวิตนี้ต้องขึ้นอยู่กับธรรมชาติ

มีความไม่แน่นอนอยู่ตลอดเวลา เช่น การผิดปกติของฤดูกาลนั้นก็คือ เกิดความแห้งแล้ง เกิดอุทกภัย เกิดโรคและแมลงศัตรูพืช ที่มักก่อให้เกิดความเสียหายแก่พันธุ์ในไร่นามาก ความเชื่อมั่นในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทำให้เกิดความอบอุ่นและเป็นที่พักใจ ดังนั้นประเพณีหรือพิธีกรรมต่าง ๆ ของคนในชนบทก็มักจะเกี่ยวกับปรากฏการณ์ของธรรมชาติที่มีผลต่อการประกอบอาชีพ หรือความอุดมสมบูรณ์ของพืชผล เช่น ประเพณีการแห่นางแมว ประเพณีบุญบั้งไฟ เป็นต้น หนึ่ง ความไม่แน่นอนของธรรมชาติดังกล่าวข้างต้น เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ชาวชนบทต้องต่อสู้กับธรรมชาติ และทำให้ชาวชนบทสามารถทำงานได้หลายอย่างมากกว่าชาวเมือง เช่น ชาวชนบทคนหนึ่งจำเป็นต้องรู้จักการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ขุดลอกท้องร่อง ซ่อมบ้านเรือนหรือสร้างบ้านเรือน เป็นต้น

ดังนั้นในชนบทความหนาแน่นของจำนวนประชากรต่อพื้นที่ต่ำ เนื่องจากลักษณะของงาน เกษตรกรรมทำให้ชาวชนบทอยู่กันกระจัดกระจายไปตามที่ดินทำกินของตนเอง การอยู่อาศัยจึงมีลักษณะ โคดเดี่ยวตามสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์

ชาวชนบทมีความสัมพันธ์กันอย่างสนิทสนม เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกันและมีความจริงใจต่อกัน เป็นความสัมพันธ์ในลักษณะที่เรียกว่าความสัมพันธ์แบบปฐมภูมิ การที่คนในชนบทมีชีวิตโคดเดี่ยวท่ามกลางธรรมชาติ ทำให้ลักษณะกิจกรรมในครัวเรือนของสังคมชนบทของสังคมชนบทเป็นไปในรูปของการช่วยกันดำเนินงานในไร่นา เพื่อการบริโภคในครอบครัวเป็นหลักใหญ่ ซึ่งก่อให้เกิดความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันและการคิดต่อจากภายนอกของครอบครัวชนบทนั้น จะมุ่งไปที่หมู่เครือญาติและเพื่อนบ้านทั่วไปที่อยู่ภายในชุมชนเดียวกัน คนในหมู่บ้านเดียวกันมักจะรู้จักคุ้นเคยกันเป็นอย่างดี ตั้งแต่หัวบ้านถึงท้ายบ้าน มีกิจกรรมทางสังคมร่วมกัน ใช้บริการในชุมชนร่วมกัน เช่น ไปวัดเดียวกัน ใช้หนองน้ำร่วมกัน บ้านใดมีงานพิธีก็มักจะได้รับความช่วยเหลือร่วมมือกันจากคนในหมู่บ้านอย่างดีโดยเฉพาะหมู่บ้านที่อยู่รวมกันเป็นกลุ่ม แต่ในหมู่บ้านที่กระจัดกระจาย ความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านย่อมไม่ใกล้ชิดกันมากเท่ากับในหมู่บ้านที่อยู่รวมกันเป็นกลุ่ม

ชาวชนบทมีความแตกต่างและจะไม่ค่อยแบ่งชนชั้นทางสังคม เพราะว่าคนในชนบทส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม เช่น เป็นชาวนา ไร่ชาวนา ชาวสวน ชาวประมง ฯลฯ รวมทั้งมีการดำเนินชีวิตที่คล้ายคลึงกันหรือเหมือนกับการเคลื่อนย้ายทางสังคมและเศรษฐกิจ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเปลี่ยนแปลงที่ทำกิน เปลี่ยนอาชีพ หรือเปลี่ยนฐานะทางสังคมจึงมีน้อย

สำหรับลักษณะครอบครัวในสังคมชนบทเป็นลักษณะของครอบครัวขยาย ซึ่งมีสมาชิกหลาย ๆ ครอบครัวมาอยู่รวมกัน ซึ่งเป็นญาติพี่น้องกันมาอยู่รวมกันในครัวเรือนเดียวกัน หรือในบริเวณใกล้เคียง ๆ กัน ความผูกพันระหว่างสมาชิกมีมาก ทุกคนจะพบปะกันแทบทั้งวันและมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ครอบครัวจะเป็นทั้งหน่วยผลิตและหน่วยบริโภค สิ่งของเครื่องใช้และอาหารการกินมักจะทำขึ้นใช้เอง กินเอง เมื่อเหลือจึงนำไปแจกจ่ายซื้อขาย แลกเปลี่ยน สามารถ

กล่าวได้ว่า ครอบครัวยุคใหม่ในชนบทมีความมั่นคงสูง การกระทำผิดของเด็ก การทอดทิ้งหรือการหย่าร้างเป็นไปได้ยาก เพราะมีญาติพี่น้องหรือเพื่อนบ้านคอยควบคุมดูแล และประนีประนอมให้แกกันและกัน

สำหรับการควบคุมดูแลทางสังคมในชนบท การควบคุมอย่างไม่เป็นทางการเป็นหลัก เพราะห่างไกลจากอำนาจรัฐ ชาวบ้านมักยึดถือจารีตประเพณีเป็นแบบแผนปฏิบัติและกลุ่มเพื่อนบ้านญาติพี่น้องมีบทบาทคอยควบคุมความประพฤติกันเอง หากผู้ใดละเมิดกฎหรือระเบียบต่าง ๆ มักจะได้รับคำตักเตือนนินทา หรือการตักเตือนก่อน ถ้ายังฝ่าฝืนต่อไปอีก ก็มักจะได้รับการลงโทษรุนแรงยิ่งขึ้น เช่น ไม่ยอมรับเข้ากลุ่ม ไม่พูดด้วยหรือขับไล่ออกจากหมู่บ้าน การควบคุมโดยกฎหมายและเจ้าหน้าที่ของรัฐ ไม่สามารถทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ปัจจุบันความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนเมืองกับชุมชนชนบทมีความใกล้ชิดกันมากขึ้น เนื่องจากการคมนาคมสะดวกขึ้น จึงมีชาวเมืองเดินทางเข้าไปในชนบทและชาวชนบทเดินทางเข้ามาในเมืองมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบของการนำเที่ยว ซื้อขายผลผลิต หรือการเข้ามาหางานทำ ฯลฯ การอพยพย้ายถิ่นระหว่างชนบทกับเมืองมีมากขึ้น ประกอบกับการสื่อสารสมัยใหม่ โดยเฉพาะวิทยุ มีบทบาทสำคัญมาก ทุกบ้านจะต้องมีวิทยุไว้ฟังกันทำให้ชาวชนบทรับเอาวัฒนธรรมและวิถีการดำเนินชีวิตแบบเมืองเข้ามาใช้กันมากขึ้น เช่น การแต่งกายตามสมัยนิยม การใช้สินค้าใหม่ ๆ การรับเทคโนโลยีในการผลิตแบบใหม่ ตลอดจนการเป็นลูกหนี้พ่อค้าและธนาคาร ชีวิตชาวชนบทส่วนใหญ่ได้เปลี่ยนจากการเป็นชาวนาชาวไร่ เพื่อกินเองในครอบครัว มาเป็นการผลิตเพื่อขายและชาวชนบทบางส่วนเปลี่ยนฐานะจากเจ้าของไร่นา มาเป็นชาวนาชาวไร่ รับจ้างในที่ดินที่เคยเป็นเจ้าของก็มี

ดังนั้น เราจะเห็นได้ว่าความแตกต่างระหว่างเมืองกับชนบทนับวันจะลดน้อยลง ทุกวันและชาวชนบทมักจะตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบเสมอ เช่น ปลูกพืชผักหรือปลูกข้าวได้ผลผลิตแล้วนำไปขายถูก ๆ ให้แก่พ่อค้าคนกลางซึ่งนำมาขายต่อในราคาที่แพง นอกจากนั้นการสร้างความเร็วให้กับหมู่บ้านบางแห่งด้วยการสร้างถนนและทำให้ชาวชนบทมีไฟฟ้าใช้ เป็นผลให้ชาวชนบทมีการใช้จ่ายเงินมากขึ้น และมีหนี้สินเพิ่มขึ้น สภาพดังกล่าวจึงเป็นที่ถกเถียงกันอยู่ว่าเป็นการพัฒนาหรือทำให้ค่อยพัฒนาเกินไป

7) ค่านิยมในกระแสด้านวัฒนธรรมและสินค้าจากต่างประเทศ

ในการพัฒนาประเทศในระบบเศรษฐกิจทุนนิยมหรือการเปิดเสรีทางการค้าและการเงินทำให้เกิดการบริโภคสินค้าและบริการหลายรูปแบบ เกิดการลงทุนในกลุ่มอุตสาหกรรมมากขึ้นเป็นการดำเนินการตามแบบตะวันตก จึงส่งผลให้ค่านิยมในกระแสวัฒนธรรมของต่างประเทศโดยเฉพาะทางตะวันตกเข้ามามีบทบาทอย่างมาก และยังส่งผลไปถึงการใช้สินค้า ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นสินค้าที่มาจากต่างประเทศ ทำให้เกิดความสะดวกรสบายจากเรื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ มากขึ้น ฉะนั้นในการรับเอาวัฒนธรรมจากตะวันตกมาเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต ความคิด ความเป็นอยู่ จึงแปรเปลี่ยนเป็นค่านิยมไปโดยปริยาย

1.2 บริบทระดับท้องถิ่น

1) ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน / ชุมชน

บ้านหัวช้าง หมู่ที่ 1 ตำบลมะเริง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา จากการสัมภาษณ์จากชาวบ้านที่มีอายุมากและได้อยู่อาศัยในหมู่บ้านมานานแล้ว ได้กล่าวว่า “เมื่อนานมาแล้วในบริเวณนี้มีลักษณะเป็นแอ่ง และเป็นเส้นทางในการลำเลียงสัตว์ไปขายในเมือง โดยใช้ช้างเป็นยานพาหนะ เมื่อช้างได้ตายลงก็ได้นำหัวช้างมาทิ้ง และต่อมาก็มีผู้คนนำหัวช้างกันมากขึ้นเรื่อย ๆ จนเต็มไปด้วยหัวช้าง จึงได้เรียกชื่อบ้านว่า “บ้านหัวช้าง” มาจนถึงปัจจุบัน

2) สภาพปัจจุบัน

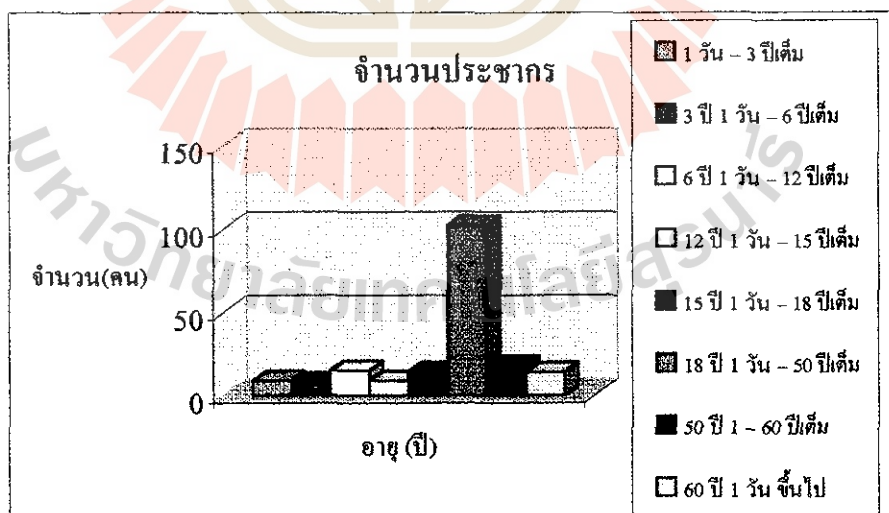
1. ในหมู่บ้านมีครัวเรือน 49 ครัวเรือน มีบ้าน 49 หลังคาเรือน
2. มีประชากรทั้งหมด 189 คน ชาย 94 คน หญิง 95 คน
3. วัสดุของประชากร ซึ่งจะแสดงออกมาในรูปของตารางและกราฟดังต่อไปนี้

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี

วัย	จำนวน	ร้อยละ
1 วัน - 3 ปีเต็ม	9	4.76
3 ปี 1 วัน - 6 ปีเต็ม	8	4.23
6 ปี 1 วัน - 12 ปีเต็ม	15	7.94
12 ปี 1 วัน - 15 ปีเต็ม	9	4.76
15 ปี 1 วัน - 18 ปีเต็ม	14	7.41
18 ปี 1 วัน - 50 ปีเต็ม	102	53.97
50 ปี 1 - 60 ปีเต็ม	18	9.52
60 ปี 1 วัน ขึ้นไป	14	7.41
รวม	189	100

ตารางที่ 4 ร้อยละของวัยประชากรในหมู่บ้านหัวช้าง หมู่ที่ 1

จากตารางที่ 4 พบว่าหมู่บ้านหัวช้าง หมู่ที่ 1 มีประชากรที่อยู่ในช่วงวัน 18 ปี 1 วัน - 50 ปีเต็ม มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 53.97 รองลงไปตามลำดับคือ 50 ปี 1 วัน - 60 ปีเต็ม ร้อยละ 9.52, 6 ปี 1 วัน - 12 ปี ร้อยละ 7.94 , 15 ปี 1 วัน - 18 ปีเต็มและ 60 ปี 1 วันขึ้นไป ร้อยละ 7.41 , 1 ปี - 3 ปีเต็มและ 12 ปี 1 วัน - 15 ปีเต็ม ร้อยละ 4.76 และน้อยที่สุดคือ 3 ปี 1 วัน - 6 ปีเต็ม ร้อยละ 4.23

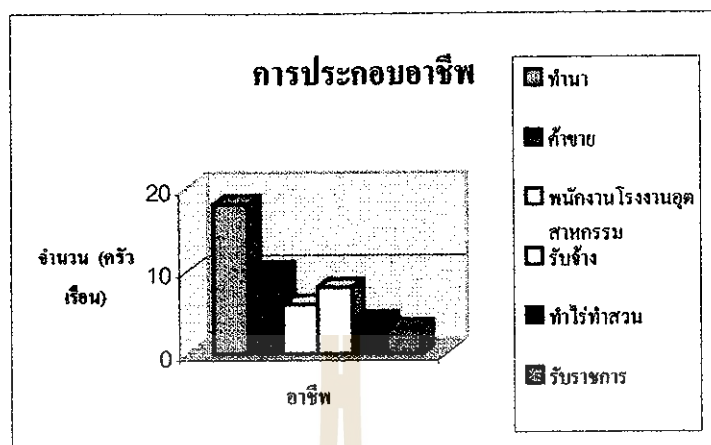
รูปที่ 4 กราฟแสดงวัยของประชากรในหมู่บ้านหัวช้าง หมู่ที่ 1

4. ประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป ได้รับการสงเคราะห์จากรัฐ 5 คน
5. ในหมู่บ้านมีคนพิการ จำนวน 2 คน
คนพิการที่ได้เรียน 1 คน คนพิการไม่ได้เรียน 1 คน
6. การประกอบอาชีพ สามารถทำเป็นตารางและกราฟ ได้ดังนี้

อาชีพ	จำนวน	ร้อยละ
ทำนา	18	36.73
ค้าขาย	10	20.41
พนักงานโรงงานอุตสาหกรรม	6	12.25
รับจ้าง	8	16.33
ทำไร่ทำสวน	4	8.16
รับราชการ	3	6.12
รวม	49	100

ตารางที่ 5 ตารางการประกอบอาชีพ

จากตารางที่ 5 ตารางการประกอบอาชีพของประชากรบ้านหัวช้าง หมู่ที่ 1 ส่วนมากจะประกอบอาชีพทำนามากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 36.73 รองลงไป คือ อาชีพค้าขาย คิดเป็นร้อยละ 20.41 อาชีพรับจ้าง ร้อยละ 16.33 อาชีพพนักงานโรงงานอุตสาหกรรม ร้อยละ 12.25 อาชีพทำไร่ทำสวน ร้อยละ 8.16 และอาชีพที่น้อยที่สุดคือ รับราชการ ร้อยละ 6.12

รูปที่ 5 กราฟแสดงการประกอบอาชีพของประชากรในหมู่บ้านหัวช้าง หมู่ที่ 1

ลักษณะประชากร

หมู่บ้านหัวช้าง หมู่ที่ 1 ประชากรจะเป็นคนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านมาตั้งแต่สมัยก่อน มีการขยายครอบครัวออกจากครอบครัวเก่า และมีการย้ายถิ่นฐานมาจากที่อื่นด้วย มีจำนวนประชากร 189 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมีจำนวนประชากร 95 คน หรือร้อยละ 50.26 เพศชาย มีจำนวนประชากร 94 คนหรือร้อยละ 49.74 และประชากรส่วนใหญ่จะอยู่ในช่วงอายุ 18 ปี วัน - 50 ปี ขึ้น ร้อยละ 53.97 ดังแสดงในตารางที่ 6

ลักษณะของประชากร	จำนวน	ร้อยละ
1. เพศ	189	100
- ชาย	94	49.74
- หญิง	95	50.26
2. อายุ		
1 วัน – 3 ปีเต็ม	9	4.76
3 ปี 1 วัน – 6 ปีเต็ม	8	4.23
6 ปี 1 วัน – 12 ปีเต็ม	15	7.94
12 ปี 1 วัน – 15 ปีเต็ม	9	4.76
15 ปี 1 วัน – 18 ปีเต็ม	14	7.41
18 ปี 1 วัน – 50 ปีเต็ม	102	53.94
50 ปี 1 วัน – 60 ปีเต็ม	18	9.52
60 ปี 1 วัน ขึ้นไป	14	7.41
รวม	189	100

ตารางที่ 6 จำนวนและร้อยละของประชากรจำแนกตามลักษณะของประชากร

1.2 แหล่งน้ำในหมู่บ้าน

แหล่งน้ำในหมู่บ้าน สำหรับแหล่งน้ำของหมู่บ้านนี้ก็มีหลายแหล่งด้วยกัน ซึ่งจะมีทั้งที่เป็น สระน้ำ หนอง คลอง

จุดเด่น

1. เป็นแหล่งน้ำที่ใช้ได้ตลอดปี
2. เป็นแหล่งน้ำสาธารณะที่สมาชิกภายในหมู่บ้านมีสิทธิที่จะใช้ได้ทุกคน โดยไม่มีใครเป็นเจ้าของ

3. เมื่อเป็นแหล่งน้ำที่มีน้ำใช้ตลอดปีแล้ว สมาชิกภายในหมู่บ้านก็สามารถที่จะปลูกพืชหมุนเวียนได้ เช่น ปลูกหอม กระเทียม เป็นต้น

จุดด้อย คือ แหล่งน้ำมีน้อย ถ้าปีไหนฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาลก็ส่งผลให้ปริมาณน้ำมีน้อยด้วย และไม่สามารถใช้ได้ตลอดทั้งปี

ชนิดแหล่งน้ำ	จำนวน	ใช้ได้ตลอดปี	ไม่ตลอด	ร้อยละ
บ่อน้ำตื้น	2	/	-	33.33
บ่อน้ำบาดาล	1	/	-	16.67
สระน้ำ	1	/	-	16.67
คลองน้ำ	2	/	-	33.33
ห้วย	-	-	-	-
หนอง	-	-	-	-
บึง	-	-	-	-
แม่น้ำ	-	-	-	-
ฝายกั้นน้ำ	-	-	-	-
เขื่อนกั้นน้ำ	-	-	-	-
ทะเล	-	-	-	-
รวม	6			100

ตารางที่ 7 จำนวนแหล่งน้ำและการใช้น้ำจำแนกตามแหล่งน้ำ

จากตาราง 7 พบว่าหมู่บ้านหัวช้าง หมู่ที่ 1 มีแหล่งน้ำ คือ บ่อน้ำตื้นและคลองน้ำ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 33.33 รองลงไปคือ สระน้ำ และบ่อน้ำบาดาล ร้อยละ 16.67

ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

1. ประชากรมีการทำบุญตักบาตรเป็นประจำทุกวัน
2. ประชากรให้ความเคารพนับถือผู้สูงอายุ
3. ประชากรใช้ภาษาโคราช

สภาพความเป็นอยู่ของหมู่บ้านหัวช้าง หมู่ที่ 1

หมู่บ้านหัวช้าง หมู่ที่ 1 ประชากรมีความเป็นอยู่ที่ดีเนื่องจากมีการประกอบอาชีพ ทำให้ทุกคนครอบครัวมีรายได้นำมาใช้จ่าย สามารถส่งลูกหลานให้เล่าเรียนจนจบหลักสูตรที่ภาครัฐบาลบังคับ หรือจนจบระดับปริญญาตรีได้ สมาชิกภายในหมู่บ้านส่วนมากยังยึดถือการประกอบอาชีพเกษตรกรอยู่ เช่น ทำนา ทำไร่ทำสวน เลี้ยงสัตว์ เป็นต้น และยังประกอบอาชีพอื่นอีก เช่น ค้าขาย รับจ้าง พนักงานโรงงานอุตสาหกรรม เป็นต้น

2. ผลการประเมินโครงการโดยภาพรวม

ผลการประเมินโครงการกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมืองโดยภาพรวม มีดังนี้

2.1 ผลการประเมินหน่วยระบบ A

หน่วยระบบ A คือ หน่วยระบบการบริหารจัดการและแนะนำส่งเสริมผู้กู้

1) ผลการประเมินปัจจัยนำเข้าของหน่วยระบบ A พบว่า

นโยบายของรัฐบาลเกี่ยวกับโครงการกองทุนหมู่บ้านหัวช้าง หมู่ที่ 1 จากการสัมภาษณ์ และเปิดเวทีชาวบ้านในหมู่บ้านพบว่า สมาชิกภายในหมู่บ้านมีความเข้าใจว่า โครงการกองทุนหมู่บ้านนี้เป็นโครงการที่รัฐบาลตั้งขึ้นเพื่อช่วยเหลือประชาชนในด้านของเงินลงทุน เพื่อให้ประชาชนในชนบทมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และไม่ต้องการให้ประชาชนไปกู้ยืมเงินจากนายทุนนอกระบบ

เงิน 1 ล้านบาท ที่รัฐบาลได้จัดสรรให้ประชาชน มีนโยบายเพื่อสร้างงาน สร้างรายได้ ลดรายจ่ายให้ประชาชนได้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยการนำเงินที่ได้ไปประกอบอาชีพตามความถนัดของตนเองให้เกิดประโยชน์มากที่สุด

คณะกรรมการหมู่บ้านหัวช้าง หมู่ที่ 1 มีทั้งหมด 11 คน ซึ่งมีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบให้ทุกคน การดำเนินงานของคณะกรรมการยึดถือระเบียบข้อบังคับของกองทุนเป็นแนวทางปฏิบัติงาน

เงินที่ผู้กู้ชำระคืน ยังไม่มีการส่งชำระคืนเงินกู้เพราะยังไม่ถึงกำหนด

ผู้สมัครขอกู้ เงินทุนกองทุน ไปเพื่อ ไปพัฒนาอาชีพทางการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้ยังประกอบอาชีพเลี้ยงสัตว์ ค้าขาย และกิจการส่วนตัว เช่น รับเหมาก่อสร้าง รถมอเตอร์ไซด์

2) ผลการประเมินกระบวนการของหน่วยระบบ A

กระบวนการคัดเลือกผู้กู้ของกองทุน พบว่า

จุดเด่น คือ

1) เมื่อมีผู้มาขอกู้ทางคณะกรรมการจะมีการร่วมกันพิจารณาโดยยึดถือระเบียบข้อบังคับของกองทุน และก็จะมีการตรวจสอบประวัติของผู้กู้แต่ละรายด้วยว่าสมควรจะอนุมัติให้หรือไม่

2) สมาชิกทุกคนเข้าใจและรับฟังความคิดเห็นของคณะกรรมการกองทุน

จุดด้อย คือ

สมาชิกบางคนที่ไม่ได้รับการอนุมัติก็เสียใจบ้าง แต่สมาชิกก็ยอมรับกับการตัดสินใจของคณะกรรมการ

กระบวนการทำบัญชีของกองทุน พบว่า ทางคณะกรรมการกองทุนได้มอบหมายหน้าที่ให้กับกรรมการทำบัญชี ซึ่งจะต้องทำทุกครั้งที่มีการเปลี่ยนแปลง เช่น บัญชีรับ บัญชีจ่าย บัญชีลูกหนี้รายตัว เป็นต้น

การรับชำระหนี้ คือ

- ให้ผู้กู้ส่งคืนทั้งเงินต้นพร้อมดอกเบี้ย ภายใน 1 ปี นับแต่วันที่ได้กู้
- ให้ผู้กู้ไปชำระหนี้ต่อธนาคารออมสิน สาขาถนนจอมพลด้วยตนเอง แล้วนำหลักฐานการชำระเงินกู้จากธนาคาร ไปมอบให้คณะกรรมการกองทุน เพื่อเป็นหลักฐานในการจัดทำบัญชีหรือดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้อง หากสมาชิกส่งชำระเงินไม่ครบทั้งเงินต้นและดอกเบี้ย คณะกรรมการได้กำหนดอัตราค่าปรับไว้แล้ว

3) ผลการประเมินผลผลิตของหน่วยระบบ A แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ดังนี้

ผลโดยตรง พบว่า เมื่อนำแบบสอบถามไปให้สมาชิกช่วยตอบ สมาชิกบางคนยังไม่ค่อยเข้าใจในคำถามในแบบสอบถามเท่าที่ควร สำหรับผลโดยตรงของการประเมิน คือ

- จำนวนผู้กู้ สำหรับจำนวนของผู้กู้ทั้งหมดที่มีการปล่อยให้ผู้กู้ มี 25 ราย จากสมาชิกทั้งหมด 41 คน คิดเป็นร้อยละ 60.98 ของสมาชิกทั้งหมด
- ยอดเงินให้ผู้กู้ สำหรับจำนวนเงินที่มีการขอกู้ไปแล้วเป็นจำนวน 880,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 88 ของยอดเงินทั้งหมด

ผลกระทบโดยตรง

- จำนวนผู้ที่ได้ จำนวนสมาชิกที่ขอกู้แล้วคณะกรรมการได้อนุมัติมีทั้งหมด 25 คน จากจำนวนสมาชิกทั้งหมด 41 คน
- การขยายกิจการของผู้กู้ มีสมาชิกบางคนกู้เงินไปเพื่อขยายกิจการ หรือบางคนก็กู้ไปเพื่อดำเนินกิจการใหม่

ผลกระทบทางอ้อม

- กองทุนหมู่บ้านมีศักยภาพและความเข้มแข็ง อยู่ในระดับดี
- ท้องถิ่นมีเครือข่ายการเรียนรู้เพิ่มขึ้น เมื่อเทียบกับตอนที่ยังไม่มีกองทุนเข้ามา
- ท้องถิ่นมีภูมิคุ้มกันทางด้านเศรษฐกิจ

2.2 ผลการประเมินหน่วยระบบ B

หน่วยระบบ B คือ หน่วยระบบการดำเนินการของผู้กู้แต่ละราย

1) ผลการประเมินบริบทเฉพาะตัวของหน่วยระบบ B พบว่า

ประสบการณ์ในการดำเนินการของผู้กู้

จุดเด่น

- ผู้มีความรู้ ความสามารถในการประกอบอาชีพเดิมอยู่แล้ว

จุดด้อย

- ผู้ต้องการที่จะขยายกิจการที่ทำอยู่ให้ได้ปริมาณผลผลิตให้มากขึ้น แต่ยังขาดเงิน

ทุน

2) ผลการประเมินปัจจัยนำเข้าของหน่วยระบบ B พบว่า

จำนวนเงินที่ได้จากการกู้กองทุน

จุดเด่น

- สมาชิกสามารถนำเงินจำนวนนี้ไปเพื่อพัฒนาอาชีพให้ได้ปริมาณและผลผลิตเพิ่มขึ้น
- สมาชิกสามารถมีเงินไปลงทุนตามโครงการของตนเอง
- เงินจำนวนนี้สามารถบรรเทาปัญหาการขาดเงินทุนหมุนเวียนของผู้กู้ได้

จุดด้อย

- จำนวนเงินที่กองทุนอนุมัติให้กู้ ไม่พอกับ โครงการที่สมาชิกต้องการนำลงทุน

3) ผลการประเมินกระบวนการของหน่วยระบบ B พบว่า

การทำกิจการอย่างถูกวิธีของผู้กู้แต่ละราย พบว่า

จุดเด่น

- สมาชิกผู้กู้สามารถอาศัยประสบการณ์และวิธีการใหม่ ๆ เพื่อดำเนินกิจการ

จุดด้อย

- สมาชิกที่ทำกิจการใหม่ยังขาดประสบการณ์ในการประกอบกิจการ

การหาตลาดที่ดี

ส่วนใหญ่ผลผลิตที่ออกมาตามฤดูกาลมีจำนวนมาก ทำให้วัตถุดิบล้นตลาด เป็นช่องว่างให้พ่อค้าคนกลางกำหนดราคาซื้อผลผลิตเอง

4) ผลการประเมินกระบวนการของหน่วยระบบ B พบว่า

ผลโดยตรง ได้แก่

- รายได้เป็นเงิน
- ผู้กู้ได้ผลผลิตเป็นสิ่งของ

ผลกระทบโดยตรง

- ผู้กู้ได้ขยายกิจการ
- ผู้กู้ได้ทำกิจการด้วยเทคนิควิธีที่ดีขึ้น อันเนื่องมาจากการได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง

ผลกระทบทางอ้อม

- ผู้มีการพึ่งตนเอง
- ผู้ที่มีศักยภาพและมีความเข้มแข็งในกิจการของตนเองอย่างยั่งยืน
- การกลับคืนถิ่นของประชาชน

3. ผลอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นจากโครงการกองทุนหมู่บ้านหัวช้าง หมู่ที่ 1

3.1 ผลที่เกิดจากการบริหารจัดการ พบว่า มีกระบวนการบริหารจัดการกองทุนที่มีประสิทธิภาพ ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งขึ้น

3.2 ผลที่เกิดจากความรู้ของสมาชิก พบว่า สมาชิกได้มีโอกาสรับรู้ข้อมูลข่าวสารและเทคนิควิธีการทำธุรกิจใหม่ ๆ เกิดขึ้น

3.3 ผลที่เกิดจากการมีส่วนร่วม พบว่า สมาชิกได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมที่จะรับรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ และได้รับผลประโยชน์เพิ่มมากขึ้น

4. สรุปการบรรลุวัตถุประสงค์ของการทำสารนิพนธ์

สรุปการบรรลุวัตถุประสงค์ของการทำสารนิพนธ์

4.1 การบรรลุเป้าหมายของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติทั้ง 5 ข้อ พบว่า

การเกิดกองทุน พบว่า

1) ปัจจุบันกองทุนหมู่บ้านมีสมาชิกทั้งหมด 41 คน จำนวนเงินกองทุน 1,000,000 บาท

2) การมีความเข้าใจเกี่ยวกับกองทุนหมู่บ้าน พบว่า ประชากรในหมู่บ้านมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกองทุนหมู่บ้านในระดับดี (จากแบบสำรวจ บร. 3)

3) การมีส่วนร่วมในการเกิดกองทุน พบว่า ส่วนราชการ ผู้นำชุมชน คณะกรรมการกองทุนให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่เพื่อให้ประชากรในชุมชนมีส่วนร่วมในการออกเสียงเพื่อพัฒนากองทุน

4) ทศนคติที่มีต่อกองทุนหมู่บ้าน พบว่า ประชากรในหมู่บ้านให้การสนับสนุนนโยบายของรัฐบาลในเรื่องกองทุนหมู่บ้าน โดยมีความเห็นพ้องต้องกันทั้งว่าเป็นนโยบายที่ดี เพราะว่ากองทุนหมู่บ้านสามารถพัฒนาอาชีพและรายได้ของสมาชิก

5) การมีวัตถุประสงค์ของกองทุน พบว่า มีการพัฒนาอาชีพไปในทางที่ดีขึ้น มีความสามารถในการดำเนินกิจการและการขยายกิจการให้มั่นคงยิ่งขึ้น

6) ส่วนการสร้างงาน พบว่า สมาชิกกู้เงินไปลงทุนในการประกอบอาชีพ ทำให้เกิดการจ้างงานเกิดขึ้น

7) ด้านการมีสวัสดิภาพของสมาชิกกองทุนและประชากรในหมู่บ้าน จะได้รับผลตอบแทนจากกองทุนดังนี้

1. เพื่อเข้ากองทุนหมู่บ้าน ร้อยละ 30
2. เพื่อเป็นทุนการศึกษาและพัฒนาอาชีพ ร้อยละ 10
3. เพื่อเป็นเงินปันผลค่าหุ้น ร้อยละ 10
4. เพื่อเป็นเงินช่วยเหลือคนพิการและคนชราที่ยากไร้ในหมู่บ้าน ร้อยละ 10
5. เพื่อเป็นทุนสาธารณประโยชน์ ร้อยละ 20
6. ตามที่คณะกรรมการเห็นสมควร ร้อยละ 20

8) แนวโน้มความเข้มแข็งและอยู่รอดของกองทุน พบว่า ส่วนราชการ ผู้นำชุมชน คณะกรรมการกองทุนและสมาชิกให้ความร่วมมือในการสนับสนุนการบริหารงานกองทุน เพื่อให้เกิดความยุติธรรมและเป็นไปตามระเบียบข้อบังคับทุกประการ ดังนั้นหากคณะกรรมการกองทุนและสมาชิกยังให้ความร่วมมือ กองทุนมีความเข้มแข็งและอยู่รอด เพื่อประโยชน์ของสมาชิกตลอดไป

การมีระบบบริหารกองทุน พบว่า

1) คณะกรรมการบริหารกองทุน ได้รับการคัดเลือกจากประชาชนในหมู่บ้าน ด้วยความยุติธรรมและผู้ที่ได้รับการคัดเลือกก็เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ โดยในการคัดเลือกนั้น ได้มีตัวแทนจากส่วนราชการเข้ามาเป็นผู้ดำเนินการเลือกตั้งและให้ปฏิบัติตามระเบียบกองทุน

2) ระเบียบการบริหารกองทุน เมื่อมีการตั้งคณะกรรมการกองทุนเสร็จแล้วคณะกรรมการก็ได้จัดตั้งคณะทำงาน เพื่อจัดร่างระเบียบข้อบังคับการบริหารกองทุนหมู่บ้านหัวช้าง หมู่ที่ 1 ขึ้น เมื่อได้ร่างเรียบร้อยแล้ว คณะกรรมการได้เรียกประชุมชาวบ้าน เพื่อขอความเห็นในเรื่องระเบียบกองทุนที่ร่างขึ้น เมื่อชาวบ้านได้รับรู้และเห็นด้วย ก็มีการนำส่งอำเภอต่อไป

3) การดำเนินงานของคณะกรรมการบริหาร มีการเรียกประชุมเพื่อพิจารณาแต่งตั้งประธาน รองประธาน เลขานุการ เภรัญญิก เพื่อแบ่งหน้าที่กันรับผิดชอบ แต่หากมีปัญหา ก็จะมีการเรียกประชุมเพื่อพิจารณาแก้ไขปัญหาต่อไป

4) การจัดทำบัญชีกองทุนหมู่บ้าน ปัจจุบันมีเหรัญญิกมีหน้าที่จัดทำบัญชี ซึ่งมีการเข้ารับการอบรมวิธีทำบัญชีจากส่วนราชการเป็นประจำ การลงบัญชี จะมีการลงบัญชีทุกครั้งที่มีเงินเข้าหรือเงินออกและจะสรุปทุกเดือน

นี้

5)การตัดสินใจเงินกู้ โดยคณะกรรมการกองทุนเป็นผู้พิจารณาตามระเบียบกองทุนดังนี้

- 1 สมาชิกต้องยื่นคำขอกู้ตามแบบที่คณะกรรมการกำหนด
- 2 จัดทำโครงการขอกู้ต่อคณะกรรมการ โดยระบุวัตถุประสงค์ในการขอกู้
- 3 คณะกรรมการพิจารณาตามระเบียบกองทุน หากถูกต้องก็จะอนุมัติ

การพิจารณาดอกเบี้ยคิดร้อยละ 6 บาทต่อปี นับตั้งแต่วันที่ จำนวนผู้กู้ได้รับพิจารณาเงินกู้ 25 ราย ในส่วนของผู้ขอกู้ที่ไม่ผ่านการพิจารณาเงินกู้ให้นำคณะกรรมการเชิญผู้กู้มาเพื่อทำการชี้แจงหลักการและเหตุผลให้กับผู้กู้ได้รับทราบถึงเหตุที่ไม่ผ่านการพิจารณา

การมีการเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเอง

1)มีความเข้าใจในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า ชาวบ้านได้รับความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงมานานหลายปีแล้ว ตั้งแต่การทำโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทำให้ชาวบ้านมีความเข้าใจและปฏิบัติตามเรื่อยมา จึงทำให้หมู่บ้านหัวช้าง หมู่ที่ 1 สามารถดำรงอยู่ได้ในสภาพเศรษฐกิจปัจจุบัน

2)มีการปฏิบัติในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า คณะกรรมการและสมาชิกกองทุนมีการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการพิจารณาเงินกู้และสมาชิกผู้ขอกู้คือ คณะกรรมการจะพิจารณาวัตถุประสงค์ของผู้ขอกู้ว่าจะนำเงินไปดำเนินกิจการอะไรและมีความสามารถบริหารกิจการนั้นให้สำเร็จลุล่วงมากน้อยเพียงใด

3)มีความเข้าใจในเรื่องการพึ่งตนเอง ว่า ต้องมีการประกอบอาชีพและมีรายได้พอเพียงกับความเป็นอยู่ของตน ที่จะไม่กู้เงินจากนายทุนและสถาบันการเงินทำให้เกิดความเข้มแข็งในด้านอาชีพเพื่อเลี้ยงครอบครัวต่อไป

4)มีการปฏิบัติในเรื่องการพึ่งตนเองจะเห็นว่าเมื่อชาวบ้านสามารถพึ่งตนเองได้ระดับหนึ่งก็จะมี การนำความรู้และประสบการณ์ที่มีมาปรับใช้ให้เกิดประสิทธิภาพมากขึ้น ได้ เช่น การบริหารกองทุนที่พบเห็นได้อย่างชัดเจนก็คือ มีการประชุมและการแสดงความคิดเห็นของสมาชิกในการกำหนดระเบียบข้อบังคับในการบริหารกองทุน

5)มีความเข้าใจในเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นชาวบ้านได้ถ่ายทอดความรู้ที่ได้มาจากการลองผิดลองถูกจากรุ่นหนึ่ง ไปสู่อีกรุ่นหนึ่งโดยการสั่งสมความรู้และแก้ไขปัญหาเป็นเวลานาน และบางครั้งก็ได้ความรู้จากการบอกเล่า การอ่าน การฟัง ในสิ่งที่ต้องการทราบและเล่าสืบต่อกันมาจนทำให้เกิดภูมิปัญญาท้องถิ่นขึ้น ชาวบ้านแห่งนี้มีความรู้ในการหาอาหาร การดำรงชีพอยู่ได้ด้วย

อาชีพการเกษตรกรรมมาอย่างยาวนาน เพราะใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นคำราในการดำรงชีพ โดยยึดหลักความพอเพียง

6) มีการปฏิบัติในเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นพบว่าคณะกรรมการกองทุนมีการนำหลักการภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการบริหารกองทุนในบางส่วน เช่น การพิจารณาอาชีพของผู้กู้ว่าสามารถประสบความสำเร็จหรือไม่ ส่วนผู้กู้ก็มีส่วนในการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการดำเนินกิจการของผู้กู้ เพราะกิจการที่ทำนั้นเป็นอาชีพเดิม จึงมีการสะสมประสบการณ์ในการนำเทคนิคดังกล่าวมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในกิจกรรมนั้น ๆ

การสร้างภูมิคุ้มกันทางด้านเศรษฐกิจและสังคม

1) การกระตุ้นให้มีภูมิคุ้มกันระดับกองทุนโดยรวม พบว่า การกระตุ้นให้ชาวบ้านมีความตื่นตัวในเรื่องของกองทุนนั้น คณะกรรมการและผู้นำได้มีการประกาศข่าวสารเป็นประจำและมีการเรียกประชาคมเพื่อชี้แนะและทำความเข้าใจเรื่องกองทุนหมู่บ้านในเรื่องสำคัญต่าง ๆ เช่น การเข้ามีส่วนร่วมในกองทุนต่าง ๆ โดยเฉพาะกองทุนหมู่บ้านที่ได้รับจัดสรรมาดังนั้นชาวบ้านทุกคนต้องรักษาไว้ให้คงอยู่ตลอดไป

2) ภูมิคุ้มกันระดับกิจการของผู้กู้แต่ละคน พบว่า ผู้กู้แต่ละรายหรือผู้ที่ต้องการจะสร้างอาชีพใหม่แต่ไม่มีทุน หากไปกู้เงินนอกระบบก็ต้องเพิ่มภาระมากขึ้น หากกิจการไปไม่ได้ก็จะทำให้เสียหายมาก แต่เมื่อมีกองทุนหมู่บ้านขึ้นจึงทำให้สมาชิกที่คิดจะขยายกิจการหรือสร้างอาชีพให้เห็นช่องทาง เพราะเป็นการดีที่จะเป็นการลดภาระในด้านดอกเบี้ยที่ต้องจ่ายทุกเดือน ทำให้กิจการสามารถแข่งขันกับผู้อื่นได้

การมีศักยภาพและมีความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น

1) ศักยภาพเดิมของบริบท พบว่า สภาพป่าไม้ แต่เดิมนั้นได้ถูกโค่นลงจนปัจจุบันไม่มีเหลือจะมียู่บ้างก็เป็นไม้ใหม่ที่ขึ้นอยู่ตามบ้านเรือนและสวนเท่านั้น แต่ก็ยังพอมีดิน ไม้และสภาพดินก็เป็นดินที่เหมาะสมแก่การเพาะปลูก ส่วนใหญ่ประชาชนในหมู่บ้านจะทำนา และทำสวน

สภาพของหนองน้ำมีใช้ตลอด เพราะมีระบบชลประทาน และมีน้ำฝนใช้ตลอดปี ส่วนฤดูแล้งก็พอมีน้ำที่ชลประทานส่งมาตามคลองส่งน้ำ

2) การดำเนินงานเท่าที่ผ่านมา มีศักยภาพในด้านต่าง ๆ มีดังต่อไปนี้

- ทุนด้านทรัพยากรทางกายภาพ มีจำนวนประชากรทั้งหมด 189 คน แบ่งเป็นเพศหญิง 94 คน เพศชาย 95 คน ทุกครัวเรือนประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม ทำไร่ ทำสวนผัก เลี้ยงสัตว์

- ทุนทางวัฒนธรรมประเพณี ในหมู่บ้านหัวช้าง หมู่ที่ 1

ภาษาที่ใช้เป็นภาษาโคราช

ประเพณี

เดือนมกราคม	ทำบุญประเพณี	ขึ้นปีใหม่
เดือนเมษายน	ทำบุญประเพณี	สงกรานต์
เดือนกรกฎาคม	ทำบุญประเพณี	เข้าพรรษา
เดือนตุลาคม	ทำบุญประเพณี	ออกพรรษา
เดือนพฤศจิกายน	ทำบุญประเพณี	บุญกฐิน

3) มีความเข้มแข็งในการทำกิจการของผู้กู้

ด้านการเกษตร	จำนวน	7 ราย
ด้านการค้าขาย	จำนวน	12 ราย
ด้านการบริการ	จำนวน	1 ราย
ด้านการรับเหมา	จำนวน	5 ราย

4.2 ปัจจัยในด้านบวกและด้านลบที่ส่งเสริมและขัดขวางการบรรลุวัตถุประสงค์ตามข้อ

1.1 – 1.5 พบว่า

ปัจจัยด้านบวกพบดังนี้

- 1) การมีส่วนร่วมในการจัดตั้งกองทุนมีส่วนราชการ ผู้นำชุมชนและประชาชนในหมู่บ้านให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ เพื่อต้องการให้เกิดกองทุนหมู่บ้านขึ้นมาได้
- 2) ในชุมชนมีกลุ่มองค์กรต่าง ๆ เกิดขึ้น เช่น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มฌาปนกิจ เป็นต้น
- 3) หมู่บ้านหัวช้าง หมู่ที่ 1 แห่งนี้มีอาชีพที่มั่นคง มีความขยัน อดทน ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวถือเป็นชุมชนที่เข้มแข็งในด้านอาชีพ ด้านความปลอดภัยและที่สำคัญคือปลอดภัยจากสพติด เด็กวัยรุ่น ผู้ใหญ่ จะชักนำให้มาเล่นกีฬา เมื่อมีงานประเพณีก็จะจัดให้มีการแข่งขัน

ปัจจัยด้านลบที่ก่อให้เกิดปัญหา

- 1) จำนวนผู้ไม่เห็นด้วยในการจัดตั้งกองทุนยังไม่พบเห็นแต่ประชาชนในหมู่บ้านให้การสนับสนุนกันอย่างเต็มที่
- 2) จำนวนผู้กู้ที่ไม่พึงพอใจในการตัดสินใจกู้ ไม่มีเนื่องจากมีการเรียกประชุมผู้กู้ทั้งหมดและนำหลักการและเหตุผลมาชี้แจงก่อนจะอนุมัติเงินกู้ทั้งหมดเพื่อให้เงินลงตัวจึงทำให้ไม่เกิดปัญหา

3) ไม่มีเงินกู้พร้อมดอกเบี้ยกลับเข้ากองทุน ยังไม่พบเนื่องจากกองทุนหมู่บ้านแห่งนี้ให้กู้เป็นรายปี ดังนั้นการปล่อยกู้งวดแรกประมาณเดือนมกราคมจึงยังไม่ครบกำหนดชำระ

4.3 การเกิดองค์กรเครือข่ายของการเรียนรู้พบว่า

1) มีการเกิดเครือข่ายขององค์กรย่อยภายในชุมชน

2) มีองค์กรแหล่งความรู้ที่เสริมการประกอบอาชีพและการดำเนินชีวิตในชุมชนเนื่องจากชุมชนแห่งนี้มีการพึ่งตนเองมาโดยตลอด จึงมีการหาแหล่งความรู้กันเอง เช่น มีการเข้าร่วมประชุมระหว่างหมู่บ้านกับหมู่บ้านเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน

4.4 ความเข้มแข็งของชุมชน

ความเข้มแข็งของชุมชนตามที่กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติกำหนดพบว่า จะเน้นที่คนเป็นส่วนใหญ่ดังต่อไปนี้

- 1) มีความสามัคคี
- 2) มีความซื่อสัตย์
- 3) ยกย่องคนทำดี
- 4) มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
- 5) มีโอกาสหาความรู้เพิ่มเติม
- 6) มีอาชีพสามารถเลี้ยงครอบครัวได้
- 7) ครอบครัวในชุมชนมีความอบอุ่น
- 8) มีการประชุมรับฟังความคิดเห็นของสมาชิก
- 9) มีการช่วยเหลือคนพิการและคนชราที่ยากไร้
- 10) มีผู้นำที่มีคุณธรรม ยุติธรรม

ความเข้มแข็งของชุมชนตามทัศนะของประชาชนในท้องถิ่นพบว่าใช้แบบสำรวจ (ปร.

7) มีดังนี้

- 1) สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานต้องมีความพร้อม
- 2) สาธารณะสุขพื้นฐานในชุมชนมีการดูแล
- 3) ครอบครัวมีความอบอุ่น
- 4) ในชุมชนมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
- 5) ในชุมชนมีผู้นำที่มีคุณธรรมและยุติธรรม
- 6) ครอบครัวมีอาชีพที่มั่นคง
- 7) ชุมชนปราศจากโจรผู้ร้ายลักเล็กขโมยน้อย
- 8) สามารถส่งบุตรหลานให้เรียนได้

- 9) ชุมชนช่วยกันดูแลทรัพยากรธรรมชาติ
- 10) ผู้เยาว์มีความเคารพนับถือผู้สูงอายุ
- 11) ชุมชนมีศาสนายึดเหนี่ยวจิตใจในการทำความดี
- 12) ชุมชนปลอดจากยาเสพติด

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

จากการติดตามผลการประเมินโครงการกองทุนหมู่บ้านห้วยซ่าง หมู่ที่ 1 ตำบลมะเริง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา สรุปได้ดังต่อไปนี้

1. วัตถุประสงค์ของการประเมินโครงการ

(1) เพื่อศึกษากระบวนการดำเนินการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ว่าบรรลุวัตถุประสงค์ของกองทุนทั้ง 5 ข้อ ที่กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติกำหนดไว้หรือไม่ ดังนี้

1.1 เป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนในหมู่บ้านและชุมชนเมืองสำหรับการลงทุนเพื่อการพัฒนาอาชีพ สร้างงานสร้างรายได้ หรือเพิ่มรายได้ การลดรายจ่าย การบรรเทาเหตุฉุกเฉินและความจำเป็นเร่งด่วน และเป็นการนำไปสู่การสร้างกองทุนสวัสดิภาพที่ดีแก่ประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชน

1.2 ส่งเสริมและพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนเมืองให้มีขีดความสามารถในการจัดระบบ และบริหารจัดการด้านเงินทุนของตนเอง

1.3 เสริมสร้างกระบวนการพึ่งพาตนเองของหมู่บ้านและชุมชนเมืองในการเรียนรู้ การสร้างและการพัฒนาความคิดริเริ่มเพื่อแก้ไขปัญหา และเสริมสร้างศักยภาพ รวมทั้งเป็นการส่งเสริมเศรษฐกิจอย่างพอเพียงในหมู่บ้านและชุมชนเมือง

1.4 กระตุ้นเศรษฐกิจ ในระดับฐานรากของประเทศรวมทั้งเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในอนาคต

1.5 เสริมสร้างศักยภาพและความเข้มแข็งทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชนเมือง

(2) เพื่อศึกษาปัจจัยด้านบวกที่ส่งผลดีในการดำเนินการกองทุนหมู่บ้านและปัจจัยด้านลบที่ก่อให้เกิดปัญหา

(3) เพื่อให้เกิดองค์กรเครือข่ายองค์กรเพื่อการเรียนรู้

(4) เพื่อค้นหาตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชนในทัศนะของประชาชนในพื้นที่เป้าหมาย

2. วิธีดำเนินการ

การดำเนินการประเมินโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 ศึกษาให้เข้าใจเป้าหมายของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

ขั้นที่ 2 ศึกษาสภาพการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านในชุมชนท้องถิ่น ที่ผู้ทำ

สารนิพนธ์ปฏิบัติงาน

ขั้นที่ 3 ไร่ชีพท์โมเดลวิเคราะห์กองทุนหมู่บ้าน และกำหนดตัวบ่งชี้ตลอดจนตัวแปรที่

จะทำการเก็บข้อมูล

ขั้นที่ 4 เก็บรวบรวมข้อมูล โดยอาศัยข้อมูลบางส่วนจากแบบ บร. บางส่วนทำการเก็บข้อมูลเพิ่มเติม

ขั้นที่ 5 ประมวลผลวิเคราะห์ข้อมูลตามประเด็นที่จะต้องเขียนในบทที่ 3 และบทที่ 4

ขั้นที่ 6 ลงมือเขียน บทที่ 1, 2, 3, 4, 5 บรรณานุกรม และภาคผนวกสมบูรณ์

3. ผลการดำเนินการ

1. หน่วยระบบ A หน่วยระบบการบริหารจัดการและแนะนำส่งเสริมผู้กู้ ประกอบด้วย

1.1 ตัวชี้วัดบริบท

1.2 ตัวชี้วัดปัจจัยนำเข้า เช่น นโยบายของรัฐบาลด้านการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น เป็นต้น

1.3 ตัวชี้วัดกระบวนการ เช่น การคัดเลือกผู้กู้ การแนะนำวิธีทำธุรกิจ เป็นต้น

1.4 ตัวชี้วัดผลผลิต เช่น จำนวนผู้กู้ จำนวนทุนสะสมของหมู่บ้าน ท้องถิ่นมีเครือข่าย

การเรียนรู้ เป็นต้น

2. หน่วยระบบ B หน่วยระบบการดำเนินงานของผู้กู้แต่ละราย ประกอบด้วย

2.1 ตัวชี้วัดบริบท เช่น บริบทประเทศ บริบทท้องถิ่น บริบทเฉพาะตัว เป็นต้น

2.2 ตัวชี้วัดปัจจัยนำเข้า เช่น เงินที่กู้ได้ สถานที่ วัตถุดิบ เทคโนโลยีการทำงาน กำลัง

ทำงาน เป็นต้น

2.3 ตัวชี้วัดกระบวนการ เช่น การทำกิจการถูกวิธี การหาตลาดที่ดี การหาวัตถุดิบที่ดี

การทำบัญชี การวิเคราะห์ประเมิน เป็นต้น

2.4 ตัวชี้วัดผลผลิต เช่น รายได้เป็นเงิน ผู้กู้ได้ขยายกิจการ ผู้กู้มีการพึ่งตนเอง เป็นต้น

4. อภิปรายสรุปได้ดังนี้

1. การบรรลุวัตถุประสงค์ของกองทุนหมู่บ้านหัวช้าง หมู่ที่ 1 บรรลุทั้ง 5 ข้อ ได้แก่

วัตถุประสงค์ข้อ 1 การเกิดกองทุนหมู่บ้านหัวช้าง หมู่ที่ 1 เกิดจากความร่วมมือร่วมใจกันของคนในชุมชน และมีแนวโน้มที่คนในชุมชนจะมีส่วนร่วมในทุก ๆ กิจกรรมมากขึ้น

วัตถุประสงค์ข้อ 2 การมีระบบบริหารกองทุนหมู่บ้านหัวช้าง หมู่ที่ 1 ได้มีการจัดโครงสร้างองค์กรอย่างชัดเจน มีการตั้งคณะกรรมการบริหารกองทุนและมีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในการทำงานอย่างถูกต้องและเหมาะสม

วัตถุประสงค์ข้อ 3 การมีการเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเอง กองทุนหมู่บ้านหัวช้าง หมู่ที่ 1 เปิดโอกาสให้คนในชุมชนมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอแต่ยังไม่ถึงขั้นพึ่งตนเองได้ทั้งหมด เพราะยังต้องอาศัยความร่วมมือจากชุมชนภายนอกอยู่

วัตถุประสงค์ข้อ 4 การสร้างภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจและสังคม คนในชุมชนกองทุนหมู่บ้านหัวช้าง หมู่ที่ 1 มีการประกอบอาชีพ ก่อให้เกิดรายได้ภายในชุมชน

วัตถุประสงค์ข้อ 5 การมีศักยภาพและความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น คนในชุมชนกองทุนหมู่บ้านหัวช้าง หมู่ที่ 1 มีความซื่อสัตย์ ร่วมมือร่วมใจ มีความสามัคคี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือพึ่งพาซึ่งกันและกัน

2. ปัจจัยที่ก่อให้เกิดผลด้านบวกและด้านลบ

2.1 ปัจจัยด้านบวก

1) ประสบการณ์ของคนในชุมชนที่ประสบความล้มเหลวมาก่อนจึงได้อาศัยเป็นบทเรียนที่ให้คนในชุมชนมีการแลกเปลี่ยนด้านการเรียนรู้และรวมตัวกันเป็นกลุ่มในการประกอบอาชีพ เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาซ้ำซาก

2) การเป็นชุมชนที่รู้จักจัดการตัวเองด้วยกิจการที่สำคัญ 3 ประการคือ การวางแผน การจัดการกระบวนการองค์กรของตนเอง การลงมือปฏิบัติตามแผน การประเมินผล

3) เป็นชุมชนที่มีสันติภาพ คนมีคุณภาพและคุณธรรม สงบสุข จิตใจเยือกเย็น สนับสนุนคนที่ทำความดี

2.2 ปัจจัยด้านลบ

1) คนในชุมชนยังมีสภาพเป็นลูกหนี้ของธนาคารและนายทุนซึ่งอัตราดอกเบี้ยค่อนข้างสูง ทำให้ขาดเงินหมุนเวียนเพราะเงินส่วนหนึ่งต้องนำไปชำระหนี้ทำให้ไม่สามารถดำรงทุนให้เติบโตได้ในระยะเวลาอันสั้น

2) การสร้างงานในอาชีพที่พึงพาธรรมชาติมากเกินไปทำให้เสี่ยงต่อการขาดทุน ดังนั้นหากยังเสี่ยงอยู่อย่างนี้อาจคงยังไม่ดีขึ้น จึงต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการทำงานที่ธรรมชาติเป็นการพึ่งตนเองมากขึ้น

3. ตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชนในทัศนะของประชาชนพื้นที่เป้าหมาย

คนในชุมชนคิดว่าต้องมีสาธารณูปโภคพื้นฐานที่ดีมีสาธารณะสุขขั้นพื้นฐาน มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีความสามารถที่จะส่งบุตรหลานให้เรียนสูง ๆ มีการดูแลทรัพยากรธรรมชาติอย่างเป็นรูปธรรมและปราศจากยาเสพติด ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นที่ต้องการของประชาชนในชุมชนทั้งสิ้น ชุมชนมีความสามัคคี ร่วมมือร่วมใจ ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง

4. ผลโดยตรงและผลกระทบต่าง ๆ คือ

4.1 ผลโดยตรง (Immediate Result) เมื่อเวลาถึงกำหนดที่สมาชิกที่กู้เงินไปเพื่อพัฒนาอาชีพของตนหรือว่าจะเป็นการสร้างอาชีพใหม่เพื่อก่อให้เกิดรายได้และสามารถนำเงินที่ได้มาชำระคืนให้กับกองทุนได้ทั้งเงินต้นและดอกเบี้ยจึงสามารถทำให้กองทุนเติบโตขึ้นและมีเงินทุนมากขึ้นเพื่อช่วยเหลือสมาชิกในด้านของเงินทุนต่อไป

4.2 ผลกระทบโดยตรง (Direct Impact) สมาชิกที่ได้กู้เงินจากกองทุนหมู่บ้านไปสามารถนำเงินนั้นไปพัฒนาอาชีพและปลดเปลื้องภาระหนี้สินที่มีอยู่ได้เพื่อเพิ่มศักยภาพในการประกอบอาชีพและสร้างฐานะทางเศรษฐกิจให้เติบโตและเข้มแข็งขึ้นกว่าเดิม

4.3 ผลกระทบโดยอ้อม (Indirect Impact) เมื่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ก็จะทำให้สมาชิกในชุมชนอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

5. ข้อเสนอแนะ

5.1 ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไขระเบียบข้อบังคับกองทุนหมู่บ้านห้วยช้าง หมู่ที่ 1

ข้อเสนอแนะ ข้อ 1 ควรมีการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของคณะกรรมการกองทุนให้เหมาะสมกับความสามารถของแต่ละบุคคล

ข้อเสนอแนะ ข้อ 2 ควรมีการกำหนดระเบียบข้อบังคับว่าหากคณะกรรมการคนใดไม่ยุติธรรม เห็นแก่ญาติพี่น้องของตนเองในการอนุมัติเงินกู้ ควรมีบทลงโทษที่แน่นอนและเด็ดขาด

5.2 ข้อเสนอแนะการบริหารจัดการกองทุน

ข้อเสนอแนะ ควรมีการจัดอบรมกรรมการที่มีหน้าที่จัดทำเอกสาร ให้เข้าใจในวิธีทำ เช่น การทำบัญชีต่าง ๆ เป็นต้น

5.3 ข้อเสนอแนะนำเงินกู้ไปพัฒนากิจกรรมอาชีพของสมาชิกกองทุน

ข้อเสนอแนะ ส่วนมากแล้วตาม โครงการที่ผู้กู้เสนอมาจะเป็นการนำเงิน ไปเพื่อพัฒนา อาชีพเดิม แต่ถ้าหากว่าผู้กู้นำเงินจำนวนนั้นไปเพื่อสร้างรายได้ที่นอกเหนือจากรายได้ประจำก็จะถือ ว่าเป็นการเพิ่มรายได้และอาจจะเป็นการสร้างอาชีพใหม่ให้กับผู้กู้ด้วย

5.4 ข้อเสนอแนะสำหรับการค้นคว้าวิจัยต่อไป

ข้อเสนอแนะ ข้อ 1 ปัจจุบันสมาชิกมีการรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มต่าง ๆ ขึ้นมากมายแต่ สมาชิกยังขาดความรู้ในการบริหารกลุ่มอยู่มาก ดังนั้นทางราชการจึงควรที่จะให้ความสนใจในเรื่อง นี้บ้าง

ข้อเสนอแนะ ข้อ 2 ควรจัดตั้งผู้ที่มีหน้าที่ประจำในการจัดการบริหารกองทุน และควร จะมีคำตอบแทนให้ด้วย

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ, สำนักงานมาตรฐานการศึกษา. 2545. ชุดวิชาการประเมินเพื่อพัฒนา. ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง. กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ.
- กระทรวงศึกษาธิการ, สำนักงานมาตรฐานการศึกษา. 2545. ชุดวิชาการวิจัยชุมชน. ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง. กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ.
- กระทรวงศึกษาธิการ, สำนักงานมาตรฐานการศึกษา. 2545. ชุดวิชาสารนิพนธ์. ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง. กรุงเทพฯ:กระทรวงศึกษาธิการ.
- คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ, สำนักงาน. 2544. คู่มือการดำเนินงานสำหรับคณะกรรมการสนับสนุนและติดตามการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านระดับจังหวัดและอำเภอเพื่อเตรียมการจัดตั้งและดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง.
- คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ, สำนักงาน. 2544. คู่มือสำหรับประชาชนเพื่อเตรียมการจัดตั้งและดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว
- คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ, สำนักงาน. 2544. ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ. 2544 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2544. กรุงเทพฯ : บริษัท สหพัฒนการพิมพ์ จำกัด.
- คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านสันติยั่งยืน. 2544. ระเบียบข้อบังคับคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านสันติยั่งยืน. ขอนแก่น
- เทคโนโลยีสุรนารี, มหาวิทยาลัย. 2544. คู่มือนักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิตการจัดการและการประเมินโครงการ. นครราชสีมา.
- แบบรายงานข้อมูลมือสอง กชช.2ค. พัฒนาชุมชนอำเภอเมือง. 2544. นครราชสีมา.
- แบบรายงานข้อมูลมือสอง จปรฐ. สถานีอนามัยบ้านพระอำเภอเมือง. 2544. นครราชสีมา.
- สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. 2544. รวบรวมบทความทางการประเมินโครงการ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.